НАСТАВНИ ПРОГРАМИ ЗА V ОДДЕЛЕНИЕ НА ДЕВЕТГОДИШНОТО ОСНОВНО ОБРАЗОВАНИЕ

Биро за развој на образованието

Издавач:
Биро за развој на образованието

За издавачот:
Весна Хорватовиќ, директор

Фотографии:
Иван Блажев
Со согласност со ОУ „Димитар Миладинов“ - Скопје
ОУ „Војдан Чернодрински“ - Скопје

Лектура:
Сузана Стојковска

Дизајн:
Светлана Стојчева

Печати:

Тираж:

ISBN

СОДРЖИНА

МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК	МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК
GJUHË SHQIPE	АЛБАНСКИ ЈАЗИК
TÜRKÇE DERSI	ТУРСКИ ЈАЗИК
СРПСКИ ЈЕЗИК	СРПСКИ ЈАЗИК
МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК ЗА УЧЕНИЦИТЕ ОД ДРУГИТЕ ЗАЕДНИЦИ	МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК ЗА УЧЕНИЦИТЕ ОД ДРУГИТЕ ЗАЕДНИЦИ
АНГЛИСКИ ЈАЗИК	АНГЛИСКИ ЈАЗИК
МАТЕМАТИКА	МАТЕМАТИКА
ОПШТЕСТВО	ОПШТЕСТВО
ПРИРОДНИ НАУКИ	ПРИРОДНИ НАУКИ
МУЗИЧКО ОБРАЗОВАНИЕ	МУЗИЧКО ОБРАЗОВАНИЕ
ЛИКОВНО ОБРАЗОВАНИЕ	ЛИКОВНО ОБРАЗОВАНИЕ
ФИЗИЧКО И ЗДРАВСТВЕНО ОБРАЗОВАНИЕ	ФИЗИЧКО И ЗДРАВСТВЕНО ОБРАЗОВАНИЕ
ТЕХНИЧКО ОБРАЗОВАНИЕ	ТЕХНИЧКО ОБРАЗОВАНИЕ
ТВОРЕШТВО	ТВОРЕШТВО
РАБОТА СО КОМПЈУТЕРИ	РАБОТА СО КОМПЈУТЕРИ

ДЕВЕТГОДИШНО ОСНОВНО ОБРАЗОВАНИЕ

МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК

НАСТАВНА ПРОГРАМА

Врз основа на член 55 став 1 од Законот за организација и работа на органите на државната управа („Сл. весник на РМ“ бр. 58/00 и 44/02) член 24 и 26 од Законот за основно образование („Сл. весник на РМ“ бр. 44/95, 24/96, 34/96, 35/97, 82/99, 29/02, 40/03, 42/03, 63/04, 82/04, 55/05, 81/05, 113/05, 35/06, 70/06 и 51/07), министерот за образование и наука донесе наставна програма по предметот македонски јазик за V одделение на деветгодишното основно училиште.

1. ЦЕЛИ НА НАСТАВАТА ВО V ОДДЕЛЕНИЕ

Ученикот/ученичката:

- да се запознава со основните историски факти од развојот на македонскиот литературен јазик;
- да се оспособува за правоговор и правопис на согласки и самогласки;
- да разликува зборови кои ја менуваат и кои не ја менуваат својата форма;
- да стекнува знаење за заменки и истото да го применува во дадени јазични ситуации;
- да ги разликува видовите заменки;
- да го проширува знаењето за видовите именки; придавки; броеви; глаголи и за нивните граматички категории (род; број, време);
- да усвојува поими и правила од граматиката, правоговорот и правописот на македонскиот стандарден јазик;
- да се запознава со функцијата на зборовите и со нивната примена во усната и писмената комуникација;
- да разликува неколку видови реченици во дадени текстови и истите да ги применува во писменото изразување;
- да се оспособува да чита со разбирање посложени текстови;
- да ги усвојува поимите за роман за деца, расказ, басна;
- да се оспособува за основна анализа на прозно и поетско дело;
- да се оспособува за усно и писмено раскажување и прераскажување без и по даден план;
- да се оспособува да пишува текст на зададени теми;
- да стекнува основни поими од областа на театарската и филмската уметност.

2. КОНКРЕТНИ ЦЕЛИ

ПРОГРАМСКО ПОДРАЧЈЕ: ЈАЗИК			
Цели	**Содржини**	**Поими**	**Активности и методи**
Ученикот/ученичката: • да се оспособува да го разбира јазикот како систем на знаци.	• Јазикот како средство за општење • Сигнали и симболи како средства за општење	•Јазични знаци	• Вежби за воочување на разликите помеѓу јазичниот знак, сликата како знак и сигналите. Пр. вежба: учениците добиваат примерок во кој се внесени различните знаци и добиваат задача да ги класифицираат според спецификите.
ГРАМАТИКА			
•Да ги разликува согласките по звучност;	•Звучни и безвучни согласки	• Звучни и безвучни согласки.	• Вежби за изговарање на согласките во парови (по звучност). • Вежби за дискриминација на гласовите (б - п; в - ф; ѓ - ќ; з - с; ѕ - ц; џ - ч); • пр.вежба: 1 ученик - брз изговор на зборови со звучни и со безвучни согласки; втор ученик спор изговор на зборови со звучни и со безвучни согласки.
• да го усвои поимот за збирни имен¬ки; • правилно да ги употребува збирните имен¬ки во говорот; • да ги разликува збирните именки од другите видови именки;	• Именки: • збирни именки	• Збирни именки	• Вежби за откривање на збирни именки во текст. • Вежби за правилна употреба на збирните именки во говорот (на пр.: мебел, јато, население, стока и др.). • Вежби за разликување на збирните именки од другите видови именки. • Пр. вежба: ученикот добива илустриран текст со приказ на збирни и друг вид на именки и добива задача да ги разликува сите видови именки.

Цели	Содржини	Поими	Активности и методи
• да ги усвои поимите за присвојни и бројни придавки; • да ги разликува присвојните и бројните придавки во текстот;	• Придавки: • присвојни • бројни	• Придавки: • присвојни • бројни	• Вежби за усвојување на поимот за присвојни придавки. • Вежби за усвојување на поимот за бројни придавки. • Вежби за разликување на присвојните и бројните придавки во текстот.
• да го усвои поимот за показни заменки;	• Заменки: •показни	• Заменки: •показни	•Вежби за усвојување на поимот за показни заменки. •Вежби за разликување на личните и показните заменки. •Пр. вежба: ученикот добива задача да им се обрати или да ги посочи сите соученици при што ги употребува личните заменки; истата вежба може да се повтори со употреба на показните заменки.
• да го определува глаголското време (за сегашност, минатост и идност); • да ги разликува формите на глаголите за сегашност, минатост и идност;	• Глаголи: • сегашно време • минато време • идно време • менување на глаголската форма по време, лице и број	• Глаголи • сегашно време • минато време • идно време • лице • број	• Вежби за определување на глаголското време. • Вежби за менување на глаголот по време (по време, лице и број). • Вежби за правилна употреба на глаголското време во говорот (во писмена и усна форма). • Вежби за разликување на формите на глаголите. • Пр. вежба: ученикот добива 5-6 реченици во кои е употребено различно глаголско време и добива задача да ги подреди речениците според употребеното време. • Ученикот добива текст (составен од најмногу 10 реченици) кој треба да го каже или да го препише менувајќи го глаголското време во речениците.

Цели	Содржини	Поими	Активности и методи
• Да го усвои поимот за проста реченица; • да ги препознава простите реченици во текстот; • да ги разликува простите реченици од другите реченици (сложените) во текстот;	• Речница: • проста; • проста реченица со подмет и прирок; • проста реченица со подмет, прирок и неопходни реченични членови (прилошки определби); *практична примена без дефинирање	• Речница: • проста реченица	• Вежби за составување реченица со подмет и прирок. • Вежби за составување на реченици со подмет, прирок и неопходни реченични членови (прилошки определби, без дефинирање на неопходните реченични членови), како на пр.: Петре чита./ Петре чита книга./ Петре чита книга во собата. • Пр. вежба: ученикот добива текст со задача прво да го прочита, а потоа со боја да ги подвлече простите реченици. • Ученикот добива листа на зборови од кои составува прости и сложени реченици.
• да ги разликува сложените реченици од простите реченици; • да составува сложени реченици;	• Речница: • сложена	• Речница: • сложена	• Вежби за препознавање на сложените реченици. • Вежби за составување на сложени реченици. • Пр. вежба: ученикот добива текст со прости и сложени реченици и добива задача да ги препознава простите и сложените реченици и да ги извлече зборовите.
•да ги препознава хомонимите во реченицата; • да ги препознава деминутивите во реченицата; • да ги препознава аугментативите во реченицата; • правилно да ги применува хомонимите, деминутивите и аугментативите во говорот (без усвојување на назив);	• Зборови: • хомоними (зборови со иста форма, а со различно значење); • деминутиви (зборови што означуваат нешто намалено); • аугментативи (зборови што означуваат нешто зголемено). * практична примена без дефинирање	• Хомоними • Деминутиви • Аугментативи	• Вежби за откривање на зборови кои имаат иста форма, но различно значење. • Вежби за откривање на зборови што означуваат нешто намалено или зголемено. • Пр. вежба: ученикот добива листа на зборови со задача за добиените зборови да ги напише сите форми за кои ќе се сети, а означуваат хомоними, деминутиви и аугментативи (на пр., за зборовите нос , глава, риба...).

Цели	Содржини	Поими	Активности и методи
• да стекне поим за директен говор; • да стекне поим за индиректен говор; • да прераскажува со помош на индиректен говор.	• Директен (непосреден) говор • Индиректен (посреден) говор	• Директен (непосреден) говор; • Индиректен (посреден) говор	• Активности за усвојување на поимот за директен говор. • Активности за усвојување на поимот за индиректен говор. • Вежби за трансформација на индиректниот во директен говор и обратно. • Пр. вежба: Еден ученик кажува еден исказ во директна форма, друг ученик бележи што говори првиот; вториот ученик го прераскажува исказот на првиот ученик со упо¬треба на индиректен говор. Другите ученици ја одредуваат формата на говорење откако ќе ги слушнат и двајцата ученици.
ПРАВОПИС			
Ученикот/ученичката: • правилно да ги употребува интерпункциските знаци за директен говор;	• Употреба на голема буква за: • пишување на народи и припадници на народи •пишување на празници чие име е напишано со број	• Голема буква	• Вежби за употреба на голема буква за пишување на народи и припадници на народи. • Пр. вежба: Ученикот добива листа на 10 збора кои означуваат име на народ и сите се напишани со мали букви.Негова задача е да напише голема буква таму каде што тој смета дека треба да стои. • Вежби за употреба на голема буква за пишување на празници чие име е напишано со број.
• правилна примена на кратениците во текстот.	Скратеници Пишување на скратеници како на пр.: РМ; ОУ; ТВ; МАНУ итн.	• Скратеници	• Вежби за употреба на скратеници во текст, како на пример.: РМ; ОУ; ТВ; сл. стр. ... • Пр. вежба: Ученикот чита текст од дневен весник во кој има повеќе скратеници. Добива задача да ги именува скратениците во полна форма. • Ученикот добива 5-6 полни форми на наслови или имиња кои имаат правописно прифатени скратеници и добиваат за задача за истите да напишат скратеници.

ПРОГРАМСКО ПОДРАЧЈЕ: ЧИТАЊЕ, ЛИТЕРАТУРА И ЛЕКТИРА			
Цели	**Содржини**	**Поими**	**Активности и методи**
ЧИТАЊЕ			
Ученикот/ученичката се оспособува: • за изразно читање на уметнички текстови; • за читање на текст по улоги; • за изведување на драмска игра.	Читање: • Усовршување на техниката за изразно читање на уметнички текстови • Изразно читање по улоги (драмска игра во училиницата, со усовршена техника на изразното читање)	• Изразно читање • Драмско читање	• Вежби за усовршување на техниката на изразно читање (правилно дишење, дикција, интонација, темпо, ритам и др., врз текстови со уметничка содржина). • Вежби за драмско читање на улогите. • Вежби за организирање драмска игра во училницата. • Пр. вежба: Учениците слушаат снимени записи на ТВ. и радиоспикери кои читаат правилно и неправилно одреден текст. Добиваат задача да ги определат слушнатите записи според квалитетот на читањето. • Ученикот добива задача да чита текст со определена насока, односно да внимава на темпото на читање, на потребните паузи при читањето и сл.
ЛИТЕРАТУРА **а) ПРОЗА**			
Ученикот/ученичката да се оспособува: • да го усвои поимот за расказ; • да го усвои поимот за басна; • да го усвои поимот за детски роман; • да го разликува говорот на писателот од говорот на ликовите; • да открива за што станува збор во текстот (без теоретско именување на тема);	• Расказ (поим) • Басна (поим) • Детски роман (поим) • Говор на писателот • Говор на ликовите	• Расказ • Басна • Детски роман •Говор на писателот • Говор на ликовите	•Вежби за усвојување на поимот расказ. • Вежби за усвојување на поимот басна. • Вежби за усвојување на поимот детски роман. • Пр. вежба: Ученикот добива задача дома да прочита еден расказ, една басна и еден (краток) детски роман (може да се користи некој наслов кој е зададен како лектира) со насока да одговори на прашањата: 1. Која е првата разлика која ја согледуваш за прочитаните текстови? 2. На што според тебе се однесуваат разликите што си ги издвоил(а): а) на должината на текстот; б) на бројот на ликовите; в) на темата за која се зборува.

Цели	Содржини	Поими	Активности и методи
			3. Во кој од прочитаните текстови има повеќе настани? • Вежби за разликување на говорот на писателот од говорот на ликовите. •Вежби за усвојување на поимот тема. • Вежби за усвојување на поимот идеја. Техники: современи техники како петоред, скелетен приказ, прозорец и проблемско поставување.
б) ПОЕЗИЈА			
Ученикот/ученичката: • да анализира епска и лирска песна; • да ги пронаоѓа патриотските чувства во песната; • да ги пронаоѓа хумористичните елементи во песната.	• Епска песна • Лирска песна – Патриотска песна – Хумористична песна – Основно чувство – Поетска слика опишување, рима (без дефинирање)	• Епска песна • Патриотска песна • Хумористична песна • Лирска песна • Поетска слика	• Вежби за анализа на патриотска песна. • Вежби за анализа на патриотска песна по план на текстот. -• Вежби за анализа на хумористична песна по план на текстот. • Вежби за анализа на лирска песна со откривање на поетска слика, рима. • Напомена: користи соодветни современи техники за читање и пишување • Пр. вежба: Ученикот добива работен лист кој содржи 2 песни (на пр. песните „Сказна за срничето " од Б. Миркулоска и „Мама" од М. Јанчевска,) една лирска и една епска и чекори за изработка на вежбата. 1. Ученикот ги чита песните. 2. За секоја песна одделно, ја запишува првата мисла што ќе му дојде на ум по читањето на песните 3. Ученикот одговара на прашањето „Што те натера да го запишеш тоа што го запиша?" 4. Ученикот одговара на прашањето: „Која од песните ти поттикнува некакво чувство, а која следи некакво раскажување?" 5. Учениците (во пар; со ученикот со кој седи во клупата) ги разменуваат записите со цел да го споделат размислувањето.

Цели	Содржини	Поими	Активности и методи
			6. Првите 5 чекори се работат индивидуално и во пар и тој дел од вежбата трае 20-25 минути. Во вториот дел од часот наставникот ги повикува учениците како пар да ги искажат своите мислења и развива насочена дискусија. 7. Наставникот на крајот од часот на табла ги извлекува и со помош на некој графички организатор ги впишува главните белези на лирската и на епската песна. Учениците добиваат за домашна задача да прочитаат по 2 лирски и епски песни со свој коментар зошто се лирски, а зошто избраните песни се епски.
ЛЕКТИРА			
Ученикот/ученичката: • самостојно да чита наслови на дела од македонската и светската литература; • да одговара и да поставува прашања во врска со прочитаниот текст; • аргументирано да говори за ликовите и настаните во текстот; • да врши локализација на настаните по време и простор.	1. Наслови од македонската и светската литература	• Лектира (четиво за дома)	• Вежби насочени кон мотивација за читање на текстови надвор од предвидените наставни содржини. • Запознавање со основните биографски податоци на авторите на лектирните дела. • Разговор за прочитаниот текст со аргументирано говорење за ликовите и настаните во текстот. • Вежби за локализација на настаните во време и простор. ***Напомена: примена на креативни техники за читање и пишување.***

ПРОГРАМСКО ПОДРАЧЈЕ: ИЗРАЗУВАЊЕ И ТВОРЕЊЕ			
Цели	**Содржини**	**Поими**	**Активности и методи**
УСНО ИЗРАЗУВАЊЕ			
Ученикот/ученичката: • усно да прераскажува настан слушнат од друго лице; • да прераскажува текст со уметничка и научно-популарна содржина; • опширно да прераскажува обработен текст; • да раскажува за настан од сопствено доживување; • да раскажува по дадени тематски зборови; • да опишува детално, предмет, лик, слика.	Прераскажување на настан слушнат од друго лице • Прераскажување на текст со уметничка и научно-популарна содржина • Прераскажување (опширно) на обработен текст • Раскажување за настан и сопствено доживување • Раскажување по дадени тематски зборови • Самостојно опишување: предмет; слика; лик	• Прераскажување • Раскажување • Опишување • Известување	• Вежби за самостојно прераскажување на настан слушнат од друго лице; прераскажување на обработени текстови со уметничка и научно-популарна содржина. • Вежби за самостојно опширно прераскажување на обработен текст. • Вежби за самостојно раскажување на настан и сопствено доживување. • Вежби за самостојно опишување на предмет, лик и слика. • Пр. вежба: Вежба со цел учениците да ја согледаат разликата меѓу раскажување и прераскажување. • Двајца ученици добиваат задача еден ист текст едниот да го раскаже, а другиот да го прераскаже. Останатите ученици слушаат и одредуваат кој од учениците раскажувал, а кој прераскажувал со тоа што ги бележат разликите. (Истава вежба може да се примени и во писмено изразување само што наместо учениците да слушаат добиваат копии од изработки на учениците кои биле задолжени.)
Ученикот/ученичката: • да прераскажува настан слушнат од друго лице; • да прераскажува текст со уметничка и научно-популарна содржина;	• Препишување на избран дел од обработен текст • Самостојно прераскажување на настан слушнат од друго лице		

Цели	Содржини	Поими	Активности и методи
• опширно да прераскажува обработен текст; • да раскажува за настан од сопствено доживување; • да раскажува по дадени тематски зборови; • да опишува предмет, лик, слика.	• Самостојно прераскажување на текст со уметничка и научно-популарна содржина • Прераскажување (опширно) на обработен текст • Раскажување за настан и сопствено доживување; раскажување по дадени тематски зборови • Составување текст по аналогија • Самостојно пишување: предмет; слика; лик - Известување за настан - Писмо	• Препишување • Прераскажување • Раскажување • Опишување • Известување • Писмо	• Вежби за самостојно препишување на избран дел од обработен текст. • Вежби за самостојно прераскажување на настан слушнат од друго лице. • Вежби за самостојно прераскажување на обработени текстови со уметничка и научно-популарна содржина. • Вежби за самостојно опширно прераскажување на обработен текст. • Вежби за самостојно раскажување на настан и сопствено доживување. • Вежби за составување текст по аналогија. • Вежби за самостојно опишување на предмет, лик и слика. • Вежби за писмено известување. Пр. вежба : Вежбата се работи на 2 часа. I час Учениците се делат во 3-4 групи и сите добиваат различна задача. Една група треба да напише писмо. Друга група треба да напише известување за посетата на музеј. Третата група треба да напише текст во кој ќе се опише доживување од некој настан. Четвртата група треба да напише текст во кој опширно ќе ја раскаже последната лектира. II час Од секоја група по еден ученик ја чита напишаната задача. Останатите (сите) ученици добиваат насоки од наставникот на што треба да внимаваат додека го слушаат текстот. (Може да се даде табела со колони во кои ќе стои јазик; должина на текстот; содржина (или тема); форми на обраќање и сл.).

Цели	Содржини	Поими	Активности и методи
ПИСМЕН СОСТАВ/ТЕКСТ			
• Да составува писмен текст по зададена тема.	• Писмен состав/текст	• Писмен состав/текст	• Вежби за самостојно пишување писмен состав по зададена тема. ***Напомена: се препорачува примена на креативни техники за пишување.***

ПРОГРАМСКО ПОДРАЧЈЕ: МЕДИУМСКА КУЛТУРА			
Цели	**Содржини**	**Поими**	**Активности и методи**
Ученикот/ученичката: • да го препознава редоследот на настаните во филм и театарска претстава; • да се запознае со поимите сценографија и костимографија во филм и театарска претстава (дали се соодветни со тематиката, дејствата, ликовите и сл.); • да раговара за музиката во филмот и театарските претстави (дали е соодветна на настаните и дејството, на што го поттикнува, како ја доживува); • да зема книги и списанија од библиотека.	Разликување на: настан; лик; декор; сценографија; костимографија; музичка илустрација во: – филм; – театарска претстава. Библиотека – Земање книги, весници и списанија.	• Настан • Ликови • Декор • Сценографија • Костимографија	• Вежби за утврдување на знаењата за настаните во филмот и во театарската претстава. • Вежби за утврдување на знаењата за декорот во филмот и во театарската претстава. • Вежби за земање книги, списанија од библиотека.

3. ДИДАКТИЧКИ ПРЕПОРАКИ

Содржината на наставната програма по предметот македонски јазик овозможува интегрирано планирање со наставата по предметите: математика, ликовно образование, музичко образование, англиски јазик, општество, природни науки и техника. Во интегрирано планирање на предметното подрачје *Јазик* можат да се вклучат и содржини од: општество (кога ученикот се запознава со видовите зборови во усно и писмено изразување именувајќи ги поимите од овој наставен предмет); со математика (при именување на поимите од содржините од математика или со приближната и точната бројност на броевите како видови зборови); со ликовно образование (со правење цртежи со кои се претставуваат ликови, настани од текстовите кои се работат); со музичко образование (преку содржините кои се поврзани со самогласките и согласките, со содржини преку кои се запознаваат со ритам), англиски јазик (преку содржини за функциите на зборовите и речениците во двата јазика).
Во севкупното планирање на наставата по македонски јазик треба да се вклучуваат и планирања кои се поврзани со вреднување на постигањата на учениците за време на реализацијата на наставната програма и на крајот од определени образовни периоди. Тоа подразбира дека вреднувањето треба да е дел и од дневните, тематските и од глобалните планирања на наставниот процес.

– Планирањето на наставата по македонски јазик треба да биде во координација со Наставниот план и програмата за овој предмет и да ги опфаќа програмските содржини на сите образовно-воспитни подрачја (Јазик, Читање, литература и лектира, Изразување и творење и Медиумска култура). При определувањето на бројот на часовите за предметните подрачја треба да се имаат предвид и специфичностите на условите за изведување на оваа настава во училиштето каде што работи наставникот. Во планирањето на наставната програма треба да се уважува различното тежинско ниво на програмските содржини во рамките на програмата што се извлекува од поставеноста на целите. На сите содржини не може и не треба да им се посветува подеднакво внимание во наставата. Појдовна основа при планирањето се целите и разработката на наставните содржини, потребниот временски рок за реализација на истите, како и нивото на постигањата на поставените цели. Сепак, се препорачува да нема впечатливо големи временски отстапки за содржинската реализација.
Препораки за користење на годишниот фонд на часови- 180 часа годишно; 5 часа неделно.
- По наставни подрачја се предлага: Јазик – 70 часа; Читање, литература и лектира - 70 часа; Изразување и творење - 30 часа; Медиумска култура - 10 часа.

<u>Наставни средства</u>:
• учебник избран на ниво на училиштето за соодветниот предмет, одобрен од страна на министерот- читанка;
• енциклопедии, речници и сл.;
• Интернет, образовни софтвери;
• списанија;
• аудио-визуелни средства и други средства во зависност од предметот - ЦД;
• други извори на учење во непосредната околина: споменици на културата, музеи, домови на културата, библиотеки, кина, театри, нацинални паркови итн.

4. ОЦЕНУВАЊЕ НА ПОСТИГАЊАТА НА УЧЕНИЦИТЕ

ДИЈАГНОСТИЧКО ПРОВЕРУВАЊЕ И ОЦЕНУВАЊЕ

На почетокот на учебната година наставникот врши дијагностичко проверување на предзнаењата на учениците со цел да ја спознае состојбата таква каква што е, во функција на квалитетното планирање и реализирање на идните активности. Дијагностичкото проверување наставникот може да го реализира со примена на повеќе инструменти како што се: *дијагностички тестови, со усни прашања подготвени од наставникот, со усни прашања подготвени од учениците, со пишување кратки состави*.

Добиените одговори се слика на ученичките предзнаења во најширока смисла на зборот и претставуваат основа за планирањата за реализација на наставната програма и процесот на оценување во текот на наставната година.

ФОРМАТИВНО ОЦЕНУВАЊЕ

Во текот на наставата по македонски јазик во четврто одделение се препорачува формативно следење кое ќе овозможи формирање на објективни описи, како повратна информација за постигањата на учениците во определен временски период. Формативното следење на постигањата на учениците наставникот може да го реализира со користење на соодветни методи и постапки:

- разговори наставник/ученик;
- усни презентации;
- писмени вежби;
- тестови;
- домашни работи;
- портфолио - собирање на показатели (детски изработки, творби, искази и сл.) за секој ученик посебно.

– Портфолиото треба, во текот на целата година, да им е достапно на родителите за да можат да придонесат во квалитетната реализација на наставата по македонски јазик.
– Портфолиото на ученикот со прочистени и селектирани податоци продолжува во наредното, повисоко одделение.

Добиените резултати од следењето на постигањата на учениците овозможуваат креирање на планирани усни и пишани повратни информации кои во форма на креирани описи се наменети за учениците, за родителите и за самите наставници.

На крајот од секое тримесечје, врз основа на сознанијата од формативното оценување, се реализира микросумативно оценување од чиишто резултати се оформуваат тримесечните описни вреднувања на постигањата на учениците.

СУМАТИВНО ОЦЕНУВАЊЕ

Врз основа на целокупните податоци добиени од следењето и проверката на постигањата на учениците во текот на реализацијата на наставната програма наставникот ја констатира (опишува) развојната состојба на секој ученик поединечно, во рамките на секое програмско подрачје.
Од формираните сумативните описни оценки формулирани за секој ученик посебно, раководејќи се од поставените нивоа на постигања во тек на определени временски периоди, наставникот на крајот од учебната година внесува соодветни нумерички оценки.

5. ПРОСТОРНИ УСЛОВИ ЗА РЕАЛИЗИРАЊЕ НА НАСТАВНАТА ПРОГРАМА

Програмата во однос на просторните услови се темели на Нормативот за простор, опрема и наставни средства за деветгодишно основно училиште донесен од страна на министерот за образование и наука со решение бр.07-1830/1 од 28.02.2008.

6. НОРМАТИВ ЗА НАСТАВЕН КАДАР

За реализација на наставната програма во согласност со Законот за основно образование се предвидуваат наставници со завршени студии на:
- Педагошки факултет - професор за одделенска настава;
- Институт за педагогија – дипломиран педагог.

7. КОМИСИЈА ЗА ПОДГОТОВКА НА НАСТАВНАТА ПРОГРАМА

- Д-р Благица Петковска, вонреден проф., Педагошки факултет „Св. Климент Охридски“ - Скопје
- Д-р Вера Стојчевска-Антиќ, проф., Филолошки факултет , „Св. Кирил и Методиј” - Скопје
- Тања Андонова – Митревска, советник БРО - координатор
- Нада Николовска, советник, БРО
- Горица Веловска, наставник, ОУ „Св. Кирил и Методиј”- Скопје
- Милица Димитријоска-Радевска – ДСУ „Таки Даскало„ – Битола соработник: Снежана Велкова – предметен наставник, ОУ „Ј. Х. Песталоци“ - Скопје

Наставната програма по *македонски јазик* за петто одделение на деветгодишното основно образование ја донесе министерот за образование и наука со решение бр. 07-4055/1 на ден 22.05.2008 година.

PROGRAMI MËSIMOR

ARSIMI FILLOR NËNTËVJEÇAR

GJUHË SHQIPE

Врз основа на член 55 став 1 од Законот за организација и работа на органите на државната управа („Сл. весник на РМ“ бр. 58/00 и 44/02) член 24 и 26 од Законот за основно образование („Сл. весник на РМ“ бр.44/95, 24/96, 34/96, 35/97, 82/99, 29/02, 40/03, 42/03, 63/04, 82/04, 55/05, 81/05, 113/05, 35/06, 70/06 и 51/07), министерот за образование и наука донесе наставна програма по предметот *албански јазик* за V одделение на деветгодишното основно училиште.

1. QËLLIMET E MËSIMIT TË GJUHËS SHQIPE NË KLASËN V

Nxënësi/nxënësja

Të njohë:
❑ Tekste të ndryshme letrare dhe joletrare në përshtatje me moshën.
❑ Gjinitë letrare dhe dallimin në mes tyre.
❑ Rregullat e të folurit në grup dhe përpara gjithë klasës.
❑ Tekstin, fjalinë dhe llojet e fjalisë.
❑ Rregullat themelore të gjuhës standarde (drejtshqiptim, drejtshkrim, pikësim)

Të kuptojë:
❑ Përmbajtjet e teksteve të ndryshme letrare dhe joletrare.
❑ Ngjarjet sipas rendit të tyre kronologjik, vendit dhe kohës.
❑ Dallimet në mes gjinive letrare.
❑ Vlerën artistike të fjalëve dhe shprehjeve të reja.
❑ Grupet kryesore të fjalëve në fjali

Të zbatojë:
❑ Njohuritë e fituara nga tekstet e ndryshme letrare dhe joletrare.
❑ Njohuritë e fituara gjuhësore në fushë të sintaksës, të morfologjisë, leksikologjisë.
❑ Njohuritë drejtshqiptimore, drejtshkrimore dhe pikësimin.
❑ Të shkruajë qartë dhe drejt shkronjat e alfabetit (të mëdha e të vogla)
❑ Të shkruajë krijime të shkurtra letrare (sipas rendit kronologjik, vendit dhe kohës).
❑ Teknikën e leximit të mirë në heshtje dhe me zë.

Të **analizojë:**
❑ Përmbajtjen e teksteve të ndryshme letrare dhe joletrare.
❑ Subjektet dhe personazhet e pjesëve të lexuara.
❑ Dallimet në mes llojeve të gjinive letrare (prozën nga poezia, tregimin nga fabula, përralla, gjëza, proverbi dhe lojënumëraket, librat nga revistat për fëmijë dhe gazetat).

Zhvillimi emocional:
❑ Ta ndiejë atë që lexon e që shkruan.
❑ Të përcaktojë intonacionin e zërit në vjershë, përrallë dhe tregim.
❑ Të interpretojë në lojën me role pjesë të ndryshme në përshtatje me moshën.
❑ Të bashkëpunojë në grup, në lojë dhe të jetë tolerant.

2. QËLLEMET KONKRETE

FUSHA PROGRAMORE: GJUHË			
Objektivat	**Përmbajtja**	**Konceptet**	**Veprimtaritë dhe metodat**
Nxënësi/nxënësja: • ta kuptojë gjuhën si sistem shenjash	• Gjuha si mjet komunikimi; • Shenjat (sinjalet dhe simbolet) si mjete komunikimi	• Shenjë gjuhësore	• Ushtrime për të hetuar dallimet ndërmjet shenjës gjuhësore, treguesit, sinjalit dhe simbolit.
• të formojë kuptim për fjalët e ndryshueshme dhe të pandryshueshme	• Fjalët e ndryshueshme dhe të pandryshueshme	• Fjalë e ndryshueshme • Fjalë e pandryshueshme	• Lexim teksti dhe ushtrime për të kuptuar dhe për t'i grupuar fjalët e ndryshueshme dhe fjalët e pandryshueshme.
• të formojë kuptim për llojet e ndryshme të emrave	• Emrat e përgjithshëm dhe emrat e përveçëm. • Emrat konkretë dhe abstraktë.	• Emër i përgjithshëm	• Ushtrime lidhur me përforcimin e emrave konkretë dhe abstraktë dhe ushtrime për të formuar kuptim lidhur me llojet e emrave të përgjithshëm. • Të jepen tekste me emra të përgjithshëm, emra të përveçëm, emra konkretë dhe emra abstraktë. Nxënësi të gjejë emrat dhe të përcaktojë cilit grup i takon.
• të formojë kuptim për lakimin e emrit (trajta e shquar dhe trajta e pashquar)	• Lakimi i emrit në trajtën e shquar dhe të pashquar	• Rasë	• Ushtrime praktike për formimin e kuptimit lidhur me lakimin e emrave nëpër rasa, në trajtën e shquar dhe të pashquar dhe në numrin njëjës dhe shumës.
• të formojë kuptim për mbiemrat cilësorë dhe marrëdhëniorë	• Mbiemrat cilësorë dhe marrëdhëniorë	• Mbiemër cilësor • Mbiemër marrëdhënior	• Tekste të përshtatshme për të dalluar mbiemrat cilësorë dhe marrëdhëniorë • Tekste të përshtatshme nga libri i gjuhës, revistat për fëmijë etj. • Të shkruajë një tekst të shkurtër duke përdorë lloje të ndryshme të mbiemrave.

Objektivat	Përmbajtja	Konceptet	Veprimtaritë dhe metodat
• të dallojë përemrat vetorë, dëftorë dhe pyetës	• Përemrat vetorë, dëftorë dhe pyetës	Përemër: • vetor • dëftor • pyetës	Ushtrime: • Për të kuptuar fjalët me të cilat tregohet personi që flet, bashkëbiseduesi dhe personi që nuk merr pjesë në bashkëbisedim. • Nxënësit ushtrojnë për t'i dalluar fjalët me të cilat u drejtohemi frymorëve ose sendeve që ndodhen afër ose larg folësit si dhe për të pyetur lidhur me ta
• në mënyrë të pavarur të dallojë foljet në tekst • të zgjedhojë në mënyrë të pavarur foljet në kohët themelore	• Folja • Zgjedhimi i foljeve në kohën e tashme, në kohën e shkuar dhe në kohën e ardhme	• Folje • Koha e tashme • Koha e ardhme • Koha e shkuar • Vetë dhe numër	• Ushtrime për të dalluar foljen nga fjalët e tjera në tekst. • Nxënësit ushtrohen me tekste të ndryshme për të dalluar foljet e përdorura në kohë, numër dhe veta të ndryshme. P.sh.: a) merret një tekst përralle (na ishte një herë... – për kohën e shkuar). b) përshkrim i drejtpërdrejtë i një ilustrimi (koha e tashme) c) bëjmë planin për organizimin e kohës në shtëpi.
• të dallojë fjalinë e thjeshtë dhe fjalinë e përbërë	• Fjalia e thjeshtë dhe fjalia e përbërë (periudhën)	• Fjali e thjeshtë • Fjali e përbërë	• Ushtrime për të dalluar në tekste të ndryshme fjalitë e thjeshta dhe fjalitë e përbëra (periudhat).
• të dallojë homonimet në fjali; • të dallojë fjalët me prapashtesa zvogëluese e përkëdhelëse në fjali; • të dallojë sinonimet në fjali; • të dallojë antonimet në fjali; • t'i përdorë drejt homonimet, sinonimet, antonimet, fjalët me kuptim zvogëlues e përkëdhelës në të folur.	• Fjalët me kuptim homonimik • Fjalët me kuptim zvogëlues dhe përkëdhelës • Fjalët me kuptim sinonimik dhe antonimik	• Homonim • Prapashtesa zvogëlimi • Prapashtesa përkëdhelie • Sinonim • Antonim	•Ushtrime me tekste të ndryshme ku nxënësit duhet të dallojnë e të gjejnë fjalët me kuptim homonimik, fjalët me kuptim zvogëlues, përkëdhelës • Ushtrime për të gjetur në fjali fjalët me kuptim sinonimik dhe fjalët me kuptim antonimik. • Ushtrime të ndryshme që nxënësit gjatë të folurit të përdorin drejt fjalët me kuptim antonimik, fjalët me prapashtesa zvogëluese, përkëdhelëse, si dhe fjalët sinonimike e antonimike
• të formojë kuptim për ligjëratën e drejtë dhe ligjëratën e zhdrejtë	• Ligjërata e drejtë dhe e zhdrejtë	• Ligjëratë e drejtë • Ligjëratë e zhdrejtë	• E njëjta përmbajtje jepet në dy forma: në ligjëratë të drejtë dhe në ligjëratë të zhdrejtë. Ku përputhen dhe ku dallohen ato?

Objektivat	Përmbajtja	Konceptet	Veprimtaritë dhe metodat
		Drejtshkrim	
• të përdorë me vend shkronjën e madhe dhe të vogël	• Shkronja e madhe dhe e vogël	• Shkronjë e madhe • Shkronjë e vogël • Shkurtesa	• Të jepet një tekst përkatës (me emra të përveçëm, të përgjithshëm, emra qytetesh, shtetesh, rrugësh, institucionesh etj.) vetëm me shkronja të vogla. Të kopjohet teksti duke vënë shenjat përkatëse të pikësimit.
• të përdorë drejt shkurtesat në të shkruar	• Përdorimi i drejtë i shkurtesave	• Ligjëratë e drejtë • Ligjëratë e zhdrejtë	• Ushtrime për shndërrimin e ligjëratës së drejtë në ligjëratë të zhdrejtë dhe anasjellas. • Jepen fjali me ligjëratë të drejtë e të zhdrejtë, por pa shenja pikësimi. Nxënësit vënë shenjat e duhura.
• të përdorë me vend shkronjën e madhe dhe të vogël	• Shkronja e madhe dhe e vogël	• Shkronjë e madhe • Shkronjë e vogël	• Të jepet një tekst përkatës (me emra të përveçëm, të përgjithshëm, emra qytetesh, shtetesh, rrugësh, institucionesh etj.) vetëm me shkronja të vogla. Të kopjohet teksti duke vënë shenjat përkatëse të pikësimit.
• të përdorë drejt shkurtesat në të shkruar	• Përdorimi i drejtë i shkurtesave	• Shkurtesa	• Ushtrime për përdorimin e drejtë të shkurtesave, si ShF, TV, PTT, RM, BE, OKB, UNESKO, ShBA etj.

FUSHA PROGRAMORE: LEXIM, LETËRSI DHE LEKTYRË			
Objektivat	**Përmbajtja**	**Konceptet**	**Veprimtaritë dhe metodat**
		Lexim	
Nxënësi të aftësohet: • qartë dhe me vëmendje • rrjedhshëm dhe sipas intonacionit, ritmit dhe shenjave të pikësimit • tekste sipas roleve	• Lexim logjik •Lexim shprehës •Leximi në role	•Lexim logjik •Lexim shprehës • Lexim në role	• - Ushtrime për të lexuar rrjedhshëm tekste të ndryshme -Ushtrime leximi të teksteve me përmbajtje artistike për të përsosur teknikën e leximit shprehës (frymëmarrje e rregullt, temp, pauzë, ritëm etj.) - Usht®Dme për leximin në role të teksteve të ndryshme dramatike

Objektivat	Përmbajtja	Konceptet	Veprimtaritë dhe metodat
		Prozë	
Nxënësi të aftësohet: - të formojë kuptim për tregimin - të formojë kuptim për përrallëzën (fabulën) - të formojë kuptim për romanin për fëmijë - të dallojë gjuhën e autorit dhe gjuhën e personazheve - të formojë kuptim lidhur me temën dhe idenë e tekstit - të përcaktojë në mënyrë të pavarur temën dhe idenë	-Tregimi -Përrallëza (fabula) -Romani për fëmijë -Gjuha e autorit -Gjuha e personazheve -Përcaktimi i temës -Përcaktimi i idesë	• Tregimi • Përrallëza (fabula) • Romani për fëmijë • Gjuha e autorit • Gjuha e personazheve • Temë • Ide	• Ushtrime për të përvetësuar konceptin tregim, përrallëz, roman për fëmijë, gjuhë e autorit, gjuhë e personazheve. • Ushtrime për të përcaktuar temën dhe idenë kryesore Teknika bashkëkohore: pesëvargëshi, mësimi problemor
		Poezi	
Nxënësi të aftësohet: - të bëjë analizën tematike-ideore dhe të kompozicionit të poezisë epike - të bëjë analizën tematike-ideore dhe të kompozicionit të poezisë lirike - të zbulojë ndjenjat atdhetare te poezia patriotike - të dallojë elementet e humorit te poezia humoristike	-Poezia popullore epike -Poezia popullore lirike -Poezia patriotike -Poezia humoristike -Motivi kryesor -Ideja -Tabloja poetike: përshkrimi, elementet audio-vizuale të saj, ritmi e rima (pa përkufizimin e tyre)	-Poezia popullore epike -Poezia popullore lirike -Poezia patriotike -Poezia humoristike -Motivi kryesor -Ideja -Tabloja poetike	-Ushtrime për analizën ideore dhe tematike të poezisë epike, poezisë patriotike, humoristike -Ushtrime për analizën e poezive patriotike dhe humoristike sipas një plani të dhënë -Ushtrime për të zbuluar tablonë poetike, ritmin dhe rimën

Objektivat	Përmbajtja	Konceptet	Veprimtaritë dhe metodat
Lektyra			
Nxënësi të aftësohet: • të lexojë në mënyrë të pavarur lektyrat nga autorët shqiptarë dhe të tjerë • të zbulojë temën dhe idenë kryesor të veprës • të përgjigjet dhe të bëjë pyetje lidhur me lektyrën e lexuar • të flasë me argumente për ngjarjen dhe personazhet e lektyrës • të përcaktojë kohën dhe vendin e ngjarjes	• Lexohen 6 libra lektyre	• Lektyrë	• Ushtrime që kanë për qëllim motivimin për lexim të pavarur • Ushtrime për grumbullimin e të dhënave biografike të autorëve të lektyrave • Ushtrime për përcaktimin në mënyrë të pavarur të temës dhe të idesë kryesore të lektyrës • Bisedohet me argumente rreth personazheve dhe ngjarjes në tekst • Ushtrime për të përcaktuar kohën dhe vendin e ngjarjes

FUSHA PROGRAMORE: TË SHPREHURIT DHE KRIJIMTARIA

Objektivat	Përmbajtja	Konceptet	Veprimtaritë dhe metodat
Të shprehurit me gojë			
Nxënësi të aftësohet: • në mënyrë të pavarur të ritregojë ngjarje që ka dëgjuar nga ndonjë person tjetër; • në mënyrë të pavarur të ritregojë një tekst me përmbajtje artistike dhe fanta-stiko-shkencore; • në mënyrë të pavarur dhe të zgjeruar të tregojë tekste të përpunuara; • në mënyrë të pavarur të tregojë për ngjarje që i ka përjetuar;	Ritregimi: • i ngjarjes së dëgjuar nga tjetri; • i teksteve artistike dhe fan-tastiko-shkencore; • i tekstit të përpunuar duke e zgjeruar atë; • i tekstit në formë rezymeje;	• Ritregim • Tregim • Përshkrim • Njoftim	- Ushtrohen nxënësit që në mënyrë të pavarur të ritre-gojnë për ndodhi që kanë dëgjuar nga tjetër kush; -Ushtrohen nxënësit që në mënyrë të pavarur të ritre-gojnë tekstet e përpunuara me tematikë fantastiko-shkencore; - Ushtrime për ritregim të pavarur të teksteve të për-punuara; - Ushtrime për ritregim të teksteve të përpunuara në mënyrë të pavarur në formë të rezymesë;

Objektivat	Përmbajtja	Konceptet	Veprimtaritë dhe metodat
• në mënyrë të pavarur të tregojë sipas fjalëve të dhëna rreth një teme të caktuar • në mënyrë të pavarur të përshkruajë një send, një personazh (të preferuar), një figurë • të njoftojë gojarisht në mënyrë të pavarur	• Tregimi: – i ngjarjeve të përjetuara; – sipas fjalëve të dhëna të temës ; • Përshkrim në mënyrë të pavarur i : – sendeve – personazheve – figurave • Njoftim me gojë		• Ushtrime për të treguar në mënyrë të pavarur përjetimet personale; • Ushtrime për përshkrim të pavarur të personazhit (të preferuar), të sendit dhe të figurës • Ushtrime për të njoftuar gojarisht rreth ndonjë ngjarjeje të përjetuar

Objektivat	Përmbajtja	Konceptet	Veprimtaritë dhe metodat
Të shprehurit me shkrim			
Nxënësi të aftësohet: • në mënyrë të pavarur të ritregojë ngjarje që ka dëgjuar nga ndonjë person tjetër; • në mënyrë të pavarur të ritregojë një tekst me përmbajtje artistike dhe fantastiko-shkencore; • në mënyrë të pavarur dhe të zgjeruar të tregojë tekste të përpunuara; • në mënyrë të pavarur të tregojë për ngjarje që i ka përjetuar; • në mënyrë të pavarur të tregojë sipas fjalëve të dhëna rreth një teme të caktuar • në mënyrë të pavarur të përshkruajë një send, një personazh (të preferuar), një figurë • në mënyrë të pavarur të shkruajë letër • Nxënësi të aftësohet për hartim me shkrim me temë të dhënë	Ritregimi: • i ngjarjes së dëgjuar nga tjetri; • i teksteve artistike dhe fantastiko-shkencore; • i tekstit të përpunuar duke e zgjeruar atë; • i tekstit në formë të rezymesë; • Tregimi: • i ngjarjeve të përjetuara; • sipas fjalëve të dhëna të temës ; • Përshkrim në mënyrë të pavarur i: • sendeve • personazheve • figurave • Hartimi i një tregimi sipas analogjisë • Njoftim me shkrim për ngjarje • Përpilimi i letrës • Hartim me shkrim	• Ritregim • Tregim • Përshkrim • Njoftim • Hartim me shkrim	• Ushtrohen nxënësit që në mënyrë të pavarur të ritregojnë për ndodhi që kanë dëgjuar nga tjetër kush; • Ushtrohen nxënësit që në mënyrë të pavarur të ritregojnë tekstet e përpunuara me tematikë fantastiko-shkencore; • Ushtrime për ritregim të pavarur të teksteve të përpunuara; • Ushtrime për ritregim të teksteve të përpunuara në mënyrë të pavarur në formë të rezymesë; • Ushtrime për të treguar në mënyrë të pavarur përjetimet personale; • Ushtrime për përshkrim të pavarur të personazhit (të preferuar), të sendit dhe të figurës • Ushtrime për të njoftuar me shkrim rreth ndonjë ngjarjeje të përjetuar • Ushtrime për t'i shkruar në mënyrë të pavarur një letër shokut ose një moshatari të panjohur • Ushtrime për të shkruar në mënyrë të pavarur një hartim me temë të dhënë (3 hartime gjatë vitit shkollor) • Vërejtje: Parapëlqehet zbatimi i teknikave kreative për shkrime.

FUSHA PROGRAMORE: KULTURA E MEDIES			
Objektivat	**Përmbajtja**	**Konceptet**	**Veprimtaritë dhe metodat**
Nxënësi të aftësohet: • Në mënyrë të pavarur t'i dallojë ngjarjet në film; • në mënyrë të pavarur ta dallojë ngjarjen në shfaqje teatrore; • në mënyrë të pavarur ta dallojë dekorin në film; • në mënyrë të pavarur ta dallojë skenografinë dhe kostumografinë në film; • ta dallojë skenografinë dhe kostumografinë në shfaqje teatrore; • në mënyrë të pavarur ta dallojë ilustrimin muzikor në film; • në mënyrë të pavarur ta dallojë ilustrimin muzikor në shfaqjen teatrore; • në mënyrë të pavarur t'i klasifikojë e t'i radhisë • librat • gazetat • revistat	• Dallimi i ngjarjes në: – film; – shfaqje teatrore; • Dallimi i personazheve në: – film; – shfaqje teatrore; • Dallimi i dekorit në: – film; – shfaqje teatrore; • Dallimi i skenografisë në: – film; – shfaqje teatrore; • Dallimi i kostumografisë në: – film; – shfaqje teatrore; • Biblioteka • Klasifikim dhe radhitje librash, gazetash, revistash	• Ngjarje • Personazhe • Dekor • Skenografi • Kostumografi	• Ushtrime për t'i dalluar dhe kuptuar ngjarjet në film; • Ushtrime për t'i dalluar dhe kuptuar ngjarjet në shfaqje teatrore; • Ushtrime për ta dalluar dekorin në film; • Ushtrime për ta dalluar dekorin në shfaqje teatrore, • Ushtrime për ta dalluar skenografinë në shfaqje teatrore, • Ushtrime për ta dalluar skenografinë në film; • Ushtrime për ta dalluar kostumografinë në film; • Ushtrime për ta dalluar kostumografinë në shfaqje teatrale; • Ushtrime për t'i klasifikuar e radhitur librat, gazetat dhe revistat

3. UDHZËME DIDAKTIKE

Përmbajtjet e fushave programore për mësimin e lëndës së gjuhës shqipe (V-VIII) realizohen me anën e të dëgjuarit, të kuptuarit dhe të shprehurit (me gojë dhe me shkrim) të temave nga jeta e përditshme; me të lexuarit dhe analizën e teksteve të larmishme nga letërsia popullore dhe e shkruar, si dhe të teksteve me përmbajtje shkencore-popullarizuese dhe informative nga libri i leximit, revistat dhe gazetat. Gjithashtu bëhet edhe analiza e filmave të animuar dhe dokumentarë me tema nga jeta, puna, traditat dhe sjellja e njerëzve në familje dhe në shoqëri. Në përmbajtjet e zgjedhura duhet të mbizotërojnë motivet e sjelljes miqësore, të shoqërimit, të dashurisë, moralit, punës, gëzimeve të jetës, paqes dhe lirisë, si dhe të kënaqësive të tjera që sjellin veprimet fisnike dhe njerëzore të mbështetura në ndihmën dhe solidaritetin në raste fatkeqësish; nga ana tjetër dënohen veprimet që janë në kundërshtim me shoqërimin e miqësinë, dënohet lufta si dhe veprimet e pamoralshme (qyqania, zilia, dyfytyrësia dhe vese të tjera negative); zgjidhen përmbajtje me tema ku përshkruhen dhe vlerësohen lart bukuria dhe pasuria e natyrës, mbrojtja e saj si dhe mbrojtja e kafshëve.

Të gjitha tekstet e përmbajtjeve programore duhet të jenë në bashkëlidhje (korrelacion) me përmbajtjet e lëndëve të tjera (në radhë të parë të historisë), ato duhet të përshtaten me moshën dhe aftësitë intelektuale të fëmijës dhe aty duhet të jetë e shprehur në mënyrë të veçantë mundësia për realizimin e qëllimeve programore, të detyrave dhe të njohurive që duhet t'i marrin nxënësit.

Fusha programore Letërsia dhe lektyra zë vendin kryesor në mësimdhënien e gjuhës shqipe dhe realizohet me leximin dhe përshkrimin e teksteve poetike, epike dhe dramatike, por lexohen e analizohen dhe tekste me karakter fantastiko-shkencor dhe informativ. Përshkrimi i tekstit përfshin bisedën rreth tekstit dhe përjetimin, të kuptuarit, të vërejturit, zbulimin, interpretimin dhe vlerësimin e elementeve thelbësore si dhe të vetive që ka teksti i lexuar, duke realizuar shumë detyra edukative dhe praktike, me rritjen e shkallëshkallshme të nivelit të njohurive prej klase në klasë.

Këto elemente duhet të zënë vendin mbizotërues në realizimin e përmbajtjeve programore, duke filluar nga planifikimi e deri te realizimi përfundimtar i qëllimeve dhe detyrave të parashikuara.

Ndonëse kjo fushë programore duket sikur është e veçuar në kuadër të programit të lëndës së gjuhës shqipe, në raport me përmbajtjet, format dhe metodat e realizmit, ato janë të kompletuara dhe kompatibile sa i përket realizmit të qëllimeve dhe detyrave mësimore dhe edukative. Me anë të leximit shpresë dhe interpretues të veprave letrare, si dhe me anë të leximit pa zë e të analizës së problemeve të ndërlikuara, realizohen edhe përmbajtjet e detyrat që kanë të bëjnë me letërsinë si art, fitohet kuptim për nocionet e letërsisë, formohen idealet dhe normat morale me të cilat përcaktohen vlerat shoqërore dhe rregullat e mirësjelljes, por gjithashtu formohet edhe shija estetike dhe ndikohet në formimin e qëndrimeve lidhur me dallimin e vlerave të mirëfillta letrare kundrejt teksteve pa vlerë.

Fusha programore Gjuhë s'do mend se nuk përfshin vetëm çështjen e përvetësimit formal të gramatikës e të ligjshmërive të saj, të drejtshkrimit e të drejtshqiptimit. Përkundrazi, me zotërimin e gramatikës funksionale kjo fushë programore, para së gjithash, vihet në funksion të fushës Të shprehurit dhe krijimtaria, me të cilën nëpërmjet zbatimit dhe shfrytëzimit të modeleve të veprave letrare, si dhe të përmbajtjeve të fushës programore Kultura e medies, përbëjnë një tërësi të pandashme gjatë realizimit të procesit edukativo-arsimor.

Përmbajtjet e të gjitha fushave programore burojnë nga tekstet (artistike, gazetare, shkencore, faantastiko-shkencore) dhe u kthehen pikërisht atyre. Tekstet e tilla shërbejnë edhe si modele për krijimin e teksteve të reja nga nxënësit dhe japin mundësi për realizimin e të shprehurit dhe krijimtarisë (me gojë e me shkrim) në mënyrë sa më të pavarur, sa më origjinale e sa më funksionale

Udhëzime për organizimin dhe realizimin e përmbajtjes programore:
5 orë në javë, 180 orë në vit

Fushat programore:
- Gjuhë – 70 orë
- Lexim, letërsi dhe lektyrë – 70 orë
- Të shprehurit dhe krijimtaria – 30 orë
- Kultura e medies – 10 orë

(Fushat programore realizohen gjatë gjithë vitit shkollor duke u ndërlidhur e duke u plotësuar me njëra-tjetrën, kurse fondi i përcaktuar i orëve sipas fushave shërben vetëm si orientim për mësimdhënësin)

Nga fondi i përgjithshëm i orëve të parashikuara sipas fushave programore mund të bëhen shmangie të vogla në pajtim me të veçantat e mjedisit ku ndodhet shkolla dhe nevojat individuale të nxënësve. Po kështu, në kuadër të fondit të përgjithshëm vjetor të orëve në fushat programore lejohen disa shmangie edhe sa i përket dendurisë së objektivave, përmbajtjeve dhe veprimtarive konkrete. Ç'është e vërteta, numri i orëve që u kushtohen atyre mund të përshtatet me nevojat e shkollës së caktuar (mjedisit jetësor prej nga vijnë nxënësit, statusi i tyre kulturor-shoqëror dhe arsimor, përgatitja paraprake e nxënësve).

Qasja e individualizuar ndaj punës edukativo-arsimore
Në bazë të njohurive shkencore për dallimet në zhvillimin e fëmijëve, është e nevojshme të bëhet përshtatja e mësimdhënies me zhvillimin dhe me nevojat e arritjet individuale të nxënësve. Me fjalë të tjera, nevojitet zbatimi i teknikave dhe strategjive që i kërkon qasja e individualizuar me detyra të diferencuara gjatë realizimit të punës edukativo-arsimore me nxënësit. Në këtë mënyrë mund të arrihen më së miri standardet e përcaktuara në fund të ciklit të dytë të shkollës fillore nëntëvjeçare.

Përfshirja e prindërve në veprimtarinë e mësimdhënies
Familja është shkolla e parë për fëmijët dhe një faktor i rëndësishëm për zhvillimin e fëmijës. Së këtejmi, gjatë realizimit të objektivave, përmbajtjeve dhe veprimtarive në lëndën e Gjuhës shqipe duhet të sigurohet komunikimi bashkëpunues me prindërit e nxënësve dhe përfshirja e tyre në punën e shkollës, në funksion të: zhvillimit dhe përkrahjes së marrëdhënieve prind-nxënës; kultivimit dhe zhvillimit të kulturës së të folurit në familje; realizimit të disa objektivave dhe përmbajtjeve të programit dhe të organizimeve letrare në kuadër të shkollës; informimit të prindërve; këmbimit të përvojave sa u përket specifikave të nxënësit dhe veprimeve ndaj tij etj.

Mjetet mësimore
• Për realizimin e mësimdhënies së lëndës Gjuha shqipe në klasën e pestë përveç tekstit themelor, të lejuar nga ministri i arsimit dhe shkencës, këshillohet shfrytëzimi i doracakut për sqarimin e programit të lëndës, fletoreve të punës, librit të gjuhës, pastaj edhe shfrytëzimi i udhëzuesve metodikë për realizimin e mësimdhënies dhe të veprimtarisë edukativo-arsimore në gjuhë shqipe, si dhe i doracakëve e përmbledhjeve me lojëra didaktike dhe me lojëra të foluri.
• Burimet e të mësuarit në mjedisin e afërt: mbishkrimet e reklamave, resurset e mjedisit rrethues që do të vëzhgohen e do të përshkruhen, objekte me karakter kulturor, edukativ, publik dhe shërbyes (dyqan, kinema, teatër, muze, park nacional, bibliotekë, stacion autobusësh etj.), situata komunikuese dhe situata të tjera përkatëse mes njerëzve në shkollë, në familje dhe në rrethin jetësor.
• Enciklopedi dhe fjalorë shpjegues të ndryshëm për fëmijë të shtypur nga shtëpi botuese të popullarizuara e të dëshmuara
• Softuerë arsimorë kompjuterikë për pasurimin e kulturës së të folurit e të kulturës gjuhësore – programi toolkid dhe CD-ROM-a të tjerë multimedialë të verifikuar me lojëra edukative përkatëse – të verifikuara nga ana e Ministrisë së Arsimit dhe Shkencës të RM-së.
• Revista për fëmijë me traditë të dëshmuar, të miratuara e të verifikuara që i përgjigjen moshës së nxënësve
• Krijime letrare për fëmijë nga autorë të njohur shqiptarë e të huaj (që për nga përmbajtja, ana estetike dhe vlera i përgjigjen moshës së nxënësve)
• Mjete audio-vizuale, auditive, vizuale dhe mjete të tjera me veti kinetike – programe televizive, emisione për fëmijë, filma të animuar dhe

artistikë për fëmijë; videokaseta, disqe të DVD e CD-së me filma të animuar e me filma artistikë dhe me tekste të letërsisë popullore dhe artistike, me ngjarje të regjistruara, ditëlindje, me shfaqje teatrore e me shfaqje kukullash etj.; audiokaseta me zëra të incizuar, emisione lajmesh të incizuara, tekste të lexuara në mënyrë artistike; aplikacione, ilustrime, makete; skena kukullash dhe të teatrit; sende të lëvizshme me efekte akustike dhe sende të tjera sipas nevojave që kërkon mësimdhënia e kësaj lënde.

4. VLERËSIMI I ARRITJEVE TË NXËNËSVE

KONTROLLI DIAGNOSTIK DHE VLERËSIMI
Në fillim të vitit shkollor mësuesi bën kontrollin diagnostik për të konstatuar zhvillimin dhe nevojat individuale të çdo nxënësi në mënyrë që të bëjë planifikimin cilësor të detyrave dhe veprimtarive të diferencuara dhe bashkëpunimin më efektiv me prindërit e nxënësve. Me anë të këtij kontrolli konstatohet shkalla e parangjohurive, niveli i socializimit, zhvillimi emocional dhe fizik i nxënësve. Diagnostikimi mund të realizohet nëpërmjet vëzhgimit, bisedës, pyetjeve e përgjigjeve, bisedës me prindërit e nxënësve, me përdorimin e instrumenteve adekuate për moshën e tyre etj.

VLERËSIMI FORMATIV - Gjatë mësimdhënies së Gjuhës shqipe në klasën e pestë fillore parashikohet vlerësimi formativ, i cili përfshin përpilimin dhe mbajtjen e portfolios së nxënësit ku hyjnë:
– mbledhja e të dhënave (punimeve, krijimeve, përgjigjeve me gojë) për çdo nxënës;
– listat e vlerësimit të vazhdueshëm (formativ) të përgatitura prej më parë që i plotëson mësuesi pasi bën nxënësi ndonjë aktivitet konkret që mund të jetë i veçantë (pozitiv ose negativ) ose mund të jetë studim i rastit dhe ku mësuesi shënon gjendjen faktike të nevojave individuale të nxënësit;
– instrumentet që kanë të bëjnë me secilën fushë programore. Në këto instrumente mësuesi fut të dhënat për të arriturat e nxënësit në të gjitha aspektet (kognitive-intelektuale, socio-emocionale, sociale e psikomotorike). *Listat e vlerësimit në radhë të parë duhet të përfshijnë objektivat që duhet të arrihen kur e kryen klasën e dytë dhe që nuk u përkasin klasave në vijim.*

VLERËSIMI MIKROSUMATIV – Në fund të tremujorit të dytë, në bazë të të dhënave të grumbulluara, nëpërmjet vlerësimit formativ bëhet vlerësimi mikrosumativ.

VLERËSIMI SUMATIV - Duke u mbështetur në të dhënat e përgjithshme të përftuara nga përcjellja dhe vlerësimi formativ, mësuesi e konstaton (përshkruan) shkallën e zhvillimit dhe të arriturave të çdo nxënësi veçmas në kuadër të secilës fushë programore.

FUNKSIONI I PORTFOLIOS
• Gjatë gjithë vitit shkollor prindërit duhet të kenë qasje në portfolion e fëmijës së vet që të mund të japin ndihmesën e tyre lidhur me realizimin cilësor të mësimit të gjuhës shqipe dhe për kapërcimin e vështirësive individuale të fëmijës së tij.
• Nota përfundimtare analitike me shkrim i jepet po kështu prindit dhe bëhet pjesë përbërëse e portfolios së nxënësit.
• Portfolio e nxënësit me të dhënat konkrete lidhur me arritjet dhe vështirësitë e nxënësit përcillet më tej në klasat e tjera.

MËNYRAT PËR KONTROLLIM DHE VLERËSIM - Në mbështetje të kërkesave programore të lëndës së gjuhës shqipe për klasën e pestë, ku vazhdon zhvillimi dhe përforcimi i shkathtësive për lexim e për shkrim, për njohuri gjuhësore, drejtshkrimore etj. vlerësimi duhet të bëhet me *kontrollim të vazhdueshëm, me anë të prezantimeve dhe ushtrimeve me gojë e me shkrim, ose nëpërmjet ushtrimeve praktike dhe hulumtimit të thjeshtë.*

5. KUSHTET HAPËSINORE

Mjedisi i mësimdhënies (klasa etj.) duhet t'i ketë kushtet themelore për zhvillimin normal dhe aktiv të veprimtarisë mësimore. Orenditë e klasës të mund të zhvendosen me lehtësi për t'u përshtatur me aktivitetet dhe format e punës si dhe të mundësojnë komunikim aktiv dhe pa pengesa në relacionin nxënës-nxënës, nxënës-mësimdhënës. Klasa duhet të ketë këndin e bibliotekës, këndin për lojë dhe këndin për ekspozita dhe aktivitete të tjera. Kushtet hapësinore duhet të jenë në përputhje me Normativin për kushtet hapësinore të miratuar nga ana e ministrit të arsimit dhe shkencës me vendimin nr. 07-1831/1 të datës 28.02.2008.

6. NORMATIVI PËR KUADRIN MËSIMOR

Realizimin e programit mësimor për klasat IV – VI parashikohet ta bëjë mësimdhënësi që ka kryer shkollimin e lartë adekuat që është e përcaktuar me Ligjin për arsimin fillor.

7. KOMISIONI PËR PËRGATITJEN E PROGRAMIT MËSIMOR

- Prof. dr. Vehbi Kadriu, Fakulteti Pedagogjik, Shkup
- Prof. dr. Asllan Hamiti, Fakulteti Filologjik, Shkup
- Lirie Shabani, Shkolla fillore "7 Marsi", Shkup
- Kadire Hoxha, Shkolla fillore "25 Maj", Shkup
- Qamil Xheladini - këshilltar pedagogjik – (koordinues)
- Zejna Halimi - këshilltare pedagogjik

Programin mësimor të *gjuhës shqipe* për klasën e pestë të arsimit fillor nëntëvjeçar e solli ministri i arsimit dhe shkencës me vendim nr. 07-4048/1 më 22.05.2008.h

ÖĞRETİM
PROGRAMI

DOKUZYILLIK İLKÖRETİM

TÜRK DİLİ

Врз основа на член 55 став 1 од Законот за организација и работа на органите на државната управа („Сл.весник на РМ“ бр. 58/00 и 44/02) член 24 и 26 од Законот за основно образование („Сл.весник на РМ“ бр.44/95, 24/96, 34/96, 35/97, 82/99, 29/02, 40/03, 42/03, 63/04, 82/04, 55/05, 81/05, 113/05, 35/06, 70/06 и 51/07), министерот за образование и наука донесе наставна програма по предметот *турски јазик* за V одделение за деветгодишно основно училиште.

1. V. SINIF TÜRKÇE ÖĞRETİM DERSİNİN GELİŞİM AMAÇLARI

Öğrenci:

❑ Tür, yöntem ve tekniklere uygun dinleyebilmeli ve dinlediğini anlayabil, özetleyebilir ve soru sorabilmeli;
❑ Kendini sözlü ifade ederek konuşmaya katılabilmeli;Tür, yöntem ve tekniklere uygun konuşabilmeli;
❑ Türkçenin özelliklerini kavrayabilmeli;Yazı dili ve yöre edebî dili ayırt edebilme aralarındaki farkları görebilmeli;
❑ Cümlede özne-yüklem uyumunu kavrayabilmeli;
❑ Alfabemizdeki ünlü ve ünsüz harflerin özelliklerini kavryabilmeli;Ünsüz uyumu ve ünsüz yumuşaması ses olaylarını kavrayabilmeli;
❑ Dilimizde kök, kökek (yapım ve çekim ekleri) ilişkilerini kavrayabilmeli;
❑ Basit, türemiş ve bileşik adları ayırt edebilmeli;
❑Varlıkların özelliklerini belirten sözcükleri ayırt etmede ön adlardan önce yazıldığını kavrayabilmeli (sıfat) ;
❑ Kişi, işaret, belgisiz ve soru adıllarını (zamirlerini) ayırt edebilmeli;
❑ Eylemlerde üç temel zamanı (geçmiş, şimdiki ve gelecek) ve eylemlerde kişi anlamını kavrayabilmeli;
❑ Belirteç (zarf), ilgeç (edat), bağlaç ve ünlem olan kelime ve kelime gruplarını tanıyabilmeli, cümlede ayırt edebilir ve adlandırabilir;
❑ İmlâ kurallarını uygulayabilmeli;
❑ Noktalama işaretlerini doğru yazabilmeli ve yerinde kullanabilmeli;
❑ Konuşmacıyı ve grup konuşmalarına görgü kurallarına uygun dinleyebilbilmeli ve tartışabilmeli;
❑ Kendini sözlü olarak ifade edebilmeli, olay ve yaşantılarını anlatabilmeli;
❑ Metin ve konulara anlatabilmeli ve öykülendirebilmeli;
- Kelime dağarcığını geliştirebilmeli;
❑ Olay ve yaşantılarını yazılı olarak anlatabilmeli;
❑ Metindeki bilgileri metin dışında başka bir olayla (konuyla) ilişkilendirerek ve anlam kurarak yazılı anlatabilmeli;
❑ Sorgulayarak açıklayıcı ve bilgilendirici yazılar yazabilmeli;
❑ Okuma veyazma kurallarını uygulayabilmeli ve okuduğunu anlayabilmeli;
❑ Edebiyat ve edebî türlerini kavrayabilmeli ve tanıyabilmeli;
❑ Halk edebiyatı nesir türlerini (masal, fıkra vb.) ayırt edebilmeli;
❑ Sanat eserlerini özetleyerek ve ayrıntılarıyla anlatabilmeli;
❑ Sanat değeri olan (hikâye- öykü, roman, tiyatro, fabıl ve bilimkurgu) eserlerinin temel özelliklerini tanıyabilmeli ve türlerini ayırt edebilmeli;
❑ Radyo ve TV yayınları izleyebilmeli ve yorumlayabilmeli;- Film ve tiyatro türlerini tanıyabilmeli, izleyebilbilmeli ve yorumlayabilmeli;
❑ Bilgi, duygu ve düşüncelerini sunmak amacıyla bilişim teknolojisinden yararlanabilmeli.

2. TÜRKÇE DERSİ 5. SINIF ÖĞRETİM PROGRAMI

Öğrenme Alanı: İLETİŞİM			
Amaçlar	**Içerik**	**Kavramlar**	**Metod ve etkinlikler**
DİNLEME			
• Dinleme kurallarını uygulayabilme.	• Dinlediği için hazırlık yapma. • Dinleme amacını belirleme. • Dinleme amacına uygun yöntem belirleme. • Dikkatini dinlediğine yoğunlaştırma. • Görgü kurallarına uygun dinleme.	Yöntem Görgü kuralları	• İyi bir dinleyici olmak için… Etkinliği yaptırılır. • "Yerini bul" etkinliği yaptırılır.
Dinlediğini anlaya-bilme, özetleyebilme ve soru sorabilme.	• Dinlediklerini anlamlandırmada ön bilgilerini kullanma. • Dinlediklerinde vurgu, tonlama ve telaffuza dikkat etme. • Dinlediklerinde duygusal ve abartılı sözleri ayırt etme. • Dinlediklerinde geçen bilmedikleri kelimele-rin anlamlarını tahmin etme. • Dinlediklerinde eş sesli kelimeleri ayırt etme. • Dinlediklerinde eş ve zıt anlamlı kelimeleri ayırt etme. • Dinledikleri ile ilgili çıkarımlar yapma. • Dinlediklerinde "ne, nerede, ne zaman, nasıl, niçin ve kim" (5N 1K) sorularına cevap arama. •Dinlediklerinde sebep-sonuç ilişkilerini kurma. • Dinlediklerini başkalarıyla paylaşma. • Dinlediklerini zihninde canlandırma. • Dinlediklerini özetleme.	Vurgu Tonlama Telaffuz Özet Özetleme	• Dinlediklerinde ortaya konulan sorunları belirler ve çözüm bulmaları istenir. • Dinlerken sürece katılması soru sorması, açıklama yapması istenir. • Dinlediği hikâye, masal veya metinden "ne, nerede, ne zaman, nasıl, niçin ve kim" sorularına cevap bulmaları etkinliği yaptırılır. • Bilmediği kelimenin anlamını cümlenin anlamında sunu-lan görsellerden dinlediği konudan yararlanarak tahmin etme. • Dinlediği bir masaldaki veya izlediği bir çizgi filmdeki abartıları, hayal ürünlerini belirlemeleri istenir. Etkinlik: "Tahmin Et" etkinliği yaptırılır. • "Eş Sesli" kelimeleri bul etkinliği yaptırılır (söylenişleri aynı, anlamları farklı kelimeleri bulmaları istenir). • "Neden? Çünkü…" etkinliği yaptırılır.

Amaçlar	Içerik	Kavramlar	Metod ve etkinlikler
Tür, yöntem ve tekniklere uygun dinleyebilme.	• Katılımlı dinleme. • Seçici dinleme. • Sorgulayarak dinleme. • Bilgi edinmek için haber, sunu, belgesel v.b dinleme ve izleme. • Eğlenmek için masal, hikâye, şiir, şarkı, tekerleme, tiyatro dinleme ve izleme. • Grup konuşmalarını ve tartışmalarını dinleme.	Katılım Haber Tartışma Sorgulama	• Tiyatro-sinema izletilir.
	KONUŞMA		
Konuşma kurallarını uygulayabilme.	• Konuşmak için hazırlık yapama. • Dinleyicilerle göz teması kurma. • Kelimeleri yerinde ve anlamlarına uygun kullanma. • Kelimelerinde doğru telaffuz eder. • Akıcı konuşma. • Sesine duygu tonu katma. • Konuşmalarında beden dilini kullanma. • Konuşma sırasında gereksiz hareketlerden kaçınma. • Konu dışına çıkmadan konuşma. • Görgü kurallarına ve değerlere uygun konuşma.		• Öğrenciye bir araştırma konusu verilerek konuyla ilgili bilgi toplaması ve sınıfla paylaşması istenir. • Televizyondaki sunucuları seyretmeleri ve bir sunucunun konuşmasını canlandırmaları istenir. • Mutluluk ve ya üzüntü duyduğu bir olayı anlatma etkinliği yaptırılabilir (üzüntü, sevinç ve korku gibi duyguları yansıtması).

Amaçlar	Içerik	Kavramlar	Metod ve etkinlikler
Kendini sözlü ifade ederek konuşmaya katılabilme.	• Kendine güvenerek konuşma • Konuşmasında söz varlığını kullanır. • Yeni öğrendiği kelimeleri konuşmalarında kullanma. • Dinleyici grubunun ve bulunduğu ortamı dikkate alarak konuşma. • Konuşmasında önemsediği bilgileri vurgular. • Düşüncelerini mantıksal bütünlük içinde sunma. • Duygu, düşünce ve hayallerini sözlü olarak ifade etme. • Konuşmalarında "ne, nerede, ne zaman, nasıl, niçin ve kim" (5N 1K) öğelerini vurgulama. • Konuşmalarında mizahi öğelere yer verme.		• Sınıfta, okulda, sokak veya topluluk önündeki konuşmalarla, arkadaş, öğretmen, anne baba veya bir yetkiliyle konuşmanın birbirinden farklı olması gerektiği vurgulanır. • Konuşmalarında deyim, atasözü, tekerleme, mizahi öğeler kullanması teşvik edilir. • Sanatsal ürünler (resim, şiir, heykel) hakkında konuşması istenir. • Hayal kurmaları ve kurdukları hayali sınıfta paylaşmaları istenir. • Bilgi edinmek amacıyla soru sorması istenir. • 5N 1K sorularıyla soru sorar.
Tür, yöntem ve tekniklere uygun konuşabilme.	• Günlük ilişkilerin gerektirdiği farklı durumlara uygun konuşma. • Grup çalışmalarında duygu ve düşüncelerini paylaşma. • Topluluk önünde konuşma. • Üstlendiği role uygun konuşma. • İkna edici konuşma. • Bilgi vermek amacıyla konuşma. • Sorgulayarak konuşma.	Paylaşma Betimleme Rol İkna etme	• Drama, piyes veya canlandırmada üstlendiği rollerin özelliklerine uygun konuşması istenir. • İleri sürdüğü düşüncenin kabul edilebilir gerçeklerini, nedenlerini ve kanıtlarını ortaya koyar. Etkinlik: • Belirlenen bir konu ya da sorun hakkında beyin fırtınası yaptırılır. • "Düşünen Adam" etkinliği yaptırılır. • Çevresindeki karşılaştığı her hangi bir sorunla ilgili konuşmaları istenir. • Bir konuyla ilgili gazete, dergi, ansiklopedi ve buna benzer kaynaklardan bilgi toplayarak, sınıfta paylaşmaları istenir. • Belirlenen bir konu hakkında tartışma yaptırılır.

ÖĞRENME Alanı			
Amaçlar	**Içerik**	**Kavramlar**	**Metod ve etkinlikler**
DİLBİLGİSİ			
Dilimizin özelliklerini kavrayabilme. Yazı dili ve yöre edebi dili ayırt edebilme aralarındaki farkları görebilme.	Dil nedir? • Dilimizin özellikleri • Konuşma dili • Yazı dili • Yöre dili • Dilbilgisi	Dil nedir? Dilimizin özellikleri Konuşma dili Yazı dili Yöre dili Dilbilgisi	• Yöremizde kullanılmayan sesler ya da değişik seslerle örnekler yazınız. • Börek-burek, ağaç-agaç, geliyorum-gelim • Yöre diliyle birkaç cümle yazınız.
Cümle ve cümle çeşitlerini tekrarlama ve pekiştirme.	Cümle • Kurallı (düz) cümle • Devrik (kuralsız) cümle • Basit (yalın) cümle • Birleşik cümle	Cümle Kurallı (düz) cümle Devrik (kuralsız) cümle Basit (yalın) cümle Birleşik cümle	• Cümle ve cümle çeşitleri ile tekrarlama
Cümlede özne-yüklem uyumunu kavrayabilme	• Cümlede özne-yüklem uyumu	Özne-yüklem Uyum	• Cümlede temel öğeleri bulabilme ve özne-yüklem uyumunu teklik-çokluk ve kişiye göre uygulama.
Cümlenin yardımcı öğeleri, nesne ve tümleçleri tanıyabilme	Yardımcı öğeler • Nesne • Tümleç (yer, zaman, sebep)	Nesne Tümleç	• Cümlede sorular sorularak yer (nereye, nerede-den, kim, kime, -de,-den); • Zaman (ne zaman, hangi gün); sebep (niçin, neden) tümleçlerini ne, neyi soruları sorularak nesneyi bulmak etkinliği yaptırılır.
Alfabemizdeki ünlü ve ünsüz harflerin özelliklerini kavrayabilme, Ünsüz uyumu ve ünsüz yumuşaması ses olaylarını kavrayabilme.	• Ünlü harflerin ayırımı • Ünsüz harflerin ayırımı • Sürekli ünsüzler • Süreksiz ünsüzler • Ünsüz yumuşaması	Sürekli ünsüzler Süreksiz ünsüzler	• Kelimelerde bulunan kalın ve ince sesli harflere verilen örnekte gibi yazmaları istenir. • Sert süreksizler, (p, ç, t, k) ile biten sözcükler, ünlü ile başlayan bir ek alarak yumuşamanın (b, c, d, g) uygulaması yaptırılır.

Amaçlar	Içerik	Kavramlar	Metod ve etkinlikler
Hece ve hecenin özeliklerini kavrayabilme	• Hece ve hecenin özellikleri • Açık hece • Kapalı hece	Hece	• Kelimelerde hece sayısını ünlü harf sayısına göre belirleme etkinliği yaptırılır.
Dilimizde kök, kök–ek (yapım ve çekim ekleri) ilişkilerini kavrayabilme.	Kök kelimeler Kök-ek ilişkileri Yapım ekleri (l, sız, cı, lık) Çekim ekleri (lar, ler, den, (i)yor)	Kök Ek Yapım eki Çekim eki	• Cümlelerde geçen kök halindeki kelimeleri bulmaları noktalı yerlere yazma etkinliği yaptırılır. • Kelimelerin kök ve eklerini bulunuz etkinliği yaptırılır.
Basit, türemiş ve bileşik adları ayırt edebilme.	• Basit adlar • Türemiş adlar • Birleşik adlar	Basit adlar Türemiş adlar Birlşik adlar	• Basit, türemiş ve birleşik adları ayır edebilme etkinliği yaptırılır. • Örnek: Av – avcı – hanımeli • En yaygın kökler ve işlek eklerle kelimelerin türetilmesi etkinliği yaptırılır.
Ad tamlamalarını kavrayabilme, aldıkları ekleme anlamına göre çeşitlere ayırabilme.	Ad tamlamaları • Tamlayan, • Tamlanan • Belirtili ad tamlaması • Belirtisiz ad tamlaması • Eksiz (takısız) ad tamlaması	Ad tamlamaları Tamlayan, Tamlanan Belirtili ad tamlaması Belirtisiz ad tamlaması Eksiz (takısız) ad tamlaması	• Ad tamlamalarında tamlamaları bulunuz, türlerini belirtiniz alıştırmaları yaptırılır.
Varlıkların özelliklerini belirten sözcükleri ayırt etmede ön adlardan önce yazıldığını kavrayabilme (sıfat). Küçültme ve pekiştirme sıfatları aldıkları eklere göre ayırabilme.	• Ön adlar (sıfatlar) • Niteleme sıfatları • Belirtme sıfatları - Gösterme ön adları - Sayı ön adları - Belgisiz ön adlar - Soru ön adları - Küçültme ve pekiştirme ön adları	Ön adlar (sıfatlar) Niteleme sıfatları Belirtme sıfatları - Gösterme ön adları - Sayı ön adları - Belgisiz ön adlar - Soru ön adları Küçültme ve pekiştirme ön adları	• Niteleme ve belirtme ön adlarını ayırt edebilme alıştırmaları yaptırılır. • Cümlede ön adları doğru kullanma etkinliği yaptırılır.

Amaçlar	Içerik	Kavramlar	Metod ve etkinlikler
Kişi, işaret, belgisiz ve soru adıllarını (zamirlerini) ayırt edebilme. Konuşma ve yazıda doğru kullanabilme.	Adıllar (zamirle) -kişi -kişi adılları -belgisiz adılları -soru adılları	Adıllar (zamirle) - kişi - kişi adılları - belgisiz adılları - soru adılları	• Cümlede boş olan yerlere gereken adılları yazma alıştırmaları yaptırılır.
Eylemlerde üç temel zamanı (geçmiş, şimdiki ve gelecek) ve eylemlerde kişi anlamını kavrayabilme.	• Geçmiş zaman • Şimdiki zaman • Gelecek zaman • Eylemlerde kişi anlamı	Geçmiş zaman Şimdiki zaman Gelecek zaman Eylemlerde kişi anlamı	• Temel zamanları eylemlerde kullanabilme etkinliği yaptırılır. • Cümlelerde geçen zamanları belirleme etkinliği yaptırılır • Eylemlerde kişi anlamını belirleme etkinliği yaptırılır.
Belirteç (zarf), ilgeç (edat), bağlaç ve ünlem olan kelime ve kelime gruplarını tanıyabilme, cümlede ayırt edebilme ve adlandırabilme.	• Belirteç (zarf) • İlgeç (edat) • Bağlaç • Ünlem	Belirteç (zarf) İlgeç (edat) Bağlaç Ünlem	• Belirteç, ilgeç, bağlaç ve ünlem olan kelimeler ile uygulama alıştırmaları yaptırılır.
Eş anlamlı (anlamdaş), zıt (karşıt) ve eş sesli kelimeleri kullanarak söz varlığını geliştirebilme.	• Eş anlamlı kelimeler • Zıt anlamlı kelimeler • Eş sesli kelimeler	Eş anlamlı kelimeler Zıt anlamlı kelimeler Eş sesli kelimeler	• Kelimelerin eş ve zıt anlamları bulunur. • Eş sesli sözcüklerin değişik anlamlarını söz içinde fark edebilme. Al-kırmızı, Yüz, ekmek, yemek, vb. Al-almak,
DÜZGÜN KONUŞMA VE YAZIM			
İmla kurallarını uygulayabilme. “-de” durum ekinin yazılışı ve “de” bağlacının yazılışını ayırt etme ve yazıda doğru kullanabilme.	• “-de” durum eki yazılışı • “de” bağlacının yazılışı	“-de” Durum eki “de” Bağlaç	• “-de” durum eki ve “de” bağlacının yazılışı ile uygulama çalışmaları yaptırılır.

Amaçlar	Içerik	Kavramlar	Metod ve etkinlikler
"p-ç-t-k" süreksiz sert sessizlerin yumuşamalarını kavrayabilme. Yumuşak ve sert ünsüzleri ayırabilme. Kelime sonunda süreksiz yumuşak sessiz olan b-c-d-g seslerin bulunmadığını kavrayabilme.	Ünsüz yumuşaması "p-ç-t-k" ses olaylarını uygulama. Kelime sonunda süreksiz yumuşak sessiz "b-c-d-g" sessizlerin bulunmama ses olayları.	"p-ç-t-k" süreksiz sert sessizler	
Noktalama işaretlerini doğru yazabilme ve yerinde kullanabilme	• Noktalama işaretlerini doğru yazma ve kullanma.	Nokta Virgül Kısa çizgi Tırnak işareti İki nokta Kesme işareti	• Satır sonuna sığmayan kelimeleri hecelere doğru ayırma uygulaması yapılır. • Noktalama işareti verilmeyen cümlelerden veya bir metinden gerekli noktalama işaretlerini kullanmaları istenebilir.
ÖĞRENME ALANI: ANLATIM VE YARATICILIK			
Amaçlar	**Içerik**	**Kavramlar**	**Metod ve etkinlikler**
SÖZLÜ ANLATIM			
Konuşmacıyı ve grup konuşmalarına görgü kurallarına uygun dinleyebilme ve tartışabilme.	• Görgü kurallarına ve değerlere (milli, manevi, kültürel, ahlaki, sosyal vb.) uygun konuşma.	Görgü kuralları Milli-Manevi Kültür-Ahlaki Sosyal	• Selamlaşma, tanışma, arkadaşlarıyla konuşma, teşekkür etme, kutlama, özür dileme, telefonla konuşma vb. etkinlikler yaptırılır. • Konuşmacının sözünü bitirmesini bekleyerek, söz alarak, büyüklerine saygı göstererek konuşma.
ANLATIM Kendini sözlü olarak ifade etme, olay ve yaşantılarını anlatabilme.	• Konuşmalarında yaşantısından ve günlük hayattan örnekler vererek anlatma. • Belirlenen bir konuyu kavramı ya da olayı verilen anahtar kelimelere göre anlatma.	Anlatım Anlatma	• Kendisini ve ailesini tanıtır. • Okulda geçen bir gününü günlük olaylarını, izlenimlerini anlatmaları istenebilir.

Amaçlar	Içerik	Kavramlar	Metod ve etkinlikler
Olay ya da varlıkları betimleyebilme Konuşmalarında betimleme yapabilme.	• Varlıkları ve nesneleri betimleme. • Doğadaki olayları betimleme. • Kişileri, görünüşü, duyguları vb. yönlerden betimleme.	Betimleme	• Yer ve nesneleri renk, biçim, büyüklük vb.; kişilleride görünüşü, duyguları yönlerde betimlemeler yapmaları istenir. • Seçilen iki öğrenciden farklı ya da benzer özellikleri hakkında diğer öğrencilerin konuşmaları istenir.
Metin ve konulara anlatabilme ve öykülendirebilme.	• Dinlediği bir konu ya da olayı anlatma. • Dinlediği hikâye, masal, metni, çocuk filmini, tiyatro temsilini anlatma öyküleme.	Öyküleme Dolaylı anlatma	• Masal, hikâye metni film tekniğine uygun anlatır.
Sanat eserlerini özetleyerek ve ayrıntılarıyla anlatabilme.	• Okuduklarının konusunu belirleme ve özetleme. • Metnin bir bölümünü ayrıntılarıyla anlatma.	Özet Özetleme Özet çıkarma	• Okuduklarını ana fikri dikkate alarak kendi sözleriyle özetlemesi istenir. • Konuşmasını özetlerken özet olarak, böylece, son olarak, sonuç olarak, kısacası, özetle sonucunda, ifadeleri kullanılması istenir.
Okuduğu metindeki bilgileri metin dışında başka bir olayla, konuyla ilişkilendirerek anlam kurarak öykülendirebilme. Yaşantılarını öykülendirebilme.	• Metin dışı anlam kurma. • Benzerine göre öykülendirme. • Verilen plan ve anahtar kelimelere göre öykülendirme. • Kendi yaşantısından ve günlük hayattan örnekler anlatarak öykülendirme.	Metin dışı anlam kurma Öyküleme	• Benzerine göre öykü anlatır.
Bir olay hakkında bilgi vermek amacıyla sorgulayabilme ve cevaplandırabilme.	• Bilgi edinmek için soru sorma. • Bilgi vermek amacıyla cevaplandırma.	Soru sorma Cevap verme	• Çevresinde karşılaştığı herhangi bir sorunla ilgili sorular sorarak ve cevaplandırarak bilgi vermeleri istenir. • Bilgi edinmelerinde ne, nerede, ne zaman, nasıl, niçin ve kim öğelerini vurgular (5N 1K). • Neden çünkü etkinliği yaptırılır.

Amaçlar	Içerik	Kavramlar	Metod ve etkinlikler
Söz varlığını geliştirebilme • Ekleri kullanarak kelimeler türetebilme ve bileşik kelimeler kurabilme. • Eş sesli kelimeleri ayırt edebilme ve söyleyebilme.	• Yapım eklerini kullanarak kelime türetme. • Bileşik kelimeler kurma. • Eş sesli kelimeleri tanıma ve söyleme.	Türemiş kelimeler Bileşik kelimeler Eş sesli kelimeler	• Yapım eklerini kullanarak kelime türetme. • Bileşik kelimeler kurma. • Okuduklarında geçen eş sesli kelimeleri diğer (benzer) anlamlarını kullanıldığı cümleler söylemeleri istenir.
2.YAZILI ANLATIM			
Yazma kurallarını uygulayabilme	• Sayfa düzenine ve temizliğe dikkat ederek yazma. • Kelimeler, cümleler ve sairlar arasında uygun boşluklar bırakarak okunaklı yazma	Sayfa düzeni Okunaklı yazma	• Satır çizgisine dikkat ederek yazar • Satırlara aynı hizadan başlar. • Sayfa kenarında uygun boşluklar bırakır. Okunaklı yazma alıştırmaları yaptırılır.
Olay ve yaşantılarını yazılı olarak anlatabilme. Yazılarında betimleme yapabilme.	• Anahtar kelimeler ve plana göre anlatma. • Varlıkları ve nesneleri doğadaki olayları kişileri betimleme.	Betimleme	• Verilen anahtar kelimelerin çağrıştırdığı başka kelimeleri bularak yazmaları ve bu kelimeleri kullanarak bir hikâye oluşturmaları istenebilir. • Eksik bırakılan bir metni tamamlama etkinliği yaptırılır. • Öğrencilerden kendilerinin on yıl sonra nasıl biri olacaklarını hayal etmeleri ve bu hayallerini betimleyerek yazmaları istenir (kişi betimlemesi).
Sanat eserlerini, metin ve konuları anlatabilme.	• Dinlediği bir konu ya da olayı metni (hikâye, masal) filmi ya da tiyatro temsilini verilen plana göre anlatma. • Kendileri plan yapma ve dolaylı anlatma.	Dolaylı anlatma Hikâye yazma	• Metin, film, tiyatro temsilini tekniğine uygun anlatma. • Olayların oluş sırası karışık olarak verilen cümlelerden hikâye yazma.

Amaçlar	Içerik	Kavramlar	Metod ve etkinlikler
Sanat eserlerini ayrıntılarıyla ve özetleyerek anlatabilme.	• Metnin bir bölümünü ayrıntılarıyla anlatma. Bir eseri ya da konuşmayı özünü, amacını ve yapısını bozmadan ana hatlarıyla kısaltma-özetleme yaparak yazma.		• Kendisine ilginç ve çekici gelen karakter, olay, yer vb. ile ilgili görüş ve düşüncelerini yazar. • Konunun ana fikir ve önemli noktalarının, öğrencinin kendi ifade biçimiyle özetlemesine dikkat edilir.
Metindeki bilgileri metin dışında başka bir olayla (konuyla) ilişkilendirerek ve anlam kurarak yazılı anlatabilme.	• Metindeki düşüncelerle kendi düşünceleri arasındaki benzerlik ve farklılıkları anlatarak öykülendirme. • Yazılarında kendi yaşantısından ve günlük olayları anlatma giriş, gelişme ve sonuç bölümlerini dikkat ederek yazma.	Giriş, gelişme ve sonuç bölümleri	• Olayları oluş sırasına göre yazar. • Yazısında giriş ve sonuç cümlelerini özenle seçer. • Yazılarında söz varlığından yararlanır. • Mantıksal bütünlük içinde yazar.
Sorgulayarak açıklayıcı ve bilgilendirici yazılar yazabilme. 1 yıl içinde üç yazılı yoklama yapılacaktır.	• Yazılarında sebep-sonuç ilişkileri kurarak bilgilendirici yazılar yazma. • Yazılarında ne, nerede, ne zaman, nasıl, niçin ve kim (5N 1K) öğelerini kullanarak yazılar yazma.	Soru yazma Cevaplandırma	• Merakını gidermek bilgi edinmek ve soru yazma becerisini geliştirir. Amacıyla öğrencilere soru yazma fırsatları verilerek bilgilendirici yazılar ve haberler yazar. • 5N 1K sorularında sorular oluşturur. Okulca yapılan bir geziyle gözlem ve çevresinde gerçekleşen olaylarla ilgili rapor yazmaları istenir.
Mektup, davetiye, tebrik kartı yazabilme.	• Mektup yazma. • Davetiye, tebrik kartı yazma.	Mektup Davetiye Tebrik kartı	

ÖĞRENME Alanı: OKUMA, EDEBİYAT VE LEKTÜR			
Amaçlar	**Içerik**	**Kavramlar**	**Metod ve etkinlikler**
OKUMA KURALLARINI UYGULAYABILME			
Okuma kurallarını uygulayabilme	• Okuma amacına uygun yöntem belirleme. • Okuduğu metinleri doğru telaffuz etme. • Noktalama işaretlerine dikkat ederek okuma. • Rollere göre okuma. • Sesli okumada vurgu ve tonlamaya dikkat ederek okuma. • Lirik ve epik şiirleri okuma. • Akıcı okuma. • Kurallarına uygun sessiz okuma. • Dikkatini okuduğuna yoğunlaştırma. • Şekil, sembol ve işaretlerin anlamlarına uygun okuma. • Metnin türünü dikkate alarak okuma (masal, dram, şiir, roman).	Sesli okuma Sesiz okuma Vurgulu okuma Hızlı okuma	• Verilen bir metni vurgu ve tonlamalara dikkat ederek konuşur gibi etkinliği yaptırılır. • Sessiz okumada, fısıldamada, dudaklarını kıpırdatmadan, başını sağa sola çevirmeden, öne arkaya sallanmadan, gözleriyle takip ederek okumaları istenir. • Metindeki diyaloglar öğrenciler arasında paylaştırılarak okutulur. • Çevresinde gördüğü yönlendirme ve uyarı işaretlerinin ne anlama geldiği etkinliği yaptırılır. • “Tablo (çizelge) incele” etkinliği yaptırılır. • “Grafiği yorumla” etkinliği yaptırılır.
Okuduğunu anlayabilme	• Metinde karşılaştığı yeni kelimelerin anlamlarını tahmin ederek açıklama. • Okuma öncesi, okuma sırası ve sonrasında metinle ilgili soruları cevaplandırma. • Başlık ve içerik ilişkisini sorgulama. • Okuduklarından çıkarımlar yapma. • Metindeki ortaya konan sorunları belirtme ve onlara farklı çözümler bulma. • Metindeki düşüncelerle kendi düşünceleri arasındaki benzerlik ve farklılıkları belirleme. • Okuduğunu özetleme. • Metin içi anlam kurma, • Metin dışı anlam kurma.		• Sözlüğe bakarak, öğretmene sorarak ve başka kelimelerin anlamlarını araştırma etkinliği yaptırılır.

Amaçlar	Içerik	Kavramlar	Metod ve etkinlikler
		EDEBIYAT	
Edebiyat ve edebî türlerini kavrama ve tanıyabilme	• Edebiyat tanımının önemini kavrama • Masal, hikâye, fıkra, şarkı tekerleme tiyatro vb. edebi örneklerine aynı oranda ilgi duymalarına özen gösterme.	Edebiyat	
Sözlü (Halk) ve Yazılı Edebiyat	• Sözlü (Halk) ve Yazılı Edebiyat olmak üzere edebiyatın iki bölüme ayrıldığını vurgulama.	Sözlü Yazılı	
Sözlü Edebiyatın tanımı (Nazım ve nesir türleri)	•Sözlü (Halk) Edebiyatın özelliğini vurgulama		• Bir şiir defteri tutmaları, kendi yazdığı ya da beğendiği şiirleri bu deftere aktarmaları istenebilir. • "Şiir Yazma" etkinliği yaptırılabilir. • Planlı yazma yöntemine uygun yazar. • Şiire uygun başlık seçer. • Belirlenen bir konuda grup olarak şiir yazmaları istenebilir.
Nazım türleri: Sözlü (Halk) edebiyatı ürünlerinden Epik şiiri ile Lirik şiirlerini tanıyabilme — Şiirde dize ve dörtlüğü ayırt edebilme — Nazımda vezin – hece veznini örneklerle kavrayabilme — Nazımda ahenk ve ritmi sezebilme. Nazımda kafiye Nazımda anlatım çeşitleri (gerçek ve mecazi anlatım) Nazımda kompozisyon	• Nazım türün ne olduğunu tanıma • Epik şiirin özelliklerini kavrama ve tanıma – Epik şiirinde temel konu. • Lirik şiirdeki temel duygu ve konuyu saptama • Şiirdeki motiflere göre lirik şiiri ayırt etme • Epik ve lirik şiiri arasındaki farklılıkları ayır etme • Şiirde dize • Şiirde dörtlük – kıta • Şiirde Ölçü (hece vezni-yedili, sekizli, onbirli, onikili ... Hece dizeleri kavrama. • Şiirde ahenk ve ritmi sezme • Şiirde kafiyenin oluşmasını sağlayan eş sesli kelimeleri ayırt etme.	Lirik Epik-destan Dize Dörtlük- Kıta Ölçü – Vezin Ahenk Ritim Mecaz Benzetme (teşbih)	• Lirik şiir söyleme etkinliği yaptırılabilir. • Şiirdeki motiflere göre lirik şiiri ayırt eder • Şiirde ana duyguyu belirleme etkinliği yaptırılabilir. • Hecelerdeki vurgu, uzunluk, yükseklik gibi ses özelliklerini, duraklarının düzenli bir şekilde tekrarlanması olan ritmi hisseder. • Şiirde hâkim olan renkleri tanır, anlamlandırır ve yorumlar. • "Şiirde Tablo İnceleme" etkinliği yaptırılabilir. • Her dizede anlatılan duyguları belirler. • "Şiir Tamamlama" etkinliği yaptırılır. • Kendi hayal gücünü kullanarak bir şiirin devamını getirmek veya • Şiirde eksik bırakılan kelime yerlerini tamamlama etkinliği yaptırılabilir.

Amaçlar	Içerik	Kavramlar	Metod ve etkinlikler
	• Kafiye çeşitlerini (yarım kafiye, tam kafiye, cinaslı ve zengin kafiye) • Ritim ve kafiyeyi ayırt etme. • Kelimelerin gerçek ve mecazi anlamlarını ayırt etme. • Benzetme (teşbih), • Şiirde kullanılan benzetme örnekleri bulma. • Renklerin değişik yerlerde kullanılışı ve ifade ettiği anlamlar. • Şiirin, nazım türünü dikkate alarak inceleme. • Şiirin ana duygusunu belirleme. • Şiirde lirik tablolar. • Şiirin sanatsal etkilerini tanıma. • Şiirde kullanılan motifleri tanıma. • Şiiri anlam ve biçim açısından değerlendirme.		• Farklı duyguları yansıtan kelimeleri olumlu ve olumsuz olarak gruplandırılmaları istenebilir. • Öğrencilerin şairin kısa biyografisi ve diğer eserleri hakkında bilgi edinmeleri için araştırma ödevleri verilebilir. • Şiiri şiir tekniğine uygun okuma etkinliği yaptırılabilir. • Üzüntü, sevinç, korku gibi duyguları ifade eden cümleleri ayırt etme ve okurken ses tonuna bu tür duyguları yansıtma.
Halk edebiyatında nesir Halk edebiyatı nesir türlerini (masal, fıkra vb.) ayırt edebilme Masal tanımını ve özelliğini kavrayabilme Fıkranın tanımı Halk tiyatrosundan örnekler. Halk edebiyatı kısa türlerinden: atasözleri, tekerlemeler ve bilmeceleri kavrama ve tanıyabilme. Sanat değeri olan (hikâye- öykü, roman, tiyatro, fabıl ve bilim- kurgu) eserlerinin temel özelliklerini tanıyabilme ve ayırt edebilme. Türlerini ayırt edebilme	• Halk edebiyatı nesir türlerini tanıma • Masal tanımı ve özelliği • Masalın giriş (masalın başı), gelişme(masalın kendisi) ve sonuç (ibret dersi ve dilek tutma) bölümlerini ayırt etme. • Masallarda zaman kavramı (miş'li geçmiş zaman) • Masal kahramanları sınıflandırma (iyi-kötü, güzel-çirkin, zengin fakir, şehirli – köylü, eğitimli- eğitimsiz vb) • Gerçek olanla hayal ürünü olanı ayırt etme. • Masalı diğer nesir türlerinden ayır etme.	Masal Fıkra Halk tiyatrosu Atasözleri Deyim Tekerleme Bilmece	• Okuduğu masal konusunda: ne, nerede, ne zaman, nasıl, niçin ve kim sorularına cevap bulmaları istenebilir. • Masaldaki olayın nasıl gelişeceğini ve sonucunu tahmin etmeleri istenebilir. • Okunulan masaldaki abartılı öğeleri ve hayal ürünlerini belirlemeleri istenebilir. • Eksik bırakılan bir masalın tamamlanması istenebilir. • Bir karşılıklı konuşma metninde eksik bırakılmış yerleri tamamlamaları istenebilir. • Eğlenmek için fıkra, tekerleme veya bilmece okuma veya söyleme etkinliği yaptırılabilir.

Amaçlar	Içerik	Kavramlar	Metod ve etkinlikler
	• Halk fıkralarının tanımı ve özelliği Halk fıkralarından tanınmış Nasrettin Hoca fıkralarını tanıma • Hacivat ile Karagöz oyunu • Hacivat ile Karagözün tanımını yapma. Atasözlerin tanımı. • Atasözlerin belirgin niteliği (kısalık ve özlük, ders ve öğüt verme, halk inançları-nı ve gerçekleri yansıtma) • Atasözlerinde mecazlı anlatım. • Kimi atasözlerinde kafiye. • Tekerlemelerin tanımı ve özelliği • Bilmecelerin tanımı ve önemi • Tekerleme ve bilmecelerde kafiye ve nazım. • Öykü ve roman arasındaki farkı ayırma. • Edebi metnin türünü dikkate alarak ince-leme • Edebi metnin konusunu belirleme. • Edebi metnin ana fikrini belirleme. • Edebi metinde hikâye unsurlarını belir-leme (olay, kişi, yer, zaman). • Edebi metnin giriş, gelişme ve sonuç bö-lümleri hakkında tahminlerde bulunma. • Yazarın amacını belirleme. • Okunulan metnin yazarı hakkında bilgi edinme. • Okuduklarında sebep-sonuç ilişkisini kurma. • Edebi metindeki anlatış tarzı: Monolog ve diyalog.		• Okunulan metindeki mizahi öğeleri ayırt eder. • Mizah duygusunun gelişmesi için abartma, taşlama ve tersini söyleme yollarıyla değişik etkinlikler yaptırılabilir. • Belirlenen bir deyim veya atasözü hakkında açıklama yapmaları istenebilir. • "Atasözünü Bul" etkinliği yaptırılabilir. Okunulan metni özetler. • Bir metnin giriş, gelişme ve sonuç kısımlarına ait karışık olarak verilen paragrafları sıraya koymaları istenebilir • Okuduklarının ana fikrini dikkate alarak kendi ke-limeleriyle özetlemesi • Hikâye unsurları: ana ve yardımcı karakterler, yer, olay, zaman konusunda "hikâye haritası" etkinliğini yaptırabilir. • Öğrencilere yazarın kısa biyografisi ve diğer eserleri hakkında bilgi edinmeleri için araştırma ödevi verilir. • Kısa oyun yazmaları istenebilir.

Amaçlar	Içerik	Kavramlar	Metod ve etkinlikler
LEKTÜR			
Bağımsız olarak önerilen eserlerden bölümler okuma becerisini kazanabilme	LEKTÜR LİSTESİ:	Serbest okuma (lektür)	• Bu dönemde serbest okuma kitaplarıyla tanıtılır. • Öğrenciler, kitapları nereden temin edecek yerleri konusunda bilgilendirip yönlendirilir. • Bağımsız okumaya karşı ilgi uyandırma, motive etme ve yönlendirme. • Yazarın kısa biyografisi hakkında bilgi edinir. • Başlık ve içerik ilişkisini sorgular. • Okuduğu kitapta ortaya konulan sorunları belirler ve onlara farklı çözümler bulur. • Okuduklarının ana fikrini dikkate alarak kendi kelimeleriyle özetler. • Kitapta geçen kahramanları analiz eder (baş ve yardımcı kahramanlar ve özellikleri).
ÖĞRENME Alanı: MEDYA KÜLTÜRÜ			
Amaçlar	**Içerik**	**Kavramlar**	**Metod ve etkinlikler**
Radyo ve TV yayınları izleyebilme ve yorumlayabilme.	• Radyo ve TV yayınlarını izleme ve yorumlama. • Bilgi edinmek için haber, sunu, belgesel vb. dinleme ve izleme.		• Televizyondan ve radyodan izlenen güncel haberleri tekniğine göre anlatması istenebilir. TV ve radyoda izledikleri haber, spor, belgesel vb. programlar hakkında yorum yaptırılabilir.
Film ve tiyatro türlerini tanıyabilme, izleyebilme ve yorumlayabilme.	• Film ve tiyatro konuları • Tiyatro, sinema izleme, seyretme. • Aktörler ve karakterler arasındaki ilişkiler. • Film ve tiyatroda dekor, sahne, kostüm ve sesleme (müzik).		• Tiyatro, sinema vb. izletilebilir ve hakkında konuşma yürütülür. • Bir tiyatro, sinema, TV oyununda rol alanların rollerini oynarken beden dilini nasıl kullandıklarını, sahne, kostüm, dekor ve sesleme hakkında tartışılabilir ve örnekler verilir.

Amaçlar	Içerik	Kavramlar	Metod ve etkinlikler
Bilgi, duygu ve düşüncelerini sunmak amacıyla bilişim teknolojisinden yararlanabilme.	• Bilgisayardan yararlanma.	Bilgisayar	• Bilgisayardan yararlanarak poster hazırlattırılır. • Farklı meslekler hakkında bilgi toplamaları istenebilir.
Okul kitaplığından dergi ve gazetelerden yaralanma.	• Kitaplıktaki sıra ve dizim. Kitap, ansiklopedi, dergi ve gazetelerden yararlanma ve bilgi edinme.	Kitaplık Sıra-dizim	• Kitaplıktaki sıra ve dizinden yararlanarak kitap alma ve çevirme uygulaması yaptırılır.

3. DİDAKTİK ÖNERİLER (YÖNERGE)

Diğer Derslerle İlişkilendirme

Türk Dili Dersi öğretim programı planlama esnasında **Çevre Bilgisi, Matematik, Resim Eğitimi**, **Müzük Eğitimi ve Beden Eğitimi** dersleri ile entegre planlama olanağı sağlamaktadır. Dil alanında yapılan entegre planlamada diğerleri arasında şunlardan da konular eklenebilir: Çevre Bilgisi (Öğrenci, sözlü ve yazılı ifade esnasında ve çevreyi betimlerken tanışacağı sözcükler/kelimeler); *Matematik* aracılığı ile (Cicim ile sözcüklerin arasındakı ilişkilerini kavrayabilmelerinde,örnek:yukarı/aşağı; sağ/sol; alçak/yüksek; çizgi çekmek ya da sayıları sözcük olarak yaklaşık ve tam sayılar); *Resim Eğitimi* ile (işlenilen metinler, edebî eserlerdeki olayları, kahramanları resmederek); *Müzik Eğitimi* ile (Sesli ve sessiz harflerle ilgili konularda ve şiirlerdeki ritim ile ilgili); *Beden Eğitimi* (Belli sesli ve sessiz harflerin telafuzunda).

Ölçme ve Değerlendirme -Türkçe dersi ile ilgili konuların genel planlama çerçevesi içinde öğrencilerin başarılarını ölçme ve değerlendirilmesi için eğitim süreci esnasında olduğu gibi okuma yılının belli dönemlerde de yapılması gerekmektedir.

-Türk Dili dersindeki konuların planlaması Öğretim Plan ve Programla koordineli bir şekilde olmalıdır ve bütün eğitim alanlarının (Dil, Okuma, Edebiyat ve Lektür, Sözlü ve Yazılı İfade ve Medya Kültürü) kapsanması gerekmektedir. Alanlara göre ne kadar ders saatleri verildiğinde, öğretmenin çalıştığı okulun spesifik koşulları gözönünde bulundurması gerekmektedir. Planlama esnasında, öğretmen, alanlardaki konuları birbirine benzer özellikleri olan konuları seçer. Bunun yanısıra, alanlardan seçilen konuların amaçları doğrultusunda ve eğitim-öğretim değerlerine göre de plan ve programda yer ve süre verilmelidir. Programdaki konuların işleme açısından da eğitimde hepsine aynı ölçüde yer verilmesi gerekmez. Bir öğretmen planlamayı nereden başlayacağı ve nasıl yapacağını sunulacak/işlenilecek konunun içeriliğinden, belirlenmiş olan amaçların düzeylerinden ve bütün bunların gerçekleşebilmesi için gerekli olan zamanı gözönünde bulundurması gerekmektedir. Zaman ayarını, daha doğrusu gerçekleşmesi gereken konuların gereken ders sayısına göre paylaşımı öğretmen yapmaktadır ve bu konu paylaşımı yapılırken göze çarpacak kadar büyük zaman farkı olmamasına dikkat edilmesi hususunda tavsiye edilmektedir.

Yıllık ders saatlerinin kullanıılması ile ilgili öneriler- Yılda 180 ders saati, haftada 5 ders saati.

• Öğretim Alanların Göre Dağılım Şöyle Önerilmektedir: Dil-70 ders; Okuma, Edebiyat ve Lektür -70 ders; Anlatım ve Yaratıcılık – 30 ders; Medya Kültürü – 10 ders. Verilen öneride şunu da vurgulamakgerekmektedir ki öğretmen, gereken konuları birleştirmelidir(ör. Dil öğretim alanındaki konuları Edebiyatla, Anlatım ve Yaratıcılık, Medya Kültürü alanlarındaki konularıyla birleştirebilir).

Araç ve Gereçler:

» Öğretim ders ile ilgili okul düzeyinde ve eğitim bakanın onay verdiği okuma kitabı seçilecek;

» Masallar, öykü/hikâye, kitapları, albümler, oyun kitapları, ansiklopediler, sözlükler, kılavuzlar (öğretmenler için) vb.

» İnternet, eğitim softverleri (toolkid - programı vb.);

» Dergiler - geleneksel çocuk dergileri (onaylı dergiler);

» Görsel-işitsel (audio-vizüel) araç ve gereçler- CD’ler, ses bantları vb. ve diğer edebî eserler (metinler);

» Düzeye uygun, okumayı geliştirici kaynak kitaplar;

» Okumak için yakın çevrede bulunan kaynaklar: Kültür anıtları, müzeler, kültür evleri, kütüphane, sinemalar, tiyatrolar, milli parklar vs...vs.

4. ÖĞRENCİ BİLGİ VE BECERİLERİN ÖLÇME VE DEĞERLENDİRİLMESİ

Türkçe derslerinde de çalışmaların sürekli olarak değerlendirilmesi çok önemli olduğunu başlangıçta belitmiştik. Ancak, kanun ilköğretimde betimsel (yazılı olarak) değerlendirme I-III sınıflar arasında öngörmüştü. IV. Sınıftan itibaren öğrencilerdeki değerlendirme sayısal değerlendirmeye geçilecek ancak öğretmen bu sayısal değerlendirmeye kadar gelebilmesi için öğrenciyi yine aynı şekilde takip etmeli, yine bir kaç kez betimsel olarak (ki ona I.-III. sınıflarda mikrosumatif değerlendirme diyorduk) değerlendirip sonuçları öğrencilere ve velilere bildirecek ve sonunda bütün mevcut bilgileri özetliyerek okuma yılının sonunda en iyi şekilde ve öğrencinin notunu ki o not öğrencinin gerçek bilgisini yansıtacak olan notu ortaya çıkarmalıdır.
Çünkü değerlendirme:
1. Öğrencilerin düzeylerini, amaçlanan davranışlara hangi ölçüde yaklaştıklarını saptamaya yarar;
2. Öğretmenin, izlediği yöntemin, çalışmalarının verimli ölçüye, dolayısıyla yeni tedbirler olarak yeni yöntemler, çalışmalar
plânlamaya götürür;
3.Daha geniş ölçüde düşünüldüğü zaman, programların geliştirilmesinde yol gösterici olur.
Türkçe öğretimi, türlü etkinlikleri içeren bir derstir. Bunun için öğretmen, her öğrenci için ayrı ve ayrıntılı bir “Ölçme ve Değerlendirme Fişi düzenlemeli; öğrenciyi sürekli olarak izlemeli, durumu fişe işlenmelidir.
Bu sınıflarda da (IV.-VI.) öğretim yılı başından itibaren her öğrencinin fiziksel, duygusal, toplumsal yönlerden okuma yazmaya hazır olma dereceleri saptanmalı ve bu sürekli olarak izlenmelidir.
Bütün beceriler saptanmalı, başarısızlık ve gecikmeler için gerekli önlemler alınmalıdır. Bu önlemlerin yeterliliği de denetlenmeli, izlenmeli; gerekirse yeni önlemlere gidilmelidir.

V. sınıflarda Türçe öğretmeni her öğrenci için ayrı ayrı fiş tutar. Bu fişte bu sınıf için amaçlanan davranışlar ayrı yer verir. Her öğrencinin bu davranıştaki başarısı ölçülür, izlenir. Gecikmeler giderilirken, ağır ilerleyişler hızlandırılmaya çalışılır.
Bu dönemde de öğretmenin doğru gözlemleri ve değerlendirmeleri çok önemli ve en etkili yoldur.
Gözlemler zaman zaman değil, sürekli ve planlı programlı olmalıdır.
Dördüncü sınıfta Türkçe öğretim dersinin okuma yılı esnasında plan ve programla öngörülen bütün etkinliklerin başlıca ölçme yolları: *Öğretmenin gözlemleri, okuma, sözlü ve yazılı yoklamalar, testler, pratik uygulamalar olan sunu ve sözlü alıştırmalar, veya altan çizili ya da çevreliyerek (çembere alınmış) resimli- yazılı alıştırmalar yardımıyla yapılmalıdır.*
Öğrenciler sık sık okutturulmalı ve okumadaki gelişmeler ölçülmelidir. Öğrencilerin gördüklerini, izlediklerini ve okuduklarını anlayıp anlamadıkları V. sınıfta da sözlü ve yazılı olarak ölçülmesi gerekenler ölçülüp değerlendirilir ancak bu değerlendirme (notlandırma) okuma yılın sonunda sayısal olarak olmalıdır.
Ölçme ve değerlendirme tür ve aşamaları:

DİYAGNOSTİK ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME
Öğretmen, okuma yılın başlangıcında eğitim ve öğretime başlamadan önce öğrencilerin durumunu öğrenebilmek için diyagnostik ölçme ve değerlendirme yapar ve ondan sonra plânladığı etkinliklere geçer. Böylelikle bu birönceki sınıfta planlaştırılan ve gerçekleştirilen etkinliklerin kalitesinin durum testpini yapıp bir sonraki planlamadaki konu ve etkinliklerin daha kaliteli gerçekleşmesi açısından faydalı olur. Diyagnostik ölçme ve değerlendirmeyi öğretmen değişik tekniklerle uygular/kullanabilirler,mesela:*Teşhis (diyagnostik) testleri, öğretmen tarafından*

hazırlanmış sözlü sorular, öğrenciler tarafindan hazırlanmış sözlü sorular, kısa kısa metinler yazarak.

FORMATİF DEĞERLENDİRME

V. sınıfta Türkçe dersi öğretimi süreci esnasında, formatif takibin (izleme) yapılması tavsiye edilmektedir. Bununla öğretmen, belli dönemlerde öğrencilerinin bilgi seviyelerini ve programdaki konuların ne derecede kavranıp kavranılmadığını saptama olanağı olabilecektir. Formatif ölçme ve değerlendirmeyi öğretmen birçok metodlarla takip edebilme olanağı vardır:

• Öğretmen/öğrenci arasındaki konuşmalarla
• Sözlü sunularla
• Yazılı yoklamalarla
• Testler
• Ev ödevleri
• Ürün Dosyası (Portfolyo) :

– Göstergelerin toplanması (çocukların çalışmaları, el işleri, yazılar vb.) -her öğrenci için ayrı ayrı;
– Türkçe dersinin kalitesinin artması için Ürün Dosyası veliler için okuma yılı boyunca açık olması gerekmektedir.
– Öğrencilerin Ürün Dosyası temizlenerek seçilmmiş örneklerden olmalı ve
– Fişler- (formatif olarak hergün hazırlanan fişler) her öğrenci için hazırlanan ve yapılanan etkinliklerden sonra gereken bilgileri kaydetmeye yarayan fişler

• Her program alanı için hazırlanmış ayrı ayrı araçlar. Öğretmen burada, Türkçe programıyla ilgili elde ettiği bütün başarılarını kaydeder (kognitif-entelektüel, sosyo-duygusal, sosyal ve psikomotorik yönü). Kayıt listelerinde toplanmış bilgiler, geri dönüşlü bilgiler olarak öğrencilere, velilere ve özellikle öğretmenlerin çalışmalarına yarıyacak bilgilerdir.

MİKROSUMATİF DEĞERLENDİRME

• Her üçayın sonunda, formatif değelendirmeden elde edilen bilgilere dayanarak betimsel (yazılı) mikro-sumatif değerlendirme yapılır.

SUMMATİF DEĞERLENDİRME

• Bütün takip ve formatif değerlendirmeye dayanarak öğretmen, öğrencinin her program alanı çerçevesi içinde ve her öğrencinin ayrı ayrı gelişim durumunu değerlendirir, ve gereken notunu belirler (betimsel olarak yazar).

Belli dönemlere ve belirlenen düzeylere göre her öğrenci için hazırlanan summatif betimsel (yazılı) değerlendirmeden (nottan) sonra okuma yılın sonunda bu değerlendirmeye uygun sayısal

5. EĞİTİM STANDARDLARI

V,V ve VI. Sınıflar için Derslik ile V Sınıf eğitim Araç ve Gereçler Normatifi Eğitim ve Bilim Bakanlığı 28.02.2008 tarihinde aldığı 07-18130/1 no'lu kararıyla gereken düzenlemeler yapılmıştır.

6. ÖĞRETİM KADROSU İLE İLGİLİ NORMATİF

Bu öğretim programının gerçekleşmesi için İlköğretim Kanunun öngördüğüne göre Pedagoji Fakültesinden Türkçe bölümünden mezun olan ilköğretim sınıfsal bölümü ve okulöncesi öğretmenleri (profesörleri) ders verebileceklerdir.

7. ÖĞRETİM PROGRAMININ HAZIRLANMASINDA GÖREV ALANLAR

İlköğretim 4,5,6. Sınıflar Türkçe Dersi Öğretim Programının hazırlanmasında görev alanlar:

• Türkçe Dersi İlköğretim 5. Sınıf Eğitim Programı Komisyonu Üyeleri:
• Doç. Dr. Sevin ALİL: Üsküp "Kiril ve Metodiy" Ünivesitesi, Türkoloji kürsüsünde eğitim görevlisi;
• Mr. Osman EMİN - Üsküp "Tefeyyüz" İlköğretim okulu - okul pedagogu;
• Mr Aktan Ago-Üsküp "Yosip Broz Tito" Lisesi– Türkçe öğretmeni.
-Cemile ALİ - Üsküp "Tefeyyüz" İlköğretim okulunda -sınıf öğretmeni;
• Yakup İLYAS: Eğitimi Geliştirme Dairesinde Türkçe Danışmanı -Türkçe program koordinatörü;

Eğitim ve Bilim Bakanı, dokuzyıllık ilköğretim eğitimindeki 4 sınıf için Türkçe öğretim dersi programını no. 07-4046/1 kararıyla 22.05.2008 tarihinde onayladı.

ДЕВЕТГОДИШЊЕ ОСНОВНО ОБРАЗОВАЊЕ

СРПСКИ ЈЕЗИК

На основу члана 55 става 1 Закона о организацији и раду органа државне управе („Сл. весник на РМ“ бр. 58/00 и 44/02) члана 24 и 26 Закона о основном образовању („Сл. весник на РМ“ бр. 44/95, 24/96, 34/96, 35/97, 82/99, 29/02, 40/03, 42/03, 63/04, 82/04, 55/05, 81/05, 113/05, 35/06, 70/06 и 51/07), министар образовања и науке донео је наставни програм за предмет Српски језик у V разреду деветгодишње основне школе.

1. ЦИЉЕВИ НАСТАВЕ У V РАЗРЕДУ

- да се ученик/ученица оспособи да правилно изговара, именује и разликује самогласнике и сугласнике и да сугласнике разликује по звучности;
- да ученик/ученица усваја и правилно употребљава појмове о врстама именица, придева у усменом и писменом изражавању;
- да се ученик/ученица оспособи да самостално опредељује глаголското време и глаголске облике у писменом и усменом изражавању;
- да ученик/ученица усваја појмове о помоћним глаголима бити и хтети и да правилно употребљава њихове облике;
- да ученик/ученица усваја појмове о структури реченице и да се оспособи да их правилно употребљава;
- да ученик/ученица препознаје хомониме, деминутиве и аугментативе и правилно их употребљава у говору и писању;
- да се ученик/ученица оспособи да правилно употребљава правописне норме приликом писања;
- да ученик/ученица усаврши технику изразног читања различитих врста текстова;
- да ученик/ученица усваја појмове из прозе: о причи, басни, дечјем роману; о говору лика; о теми и да се оспособи да их препознаје у тексту;
- да се ученик/ученица оспособи да врши тематску и композицијску анализу епске и лирске песме уочавањем и описивањем поетских слика;
- да се ученик/ученица оспособи да самостално чита наслове из српске и светсек књижевности и да аргументовано говори о ликовима и догађајима;
- да се ученик/ученица оспособи да самостално усмено и писмено прича, препричава, описује и обавештава;
- да се ученик/ученица оспособи да самостално презентује и разликује догађаје, ликове, декор, сценографију и костимографију филма и позоришне представе;
- да се ученик/ученица оспособи да самостално врши класирање књига, новина и часописа.

2. КОНКРЕТНИ ЦИЉЕВИ

ПРОГРАМСКО ПОДРУЧЈЕ: Језик			
Циљеви	**Садржине**	**Појмови**	**Активности и методе**
Да се ученик/ученица оспособи: • да разуме језик као систем знакова;	• Језик као средство за општење • Сигнали и симболи као средства за општење	• језични знакови;	• Вежбе за уочавање разлика између језичног знака, слике као знак и сигнала.
Граматика			
• Да правилно изговара гласове приликом говорења и читања; • да именује самогласнике и сугласнике; • да разликује сугласнике по звучности;	• Самогласници • Звучни и безвучни сугласници	• самогласници; • звучни и безвучни сугласници;	• Вежбе за правилно изговарање самогласника и сугласника. • Вежбе за изговарање сугласника у паровима (по звучности). • Вежбе за дискриминацију гласова (б - п; д – т; г – к; ђ – ћ; џ - ч; з - с; ж - ш).
• да усвоји појам збирних имениица; • да правилно употребљава збирне именице у говору; • да разликује збирне именице од осталих врста именица;	• Именице: збирне именице	• збирне именице	• Вежбе за усвајање појма збирних именица • Вежбе за правилну употребу збирних именица у говору. • Вежбе за разликовање збирних именица од осталих врста именица.

Циљеви	Садржине	Појмови	Активности и методе
• да усвоји појмове присвојних придева и њиховог рода и бројај;	• Присвојни придеви • Род и број код придева	• присвојни придеви; • род; • број;.	• Вежбе за усвајање појма присвојних придева. • Вежбе за разликовање категорија рода и броја код придева.
• да усвоји појмове личних, присвојних и показних заменица; њиховог рода и броја; • да распознаје личне; присвојне и показне заменице у тексту;	• Заменице: • личне • присвојне • показне • Род и број код заменица	• личне заменице; • присвојне заменице; • показне заменице; • род; • број;	• Вежбе за усвајање појма личних заменица. • Вежби за усвајање појма присвојних заменица. • Вежбе за усвајање појма показних заменица. • Вежбе за разликовање личних, присвојних и показних заменица и њиховог рода и броја.
• да правилно мења глаголе бити и хтети у садашњем времену; • да самостално одређује глаголско време (у садашњости, прошлости и будућности); • да правилно мења глаголе у садашњем, прошлом и будућем времену; • да правилно употребљава ооблике глагола за прошлост, садашњост и будућност у говору (у писменом и усменом облику); • да разликује облике глагола за садашњост, прошлост и будућност.	• Глаголи • садашње време • презент глагол *бити* и *хтети*; • прошло време; • будуће време. • мењање глаголског облика по времену, лицу и броју	• глаголи; • садашње време; • прошло време; • будуће време; • лице; • број;	• Вежбе за мењање глагола бити и хтети у садашњем времену. • Вежбе за опредељивање глаголског времена. • Вежбе за мењање глагола по времену (по времену, лицу и броју). • Вежбе за правилну употребу глаголског врена у говору (у писменом и усменом облику). • Вежбе за разликовање облика глагола у садашњем, прошлом и будућем времену.

Циљеви	Садржине	Појмови	Активности и методе
• да усвоји појам просте реченице; • да препознаје просте реченице у тексту; • да разликује просте реченице од осталих реченица (сложених) у тексту;	• Проста речница: • проста реченица са подметом и прироком • проста реченица са подметом, прироком и неопходним реченичним члановима (предметима и прилошким одредбама). *практична примена без дефинисања	• реченица; • проста реченица;	• Вежбе за састављање реченице са подметом и прироком. • Вежбе за састављање реченица са подметом, прироком и неопходним реченичним члановима (предметом и прилошким одредбама, без дефинисања неопходних реченичних чланова), као на пр.: *Петар чита./ Петар чита књигу./ Петар чита књигу у соби.*
• да разликује сложене реченице од простих реченица; • да самостално састаља сложене реченице;	• Сложена речница	• реченица; • сложена реченица;	• Вежбе за препознавање сложених реченица. • Вежбе за састављање сложених реченица.
• да препознаје хомониме у реченици; • да препознаје деминутиве у реченици; • да препознаје аугментативе у реченици; • да правилно примењује хомониме, деминутиве и аугментативе у говору;	• Речи: • хомоними (речи истог облика, а различитог значења) • деминутиви (речи које означавају нешто што је умањено) • аугментативи (речи које означавају нешто што је увећано) * практична примена без дефинисања	• хомоними; • деминутиви; • аугментативи;	• Вежбе за откривање речи које имају исти облик, али различито значење. • Вежбе за откривање речи које означавају нешто што је умањено или увећано. • Вежбе за писање речи које означавају нешто што је умањено или увећано.
• да стекне појам директног говора; • да стекне појам индиректног говора; • да препричава уз помоћ индиректног говора;	• Директан (непосредан) гово • Индиректан (посредан) говор	• директан (непосредан) говор; • индиректан (посредан) говор;	• Активности за усвајање појма директног говораа • Активности за усвајање појма индиректног говора. • Вежбе за трансформацију индиректног говора у директан говор и обрнуто.

Циљеви	Садржине	Појмови	Активности и методе
		Правопис	
• да правилно употребљава интерпункцијске знакове за директан говор;	• Употреба интерпункцијских знакова: две тачка, тире и наводнике у директном говору	• интерпункциски знакови за директан говор (две тачке, тире, наводници);	•Вежбе за правилну употребу интерпункцијских знакова за директан говор.
• да правилно употребљава велико слово код писања имена народа и припадника народа; • да правилно пише називе празника који почињу бројем;	• Употреба великог слова код писање имена народа и припадника народа • Писање назива празника који почињу бројем	• велико слово;	• Вежбе за употребу великог слова код писања имена народа и припадника народа. • Вежбе за правилно пусање назива празника који почињу бројем.
• да правилно употребљава скраћенице у тексту.	• Писање скраћеница	• скраћенице	• Вежбе за употребу скраћеница.

ПРОГРАМСКО ПОДРУЧЈЕ: Читање литературе и лектире			
Циљеви	**Садржине**	**Појмови**	**Активности и методе**
Читање			
Ученик/ученица се оспособљава: • да изразно чита уметничке текстове (са усавршеном техником); • да чита текст по улогама; • да изводи драмску игру;	• Усавршавање технике изразног читања уметничких текстова • Изразно читање по улогама (драмска игра у учионици, са усовршеном техником изразног читања)	• изразно читање; • драмско читање;	• Вежбе за усовршавање технике изразног читања (правилно дисање, дикција, интонација, темпо, паузе у речи, ритам и др.), текстова са уметничком садржином. • Вежбе за драмско читање улога. • Вежбе за организовање драмских игара у учионици.
Литература			
• да усвоји појам приче; • да усвоји појам басне; • да усвоји појам романа за децу; • да разликује говор писца од говора ликова; • да усвоји појам тема у тексту; • да самостално да утврђује тему и идеју у тексту;	• Прича (појам) • Басна (појам) • Роман за децу (појам) • Говор писца • Говор ликова • Тема (именовање)	• прича; • басна; • роман за децу; • говор писца; • говор ликова; • тема;	• Вежбе за усвајање појма приче. • Вежбе за усвајање појма басне. • Вежбе за усвајање појма романа за децу. • Вежбе за разликовање говора писца од говора ликова. • Вежбе за усвајање појма теме. • Вежбе за усвајање појма идеје. • Вежбе за утврђивање теме у тексту. *Технике: савремене технике као што су петоредно, скелетни приказ, прозор и проблемско постављање.*

Циљеви	**Садржине**	**Појмови**	**Активности и методе**
		Поезија	
• да врши садржинску анализу епске песме; • да врши садржинску анализу лирске песме; • да проналази патриотска осећања у песми; • да проналази хумористичне елементе у песми;	• Епска народна песма • Лирска народна песма: • Патриотска песма • Хумористична песма – основно осћање (мотив) – поетска слика – описивање – рима (без дефинисање)	• епска народна песма; • лирска народна песма; • патриотска песма; • хумористична песма; • поетска слика; • рима;	• Вежбе за садржинску анализу епске песме (наставна обрада као епског текста). • Вежбе за садржинску анализу патриотске песме. • Вежбе за анализу патриотске песме по плану текста. • Вежбе за анализу хумористичне песме по плану текста. • Вежбе за анализу лирске песме са откривањем поетске слике, риме. • Напомена: користе се одговарајуће савремена техника читања и писања.
		Лектира	
• да самостално чита наслове дела из српске и светске књижевности; • да открива тематско-идејну основу дела; • да одговара и да поставља питања у вези са прочитаним текстом; • да аргументовано говори о ликовима и догађајима у тексту; • да врши локализацију догађаја по времену и простору.	• Шест наслова из српске и светске књижевности	• лектира (читање код куће).	• Вежбе усмерене на мотивацију за читање текстова изван предвиђених наставних садржаја. • Упознавање со основним биографским подацима о ауторима лектирних дела. • Вежбе за самостално откривање тематско-идејне основе дела. • Разговор о прочитаном тексту са аргументованим говорењем о ликовима и догађајима у тексту. • Вежбе за локализацију догађаја по времену и простору. *Напомена: примењују се креативне технике читања и писања.*

ПРОГРАМСКО ПОДРУЧЈЕ: Изражавање и стварање			
Циљеви	**Садржине**	**Појмови**	**Активности и методе**
Усмено изражавање			
Ученик/ученица се оспособљава да усмено: • самостално препричава догађај о коме је слушао/ла од другог лица; • самостално препричава текст са уметничком и научно-популарном садржином; • самостално и опширно препричава обрађен текст; • у облику резимеа самостално препричава обрађен текст; • самостално препричава догађај из властитог доживљаја; • самостално прича по датим тематским речима; • самостално описује ствар, лик (идол), слику.	• Самостално препричавање догађаја о коме је чуо од другог лица; • Самостално препричавање текста са уметничком и научно-популарном содржином; • Препричавање (опширно) обрађеног текста; • Препричавање (у облику резимеа) обрађеног текста; • Причање о догађају и о властитом доживљају; – Причање на задате тематске речи; – Самостално описивање: ствари, слике, лика/идола.	Препричавање; • Причање; • описивање; • обавештавање;	• Вежбе за самостално препричавање догађаја о коме је чуо од другог лица; • Вежбе за самостојно прераскажување на обработени текстови со уметничка и научно-популарна содржина. • Вежбе за самостално опширно препричавање обрађеног текста; • Вежбе за самостално препричавање (у облику резимеа) обрађеног текста; • Вежбе за самостално причање о догађају и о властитом доживљају; • Вежбе за самостално описивање ствари, лика (идола) и слике.

Циљеви	Садржине	Појмови	Активности и методе
Писмено изражавање			
Ученик/ученица се оспособљава да писмено: • самостално препричава догађај о коме је слушао/ла од другог лица; • самостално препричава текст са уметничком и научно-популарном садржином; • самостално опширно препричава обрађен текст; • у облику резимеа самостално препричава обрађен текст; • самостално прича о догађају из властитог доживљаја; • самостално прича по датим тематским речима; • самостално описује ствар, лик (идол), слику; • самостално пише писмо.	• Преписивање одабраног дела обрађеног текста; • Самостално препричавање догађаја о коме је чуо од другог лица; • Самостално препричавање обрађених текстова са уметничком и научно-популарном садржином; • Препричавање (опширно) обрађеног текста; • Препричавање (у облику резимеа) обрађеног текста; • Причање о догађају и о властитом доживљају; • Причање на задате тематске речи; • Састављање приче по аналогији; • Самостално описивање: ствари, слике, лика/идола; • Обавештавање о догађају • Писмо	• Преписивање; • Препричавање; • Причање; – описивање; – обавештавање; – писмо;	• Вежбе за самостално преписивање одабраног дела обрађеног текста; • Вежбе за самостално препричавање догађаја о коме је чуо/ла од другог лица; • Вежбе за самостално препричавање обрађених текстова са уметничком и научно-популарном садржином; • Вежбе за самостално опширно препричавање обрађеног текста; • Вежбе за самостално препричавање (у облику резимеа) обрађеног текста; • Вежбе за самостално причање о догађају и о властитом доживљају; • Вежбе за састављање приче по аналогији; • Вежбе за самостално описивање ствари, лика (идола) и слике; • Вежбе за писмено обавештавање;

ПРОГРАМСКО ПОДРУЧЈЕ: Медијумска култура			
Циљеви	**Садржине**	**Појмови**	**Активности и методе**
Ученик/ученица се оспособљава да: • самостално препознаје догађаје у филму и у позоришној представи; • самостално препознаје декор у филму и у позоришној представи; • самостално препознаје сценографију и костимографију у филму и у позоришној представи; • самостално препознаје музичку илустрацију у филму и у позоришној представи; • Самостално врши претраживање књижног фонда и дечјих часописа.	**разликовање:** догађаја у: – филму; – позоришној представи; **разликовање:** ликова у: – филму; – позоришној представи; **разликовање:** декора у: – филму; – позоришној представи; **разликовање:** сценографије у: – филму; – позоришној представи; **разликовање:** костимографије у: – филму; – позоришној представи; Библиотека – самостално претраживање књижног фонда и часописа.	• Догађај; • ликови; • декор; • сценографија; • костимографија.	• Вежбе за утврђивање знања о догађајима у филму; • Вежбе за утврђивање знања о догађајима у позоришној представи; • Вежбе за утврђивање знања о декору у филму; • Вежбе за утврђивање знања о декору у позоришној представи; • Вежбе за утврђивање знања о сценографији у филму; • Вежбе за утврђивање знања о сценографији у позоришној представи; • Вежбе за утврђивање знања о костимографији у филму; • Вежбе за утврђивање знања о костимографији у позоришној представи; • Вежбе за самостално претраживање књижног фонда и часописа.

3. ДИДАКТИЧКЕ ПРЕПОРУКЕ

Садржај наставног програма за предмет ***српски језик*** омогућује интегрирано планирање са наставом из предмета ***упознавање околине, математике, ликовног образовања, музичког образовања и физичког и здравственог образовања.*** У интегрираном планирању предметног подручја Језик могу се укључити и садржаји из: упознавања околине (када се ученик упознаје са врстама речи у усменом и писменом изражавању приликом именовања и описивања околине); са математиком (код схватања односа између ствари и речи, појмова: горе/доле; лево/десно; ниско/високо; повлачења линија или код приближне и тачне бројности бројева као врсте речи); са ликовним образовањем (повлачењем разних врста линија врши се припрема за писање, где се слободним цртањем долази до елемената слова); са музичким образовањем (кроз садржаје који су поврзани са самогласницима и сугласницима); са физичким образовањем (изводе се вежбе за правилно дисање и вежби за развој ситне мускулатуре руку). Садржаји из ових подручја као што су откривање поетских слика, анализа ликова, догађаји из дела могу се повезати са садржајима из наставних предмета ***упознавање околине, математика, ликовно образовање, музичко образовање и физичко образовање.***

У укупно планирање садржаја наставног предмета српски језик треба укључивати и планирања која су повезана са вредновањем постигнућа ученика за време реализације и, на крају, из одређених образовних периода.

Планирање наставе из српског језика треба да буде у координацији са Наставним планом и програмом за овај предмет и да обухвата програмске садржаје из свих образовно-васпитних подручја (Језик, Читање, Кnјижевност и лектира, Изражавање и стварање и Медијумска култура). Приликом одређивања броја часова за предметна подручја треба имати у виду и специфичности услова за извђење ове наставе у школи где ради наставник. Планирањем се узима у вид респективна вредност структурните подручја. Исто така, треба уважавати чињеницу да се, у плану рада, програмским садржајима из предметног подручја даје место и да се планира време њихове реализације према њиховој образовно-васпитној вредности у односу на програмске циљеве и задатке. Свим садржајима се не може и не треба посвећивати једнака пажња у настави. Полазна основа приликом планирања треба да буде наставни садржај, потребено време за реализацију, као и ниво постигнућа постављених циљева. Ипак, препоручује се да нема упечатљиво великих временских одступака за реализацију садржаја.

Препоруке за коришћење годишњег фонда часова: 180 часова годишње, 5 часова недељно.

По наставним подручјима предлаже се: језик - 70 часоваа; читање, књижевност и лектира - 70 часова; изражавање и стварање - 30 часова; медијумска култура - 10 часова.

Наставна средства:

• уџбеник за одговарајући предмет, изабран на нивоу школе одобрен од стране министра – читанка;
• енциклопедије, речници и сл.;
• интернет, образовни софтвери;
• часописи - традиционално потврђени часописи за децу (одобрени часописи);
• аудио-визуелна средства и друга средства у зависности од предмета - ЦД;
• други извори учења у непосредној околини: споменици културе, музеји, домови културе, библиотеке, биоскопи, позоришта, национални паркови итд.

4. ОЦЕНИВАЊЕ ПОСТИГНУЋА УЧЕНИКА

ДИЈАГНОСТИЧКО ПРОВЕРАВАЊЕ И ОЦЕЊИВАЊЕ

На почетоку школске године наставник врши дијагностичко проверавање и оцењивање у циљу спознаје стања таквог какво оно јесте, а у функцији квалитетног планирања и реализирања будућих активности. Дијагностичко проверавање наставник може да реализује применом више инструмената, као што су: *дијагностички тестови, усмена питања која је сам припремио, усмена питања припремљена од стране ученика, писањем кратких састава.*
Добивени показатељи предзнања ученика представљају основу за планирање и реализацију наставног програма, као и за оцењивање постигнућа ученика току наставне године.

ФОРМАТИВНО ОЦЕЊИВАЊЕ

У току наставе из српског језика у петом разреду препоручује се формативно праћење које ће омогућити формирање објективних описа као повратна информација о постигнућима ученика у одређеном временском периоду која се записују и бројчаном оценом. Формативно праћење постигнућа ученика наставник може да реализије коришћењем више метода оцењивања:
• Разговори наставник/ученик
• Усмене презентације
• Писмене вежбе
• Тестови
• Домаћи задаци
• Портфолио - сакупљање показатеља (дечје израде, дела, искази и сл.) за свког ученика посебно;
• Портфолио треба да буде доступно родитељима у току целе школске године како би они могли да допринесу квалитетној реализацији наставае из српског језика.
• Портфолио ученика са прочишћеним и селектираним подацима наставља се у наредном, вишем разреду.

СУМАТИВНО ОЦЕЊИВАЊЕ – На основу укупних података добивених праћењем и провером постигнућа ученика у току реализације наставног програма, наставник констатује (описује) и изводи бројчану оцену постигнућа сваког ученика појединачно, у оквиру сваког програмског подручја.

На крају школске године, наставник изводи одговарајућу нумеричку оцену.

5. ПРОСТОРНИ УСЛОВИ ЗА РЕАЛИЗИРАЊЕ НАСТАВНИХ ПРОГРАМА

Програм се у односу на просторне услове темељи на Нормативу за простор, опрему и наставна средства за деветогодишњу основну школу, који је донео министар за образоваие и науку Решењем бр. 07-1830/1 од 28. 02. 2008 године.

6. НОРМАТИВ ЗА НАСТАВНИ КАДАР

За реализацију наставног програма за српски језик, а во складу са Законом о основном образовању, предвиђено је да ову наставу реализују наставници који су завршили:
- Педагошки факултет – професор разредне наставе;
- Филозофски факултет – дипломирани педагог.

Найомена: Наставници који ће предавати српски језик у разредној настави треба да знају српеки јазик. Знање српског језика оцењује комисија коју формирају Биро за развој образовања и Филолошки факултет „Блаже Конески“.

7. КОМИСИЈА ЗА ИЗРАДУ НАСТАВНОГ ПРОГРАМА

» Нада Николовска, саветник у Бироу за развој образовања - Скопје;
» м-р Ненад Вујадиновић, асистент на Филолошком факултету „Блаже Конески“ – Скопје;
- Горица Веловска, разредна наставница у основној школи „Св. Кирил и Методиј“ – Скопје;
» Соња Јовановска, професор у основној школи „Лазо Трповски“ – Скопје;
» Марина Маркоска, професор српског језика – Охрид.

Наставни програм за *срӣски језик* у петом разреду деветогодишњег основног образовања донео је министар образовања и науке решењем бр. 07-4052/1 године 22.05.2008.

ДЕВЕТГОДИШНО ОСНОВНО ОБРАЗОВАНИЕ

МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК
за учениците од другите заедници

НАСТАВНА ПРОГРАМА

Врз основа на член 55 став 1 од Законот за организација и работа на органите на државната управа („Сл.весник на РМ“ бр. 58/00 и 44/02) член 24 и 26 од Законот за основно образование („Сл. весник на РМ“ бр.44/95, 24/96, 34/96, 35/97, 82/99, 29/02, 40/03, 42/03, 63/04, 82/04, 55/05, 81/05, 113/05, 35/06, 70/06 и 51/07), министерот за образование и наука донесе наставна програма по предметот македонски јазик за учениците од другите заедници за V одделение на деветгодишно основно училиште.

1. ЦЕЛИ НА НАСТАВАТА ЗА IV ОДДЕЛЕНИЕ

Ученикот/ученичката:

- да се поттикнува за активно слушање и за разбирање на македонски стандарден (литературен) јазик;
- да ги разликува именките по род и по број;
- да ги разликува придавките во спореба со другите зборовни групи во македонскиот јазик;
- да ги разликува глаголските форми според времето кога се извршува дејството;
- да оформува реченици со основните реченични членови (подмет, прирок, предмет, прилошки додатоци);
- да користи правилен род на зборовите во реченицата;
- да чита со разбирање и со почитување на интерпункциските знаци;
- воведување во елементарна анализа на текст;
- да се оспособува да прераскажува краток текст;
- да се оспособува да раскажување на зададена тема;
- да се оспособува да опишува предмети, слики и суштества;
- да го збогатува речникот со нови зборови на македонски јазик;
- да користи елементарни граматички и правописни правила при читањето и пишувањето;
- да развива чувство на припадност на Република Македонија и почит кон другите култури.

2. КОНКРЕТНИ ЦЕЛИ

ПРОГРАМСКО ПОДРАЧЈЕ: Јазик			
Цели	**Содржини**	**Поими**	**Активности и методи**
Граматика			
• да ги знае согласките и самогласките во македонскиот стандарден јазик;	• Самогласки и согласки;	• Самогласки и согласки;	• Вежби за изговор и за разликување на гласовите од македонскиот стандарден јазик; • за споредување на самогласките и согласките во македонскиот јазик во споредба со мајчиниот јазик.
• правилно ги употребува именките и го разликува нивниот род и број; • ги препознава придавки и гради именска група (придавка и именка) кои се согласуваат по род и по број;	• Видови зборови • именки (род и број кај именките) • придавки	• Именки • Придавки • Род • Број	• Вежби за откривање на родот и на бројот кај именките; • за препознавање на придавки и усогласување според родот и според бројот со именките во реченицата.
• разликува глаголски форми кои означуваат сегашност; • разликува глаголски форми кои означуваат минатост; • разликува глаголски форми кои означуваат идност;	• Глаголи (искажани во сегашно, минато и идно време)	Глаголи во: • сегашно време • минато време идно време	• Вежби за разликување на глаголски форми кои означуваат сегашност. • разликување на глаголски форми кои означуваат минатост. • разликување на глаголски форми кои означуваат идност.
• да ги чита и да ги пишува со зборови броевите до 100	• Броеви	• Броеви	• за правилно пишувањесо зборови на броевите од 1 до 100.

Цели	Содржини	Поими	Активности и методи
• да составува прости реченици (реченици со подмет и прирок; реченици со поидмет, прирок и додатоци за предмет и прилошки определби). • да користи правилен род на зборови¬те во реченицата.	Реченица • видови реченици според состав (проста - подмет и прирок; подмет, прирок и додатоци (предмет и прилошки определби) без именување на реченичните членови	• Реченица • Реченични членови • Подмет • Прирок • Предмет • Прилошки определби	• Вежби за составување на проста реченица со подмет и прирок; • за составување на проста реченица со подмет и прирок, предмет и прилошки определби; • користење на правилен ред на зборовите во реченицата.

ПРОГРАМСКО ПОДРАЧЈЕ: Читање литература и лектира			
Цели	**Содржини**	**Поими**	**Активности и методи**
Читање литература и лектира			
Ученикот/ученичката: да се оспособува: • за правилно гласно читање; • за изразно читање со почитување на интерпункциските знаци; • за читање во себе со разбирање на текстот;	• Логично читање; – изразно читање (интонација на расказна, прашална и извична реченица); • Читање во себе.	Логично читање; а) гласно читање; б) изразно читање; Читање во себе;	• Слушање на текст прочитан од наставникот или следење на аудио или видео запис; • Вежби за правилно гласно и логичко читање со почитување на интерпункциските знаци (читање на текстови напишани на македонско кирилско писмо); • Вежби за драматизација на текст (текстови со дијалог и драмски текстови).

Цели	**Содржини**	**Поими**	**Активности и методи**
		Литература	
Ученикот/ученичката: да се оспособува: • да прави план на текст; • да прави елементарна анализа: • идејно-тематска • по план на текстот • на ликови	Обработка на текст • редослед на настани (структура, план на текстот) • Откривање на идејно-тематска основа на текст како и анализа на ликови • Анализа на текст и ликовите во текстот.	• структура (план) на текст; • анализа (тематско-идејна, по план на текстот и на ликовите во текстот).	• Вежби за воочување на структурата на текстот (план на текстот); • Откривање на тематско-идејна основа на текстот; изработка план на текстот за опишување на ликови. • Методи: *Метод на прашања и одговори (хевристички разговор - насочувачки прашања во кој се врши тематско-идејна анализа и композициска анализа).*
		Лектира	
• да развива интерес да чита книги на македонски јазик.	• лектира	• лектира	• По предложени наслови - три дела од македонски автори • *Методи: Анализа на текст.*

ПРОГРАМСКО ПОДРАЧЈЕ: Изразување и творење			
Цели	**Содржини**	**Поими**	**Активности и методи**
Усно изразување			
• Ученикот да се оспособува македонскиот стандарден јазик да го користи за воспоставување културен комуникациски однос со опкружувањето.	• Разговор	• Разговор	• Вежби и игровни активности за водење на разговор на тема: семејство, училиште, село, град, пошта, продавница, театар, приватна забава (роденден), празници, државни и верски, излет и др.
• да се оспособи да прераскажува содржини од различни медиуми (дневен печат, ТВ, радио, театарска претстава) на македонски стандарден јазик.	• Прераскажување на обработен текст, прочитан текст, следена ТВ и радио емеисија. театарска претстава (по даден план) на македонски стандарден јазик.	• Прераскажување	• Вежби за прераскажување на содржини по даден план на македонски стандарден јазик.
• да се оспособи да раскажува по зададена тема (настан од семејниот живот, училишен живот, театар и др.) по план на раскажување.	• Раскажување	• Раскажување	• Вежби за раскажување по зададена тема на македонски стандарден јазик (според план на раскажување).
• да се оспособи правилно да опишува користејќи го македонскиот стандарден јазик (по план за опишување).	Опишување на: • предмети, слики, суштества (по план на опишување)	• Опишување	• Вежби за опишување на предмет, слика, суштество по даден план за опишување.

Цели	Содржини	Поими	Активности и методи
		Писмено изразување	
• да пишува зборови и различни видови реченици на македонски стандарден јазик; • да пишува кратки текстови со почитување на правописот на македонскиот стандарден јазик.	• Препишување на избран дел од текстови (строфи од песна, описи, дијалози, монолози од прозен текст и сл.); • Диктат • Автодиктат • Прераскажување • Раскажување • Опишување • Деловни состави (честитка) • Писмена работа	препишување; диктат автодиктат • Прераскажување • Раскажување • Опишување • Деловни состави (честитка) Писмена работа	• Вежби за препишување на избрани делови од текстови (строфи од песна, описи, дијалози, монолози од прозен текст и сл.); • Вежби за дополнување на реченици со испуштени зборови; • Вежби за корекција на погрешно напишани зборови; • вежби за подредување на зборови во реченичен ред пр.: - Книга Асан чита / Асен чита книга. и сл.); • Диктат; • Автодиктат; • Вежби за писмено прераскажување, раскажување, опишување; • Вежби за честитање, искажување желби и благодарност; • Писмена работа (најмалку две по претходно изработени вежби за писмена работа).

3. ДИДАКТИЧКИ ПРЕПОРАКИ

Остварувањето на општата цел на предметот македонски јазик за учениците од заедниците за периодот од IV до VI одделение ќе биде успешно доколку целосно се исполнат сите конкретни цели кои се систематизирани по одделенија и периоди.

Наставата за ***почетно читање ипишување*** треба да се реализира со современи форми методи на работа. Изборот и примената на формите и методите ќе зависи, пред сè, од способеностите и предзнаењата на учениците.

За програмското подрачје *Почетно читање и пишување* предвидени се околу 20 часа од вкупниот фонд часови (72).

Во процесот на усвојувањето на читањето и пишувањето покрај учебникот препорачливо е да се користат што повеќе природни ситуации: читање на натписи, фирми, имиња на улици, наслови на книги, сликовници и сл.

Текстовите за читање треба да бидат кратки (по содржина и по структура на речениците), да бидат динамични и интересни. Непознатите зборови во текстот претходно треба добро да им се објаснат на учениците.

Содржините од програмското подрачје *Јазик*, знаењето и поимите е предвидено да се проширувааат и развиваат од одделение во одделение.

Програмското подрачје **Литература и лектира** има за цел ученикот да ја совлада техниката на читање во себе и на гласното читање и да развие навики за почитување на интерпункциските знаци. *Гласното читање* има за цел да го следи увежба изговорот, а истовремено ученикот и да го разбере прочитаното. *Читањето во себе* треба да се увежбува со учениците кои веќе правилно и точно го применуваат гласното читање. Во ова одделение и во целиот овој период паралелно се негуваат двата вида на читање, иако повеќе треба да доминира гласното читање.

При реализацијата на програмското подрачје ***Јазик*** треба да се тргне од реченицата како основна говорна единица. За успешна реализација на планираните активности треба да се планира организирано набљудување, слушање и разговор за одредена тема, а подоцна и за прочитан текст. Речениците кои ќе се користат треба да бидат наменски и во истите да станува збор за лица, предмети, настани и појави од секојдневниот живот.

Подрачјето ***Изразување и творење*** има за цел да ја развие културата на усното и писменото изразување на ученикот. Иако во програмата ова програмско подрачје е издвоено како посебно подрачје со посебни содржини и форми на работа треба да се има предвид дека истото остварува внатрешна интеграција со другите програмски подрачја. При реализацијата на содржините од ова програмско подрачје треба да се користат лексички, морфолошки и семантички вежби. Преку овие вежби вниманието треба да се посвети на правилниот изговор, на вежбите за дискриминација на гласовите, на акцентот и интонацијата.

4. ОЦЕНУВАЊЕ НА ПОСТИГАЊАТА НА УЧЕНИЦИТЕ

Оценувањето на знаењата на учениците се врши по пат на примена на современи педагошки методи при што наставникот ќе води сметка за следење на постигањата на ученикот според претходно планираните цели. Притоа, тој ќе користи најразновидни инструменти за оценување и самооценување во однос на остварениот напредок на способностите за читање, пишување, раскажување слушање и разбирање на говорот. Оценувањето на постигањата на учениците е бројчано.

5. ПРОСТОРНИ УСЛОВИ ЗА РЕАЛИЗАЦИЈА НА НАСТАВНАТА ПРОГРАМА

Програмата во однос на просторните услови се темели на Нормативот за простор, опрема и наставни средства за деветгодишното основно училиште донесен од страна на министерот за образование и наука со решение бр.07-1830/1 од 28.02.2008.

6. НОРМАТИВ ЗА НАСТАВЕН КАДАР

Наставата по македонски јазик од IV до VI одделение за учениците од заедниците може да ја изведува лице со завршен:
» Филолошки факултет – наставна насока: Македонски јазик и македонска книжевност;
» Филолошки факултет – наставна насока: Македонски јазик, српски јазик и книжевност;
Филолошки факултет – наставна насока: Македонска книжевност и јужнословенски книжевности со македонски јазик како втор главен предмет;
» Педагошки факултет – група Одделенска настава на македонски јазик

7. КОМИСИЈА ЗА ПОДГОТОВКА НА НАСТАВНАТА ПРОГРАМА

» Мито Стефаноски, советник по македонски јазик и литература, Биро за развој на образованието - Скопје – раководител
» д-р Благица Петковска, професор, Педагошки факултет „Климент Охридски” –Скопје
» Анита Штерјовска, професор, Педагошки факултет „Климент Охридски” –Скопје
» Елизабета Стојановска, професор, ОУ „25 Мај” – Скопје
» Билјана Петрушевска, професор, ОУ „Климент Охридски” – Скопје

Наставната програма по предметот македонски јазик за учениците од другите заедници за петто одделение во деветгодишното основно образование ја донесе министерот за образование и наука со решение бр. 07- 4057/1 на ден 22.05.2008 година

ДЕВЕТГОДИШНО ОСНОВНО ОБРАЗОВАНИЕ

АНГЛИСКИ ЈАЗИК

НАСТАВНА ПРОГРАМА

Врз основа на член 55 став 1 од Законот за организација и работа на органите на државната управа („Сл. весник на РМ“ бр. 58/00, 44/02 и 82/08) и член 25 од Законот за основно образование („Сл. весник на РМ“ бр.103/08), министерот за образование и наука донесе наставна програма по предметот англиски јазик за V одделение на деветгодишното основно образование.

1. ВОВЕД

Предметот *англиски јазик* како прв странски јазик е застапен во наставниот план за деветгодишното основно обрзование во сите три развојни периоди почнувајќи од прво одделение па сè до крајот на деветтото одделение.

Застапеноста на предметот во наставниот план за деветгодишното основно образование се должи на современите тенденции во образовните системи на повеќето земји од Европската унија, каде што на изучувањето на првиот странски јазик му е посветено посебно внимание. Имено, со изучување на истиот се започнува од најмалата возраст на учениците, т.е. од првата година на задолжителното основно образование.

Современата настава по странски јазици за учениците од 6 до 14 години ја определува широко сфатената цел за усни и писмени комуникациски компетенции на странскиот јазик проширени со читачки, социокултурни и интеркултурни компетенции. Наставата е насочена на ученикот како субјект на наставниот процес, неговиот когнитивен-афективно-социјален развој, односно на развојот на неговата самостојност во учењето и стекнување на стратегии на учење како основа за доживотно учење.

Предметот англиски јазик во петто одделение се изучува со 3 (три) часа неделно, односно 108 часа годишно и има статус на задолжителен предмет.

Појдовни основи за изготвувањето на наставните програми за V (петто) одделение во основното деветгодишно образование се:

- ❑ програмскиот документ *Концепција за деветгодишното основно образование* (содржини и организација на воспитно-образовната дејност) од 2007 година;
- ❑ *Заедничката европска референтна рамка за јазиците* (теориските основи и целите на современата настава по странските јазици и нивоата на компетенции за комуникативна употреба на странскиот јазик)[1].

Предметот англиски јазик во петто одделение се изучува со 3 (три) часа неделно, односно 108 часа годишно и има статус на задолжителен предмет

---

[1]Како ориентација во однос на нивоата на јазични компетенции кои учениците би требало да ги постигнат на крајот на одделни воспитно-образовни периоди на основното образование се земени предвид насоките од *Заедничката европска референтна рамка за јазиците*, кои разликуваат вкупно шест нивоа на комуникативно користење на странскиот јазик. Во подрачјето на елементарно ниво тоа се нивоата А1 (подготвително ниво/Breakthrough) и А2 (темелно ниво/Waystage), во подрачјето на самостојно користење на јазикот нивоата Б1 (преодно ниво/Threshold) и Б2 (самостојно ниво/Vantage) и во подрачјето на компетентно користење на јазикот ниво Ц1 (напредно ниво/Effective Operational Proficiency) и Ц2 (највисоко ниво/Mastery).

Во услови на учење на англискиот јазик во Република Македонија учениците по првите три години на учење на англиски јазик (I-III одделение) можат делумно да го постигнат нивото А1 (подготвително ниво), по следните три години на учење на англискиот јазик (IV-VI одделение) можат целосно да го постигнат нивото А1 (подготвително ниво) и можат делумно да го постигнат нивото А2 (темелно ниво). Постигнувањето на компетенциите согласно наведените нивоа ќе биде прикажано преку очекуваните резултати во програмата за шесто одделение.

2. ЦЕЛИ НА НАСТАВАТА ВО V ОДДЕЛЕНИЕ

Ученикот/ученичката:

❑да се оспособи слухово и визуелно да препознава нови зборови и куси искази и да го разбере нивното значење;
❑да може да репродуцира и продуцира зборови и едноставни јазични искази;
❑да може да чита со разбирање куси и едноставни искази и текстови за идентификување на конкретни информации;
❑да се оспособи да пишува зборови по спелување и едноставни јазични искази со правилна употреба на интерпункцијата;
❑да може да води едноставна комуникација на ниво на усвоениот вокабулар и со примена на јазични функции блиски на возраста на учениците;
❑да се здобие со знаења за други култури.

3. КОНКРЕТНИ ЦЕЛИ

ЛЕКСИЧКИ ЕДИНИЦИ[2]			
Цели	**Содржини**	**Поими**	**Активности и методи**
Ученикот/ученичката: • да го разбере значењето на лексичките единици, да ги репродуцира и да ги употребува во соодветни говорни ситуации.	Мојот свет – секојдневни обврски и активности	I sometimes go to bed at 10 p.m. It often rains in autumn.	Активности од типот на вежби со слушање аудиоснимки или говорот на наставникот и репродуцирање на слушнатото, пополнување прашалници “How often do you ...?”, вежби од типот пишување кратки реченици со дадените прилози за зачестеност и сл.
	Здрава исхрана, здрав живот	An apple a day keeps the doctor away! ... Stop - pollution!	Активности од типот на вежби со слушање аудиоснимки или говорот на наставникот и репродуцирање на слушнатото, пополнување прашалници, анкетирања “Are you healthy?”, вежби од типот Odd word out, игри од типот Find your favourite food со користење на флеш карти, Wordbox и сл.
	Местото каде живеам	Skopje is a noisy city. Gostivar is the town where I live.	Активности од типот на вежби со слушање аудиоснимки или говорот на наставникот и репродуцирање на слушнатото; опишување на родното место по даден постер, фотографии или цртеж и сл.
	Градот со своите обележја	building, square, street, zoo, museum, post office, bank, ...	Активности од типот на вежби со слушање аудиоснимки или говорот на наставникот и репродуцирање на слушнатото; учење на веснички проследени со TPR “In and out the shops and houses”; римувалки “Tall shops” итн.

[2]При обработка на новиот лексички материјал не треба да се воведуваат повеќе од 7 до 8 нови лексички единици по наставен час. Лексичкиот материјал сукцесивно се проширува и се повторува.

Цели	Содржини	Поими	Активности и методи
	Сообраќајни знаци и правилно однесување на раскрсница	crossroad, traffic lights, pedestrian crossing, traffic police …	Презентирање на сообраќајни знаци преку постер, флеш карти или слика; цртање на сообраќајни знаци; учење на преснички проследени со ТПР „Сиренс”; вежба од типот симулација (учениците се ставаат во улога на пешак или омиленото сообраќајно средство кое се движи на коловозот); игри од типот Wordbox, Traffic lights, Sirens game и сл.
	• Основни математички операции	plus, minus, equals, …	Активности од типот на пеење песни со броење “Five currant buns”; игри со броење “Fish and chips” (Учениците седнати во круг почнуваат со броење до 100.Кога некој стигнува до бројка која содржи или се дели со 5 вика fish, а кога стигнува до бројка која содржи или се дели со 7 вика chips. Ако бројката содржи или се дели со 5 и 7 вика fish and chips) и др.
	Време: • делови од денот • единици за време	morning, afternoon, evening,… o’clock, half past , a quarter to/ past …	Активности од типот на вежби со слушање аудиоснимки или говорот на наставникот и репродуцирање на слушнатото; вежби од типот поврзување на дадена слика со име на даден дел од денот; активности од типот на водење дискусија на тема: Мојот омилен дел од денот; пеење преснички и сл.
	На лекар (здравствени тегоби)	a sore throat, a headache, a temperature, a stomachache, cold …	Активности од типот на опишување на слики на тема поврзано со тегоби; игри со симулација “Going to the doctor’s”; учење на преснички проследени со TPR „Miss Polly had a dolly” и сл.
	Празници: • опишување на активностите поврзани со празниците и споредување на обичаите	Halloween - jack-o’-lantern, trick or treat, … Christmas- carols, tree,…… presents, crackers, pudding, … Easter- eggs, basket, bunny, …	Активности од типот симулирање на говорна ситуација на тема Празници; изработка на честитки за одредени празници; симулација на претстава по повод одреден празник; учење на преснички; римувалки и сл.

ГРАМАТИЧКИ СТРУКТУРИ[3]			
Цели	**Содржини**	**Поими**	**Активности и методи**
Ученикот да ја препознава формата на Present Continuous Tense со идно значење во потврдна форма.	Пресент Continuous Tense со идно значење во потврдна форма	He's visiting his grandparents this weekend.	Активностите и методите кои ги сугерираме можат да се применат во сите наведени содржини во граматиката согласно барањата за изучување на граматичките структури. Активности кои се сугерираат за реализација на содржините од граматиката се следните: • слушање на исказ од наставникот и невербално реагирање на истиот (мимика, гестикулација, TPR; • вежби од типот на вербално реагирање на поставено прашање; •- вежби со користење на илустрации, флеш карти и постери; • користење на реалија како средство за реализација на одредени содржини од граматиката; • игри со броење, цртање, подредување; • песнички.
• Ученикот да ја препознава, разбира и употребува формата на Present Continuous Tense со идно значење во потврдна форма.	Present Continuous Tense со идно значење во потврдна форма	They're making a pizza this evening	• играње по улоги и симулации на дадени ситуации и сл. • Активност од типот Jazz Chants.

[3]Граматичките структури никогаш не се толкуваат експлицитно, туку нив учениците ги усвојуваат глобално во предложени јазични структури.

Цели	Содржини	Поими	Активности и методи
• Ученикот да ја препознава формата на Present Continuous Tense (сегашно време) со идно значење во прашална форма за планирање на идни дејства.	Present Continuous Tense со идно значење во прашална форма	What are you doing this weekend?	
• Ученикот да може да ги препознава прилозите за време на Present Continuous Tense (сегашно време) со идно значење.	Прилози за време на Present Continuous Tense со идно значење	tomorrow, on Sunday, next week	
• Ученикот да може да ја препознае разликата помеѓу Present Simple Tense и Present Continuous Tense.	Разлики помеѓу Present Simple Tense и Present Continuous Tense	Ana walks to school every day. She's walking to school now.	
• Ученикот да ги разбира и препознава прилозите за време на Present Simple Tense и Present Continuous Tense.	Prilozi za vreme na Present Simple Tense i Present Continuous Tense	usually, sometimes: now, at the moment	
• Ученикот да ја разбере и препознае разликата кај бројните и небројните именки и правилно да ја применува.	Бројни и небројни именки	a sandwich; sugar, fruit	
• Ученикот да ги препознава и правилно употребува главните броеви (1-100) и редните броеви (1-10).	1-100 first, second......tenth		
• Ученикот да ги препознава и правилно применува описните придавки.	Описни придавки	small, big, noisy, quiet.....	
• Ученикот правилно да ја разбере и применува учтивата форма на would за усна комуникација	Формата would	Would you like to go to the cinema?	

Цели	Содржини	Поими	Активности и методи
• Ученикот да може да го препознае значењето на going to формата за искажување на идни желби и планови.	Формата going to	I'm going to be a doctor.	
• Ученикот да може да ги разбира,препознава и правилно да ги применува прилозите за место.	Прилози за место	Next to, beside….	
• Ученикот да може да го разбере и препознае значењето на must во контекст на извршување на обврска, како и за искажување строга забрана.	Must; mustn't	You must study! You mustn't cross the street on red light.	
• Ученикот да ја препознава и правилно употребува формата на глаголската именка (Gerund) за искажување на хоби и интереси.	Глаголска именка (Gerund)	I like playing computer.	
• Ученикот даја препознава и правилно да ја применува разликата помеѓу How much и How many во контекст на бројни и небројни именки.	How much i How many	How much sugar do you need? How many oranges do you need?	

ЈАЗИЧНИ ФУНКЦИИ			
Цели	**Содржини**	**Поими**	**Активности и методи**
Ученикот: • да може да води едноставна комуникација во соодветни говорни ситуации со примена на јазичните функции на ова ниво на изучување на јазикот, односно блиски на неговата возраст.	Претставување и давање основни податоци за име, адреса, возраст, телефонски број, националност	What`s your name? I`m Ana. I’m from Skopje. I’m 12. I’m Macedonian. My telephone number is....	Игри во двојки (водење дијалог). Активности во групи и драматизации.
	Модели на културно однесување	Here you are!- Thanks/Thank you very much- You are welcome Can I borrow your pen, please?	Увежбување на јазичната функција преку работа во двојки (симулација по дадена ситуација), драматизација и сл.
	Прашување и кажување на време	What’s the time? What time is it? It’s nine o’clock. It’s half past ten.	Увежбување на јазичната функција преку работа во двојки.
	Искажување секојдневните обврски	I get up at seven o’clock. I always walk to school. I have piano lessons on Saturdays.	Активности од типот вербално искажување по дадени слики и постери. Активности од типот мимики и пантомими.
	Искажување планови	I am visiting my grandparents this weekend. We are watching a cartoon on Saturday.	Вежби со флеш карти, работи во двојки , симулација и сл.

Цели	**Содржини**	**Поими**	**Активности и методи**
	Опишување на градот и неговите обележја	My town is small and very clean. A small river flows in the middle of it. There are two cinemas and a theatre.	Активности од типот вербално искажување по дадени слики, работа во двојки или групи, прашања и одговори во врска со мојот град; Guessing game и сл.
	Барање и давање информации за правец	Where is the bank? The bank is next to the post office opposite the cinema.	Активности од типот вербално искажување по дадени мапи и сл.
	Искажување болка	I have a headache. He has a cold.	Активности од типот вербално искажување , мимики, драматизација и сл.
	Заблагодарување и извинување	Thank you very much. Thanks. You're welcome. Sorry! Excuse me! I'm really sorry.	Активности од типот работа во двојки и сл.
	Кажување на простите и редните броеви и математичките операции со нив	What's your phone number?	Работа во двојки и сл.
	Посакување пријатни празници, искажување активности поврзани со нив	Have a nice holiday! Have a nice weekend! Happy New Year! I send Christmas cards to my friends. We colour eggs for Easter.	Симулирање на говорна ситуација на тема празници (училиштен распуст, национални и верски празници и др.). Изработка на честитки за одредени празници,симулација на претстава по повод одреден празник и сл.

Цели	Содржини	Поими	Активности и методи
	Поставување прашања со Why, Which и How.	Which is your favourite subject? Why are you so happy? How do you come to school?	Поставување прашања и и давање одговори (работа во двојки). Поставување прашања по дадени слики или прочитан текст.
	Нудење, прифаќање, одбивање,	Would you like an apple? Yes, please. No, thanks.	Работа во двојки и сл.

СЛУШАЊЕ СО РАЗБИРАЊЕ			
Цели	**Содржини**	**Поими**	**Активности и методи**
Ученикот/ ученичката: • да може да го разбере значењето на лексичките единици предвидени за изучување на оваа возраст;	Лексичка единица	small, big, noisy, … pollution….. building, street, zoo, bank,… crossroads, traffic lights, … first, second, plus, minus… morning, o'clock, … a sore throat, a headache, … Halloween, St. Valentine's Day, jack-o'-lantern,	Невербално реагирање на: говорен поттик, слики, постери, флеш карти; игри од типот Word chain, Fish and chips, Going to the doctor's; песни (пр. In and out the shops and houses); римувалки и сл.

Цели	Содржини	Поими	Активности и методи
• да може да разбере едноставни куси искази; • да може да ги разбира основните намери на својот соговорник.	Едноставни куси искази	I sometimes go to bed at 10 p.m. It often rains in autumn. An apple a day keeps the doctor away! ... Stop - pollution! Skopje is a noisy city. Twenty plus sixty is eighty. Cross the road on green light. It's half past three. I've got a sore throat.	Вежби од типот на соодветно реагирање на слушнати искази (од аудиозапис или од наставникот, на пр.: движење на телото, мимика); невербално реагирање на инструкција/ исказ од наставникот и сл.

ГОВОРЕЊЕ			
Цели	**Содржини**	**Поими**	**Активности и методи**
Ученикот/ ученичката: • правилно да ги изговара и соодветно да ги применува лексичките единици во едноставни куси искази предвидени за ова ниво за изучување на јазикот во рамките на предвидените јазични функции и граматички структури.	Мојот свет • секојдневни обврски и активности	I sometimes go to bed at 10 p.m. It often rains in autumn.	Активности од типот на вербално повторување и продуцирање на едноставни исказни реченици преку: играње по улоги, бројалки, рецитирање и пеење, по можност проследено со движења, учество во кратки дијалошки ситуации, драмски изведби и раскажување приказни како потврда за усвоеност на лексиката и структурите.

Цели	**Содржини**	**Поими**	**Активности и методи**
	Здрава исхрана, здрав живот	An apple a day keeps the doctor away! Stop - pollution!	
	Мојот град и моите омилени места	Skopje is a big city. My favourite place is Ohrid. It's by a lake.	
	На лекар	How do you feel today? I don`t feel well. A have stomachache.	
	Делови од денот	Do you go to school in the morning or in the afternoon? In the morning.	

ЧИТАЊЕ СО РАЗБИРАЊЕ			
Цели	**Содржини**	**Поими**	**Активности и методи**
Ученикот/ученичката: • да ги препознава и чита фонетските симболи; • да ги воочува разликите меѓу писмото и изговорот на почесто употребуваните зборови; • да се оспособи да чита со разбирање куси реченици, дијалози и куси текстови; • да чита и разбира упатства, инструкции, натписи и пораки; • да го препознава и разбира значењето на инерпункцијата; • читање со идентификување на конкретни информации во даден текст.	Англиската азбука Вокабулар Читање со разбирање на едноставни куси искази (куси дијалози, прашања и одговори и куси описи) Упатства, инструкции, натписи, пораки и сл. Основните интерпункциски знаци Конкретни информации во даден текст	English alphabet home, house, school, sport, chess, I go to schoo by car. My friend has a cat. There are nine posters. Our school is nice. Describe your town/city...... I live in Prilep . It is a big town and .... There are many streets in my town, nice park, schools and...... How do you go to school? Do you go to school by bus.?...The bus waits at the traffic lights..... Our cousins live in London. Tina has a pen friend in New York. The exit is on the left. Menu, Stop at the red light..... I am very happy. Have a nice holiday! How do you feel?	Вежби од типот на гласно читање (во група и индивидуално); активности од типот на поврзување на зборови со слики и предмети; поврзување на едноставни куси реченици со слики; стимулирање на читање со разбирање (користење на флеш карти, сликички, постери. Вежби од типот True/False итн.).

ПИШУВАЊЕ			
Цели	**Содржини**	**Поими**	**Активности и методи**
Ученикот/ученичката: • правилно да ги пишува зборовите што претходно биле усвоени за изговор и читање; • да пишува правилно едноставни реченици, пораки и сл. од аспект на структура и интерпункција (точка, запирка, прашалник и извичник).	• Англиската азбука • Правилно пишување на зборови по спелување • Едноставна реченица, порака и сл.	book, desk , bus, car nice, night, nine, desk, book, school, bed, door, window, I live in a town. Prilep is a big town. My favourite place is Mavrovo. It's in the mountains…… Come to my birthday!	Вежби од типот на дополнување на зборови со испуштени букви (игра од типот Hangman); вежби со пишување на своето име; игра од типот составување на едноставни зборови од дадени букви со измешан редослед; пишување на зборови по дадени слики, пополнување на текст со зборови кои недостасуваат според упатства за пишување куси реченици; пополнување на текст со зборови кои недостасуваат според упатства за пишување куси реченици; пишување реченици и многу куси текстови според звучен модел – диктат; Ставање зборови во правелен ред во една реченица и сл.

КУЛТУРА

Содржините од *Култура* се застапени во сите компоненти на изучувањето на јазикот, односно не се изучуваат изолирано како посебна компонента.
Целта е да се создаде сензибилизација за воочување на културолошките разлики и сличности како основа за развивање на толеранција и емпатија кон другиот и различниот (на пр., преку имиња, празници, модели на културно однесување, храна, песни, игри, бројалки, комуникативни модели, паралингвистички елементи и др.), организирање мали прослави за одбележување на Денот на вештерките (Halloween), Божик, Априлијада, Велигден и сл.
Целта е да се стекнат интеркултурни компетенции за однесување имајќи ги предвид културните разлики; создавање чувство за воочување на културните разлики низ учењето и воспитувањето и социјализација на содржините како основа за развивање почит кон другите луѓе и различните работи. Притоа треба да се води сметка за употреба на содржини коишто овозможуваат социјализација и споредба на македонската култура со другите култури.

4. ДИДАКТИЧКИ ПРЕПОРАКИ

Во планирањето на наставата за петто одделение предвид се земени содржините во наставните програми по другите предмети кои се изучуваат во четврто одделение, односно почитуван е принципот на меѓупредметно поврзување по однос на целите и содржините со акцент на интегрирано поврзување со содржини од мајчиниот јазик.
Наставата по англиски јазик за учениците на оваа возраст се заснова на мултисензорно (визуелно, аудитивно, тактилно и др.) и холистичко учење кое ги опфаќа когнитивните, афективните и моторните аспекти на учениците, односно наставникот ќе ги инте¬грира различните компоненти со што јазикот ќе се учи на функционален начин.
Согласно горенаведеното во странскиот јазик не може да се издвојат, односно не може да се планира бројот на часовите по одделни компоненти.
Наспроти карактеристиките на раното изучување на англискиот јазик (I-III одделение), наставата во повисоките одделенија на основното образование (IV-VI одделение) постапно се ориентира на когнитивното учење со зголемена експликација на јазичните структури со свесна примена на јазичните структури во контекст и постапно воведување на граматичкиот метајазик. Во овој период се настојува воедначено да се развиваат говорната и писмената комуникација. Тоа значи дека се обрнува подеднакво внимание на сите јазични вештини: слушање и читање во рамките на компонентата разбирање, на говорот како од аспект на говорна интеракција, како и од аспект на говорна продукција, т.е. на пишувањето.

Наставни средства:

- ❑ комплет од одобрен учебнички систем;
- ❑ пакет прирачен материјал за наставникот (флеш-карти, постери и др.);
- ❑ касетофони/касети со песни; компјутер со соодветен софтвер; ЦД-РОМ, ТВ со ДВД;
- ❑ други извори на учење во непосредната околина - предмети во просторијата каде се изучува англискиот јазик;
- ❑ Интернет пристап, образовни софтвери;
- ❑ списанија за наставникот.

5. ОЦЕНУВАЊЕ НА ПОСТИГАЊАТА НА УЧЕНИЦИТЕ

Следење на постигањата на учениците

Во текот на наставата редовно се следат и вреднуваат постигањата на учениците, се прибираат показатели за нивните активности, мотивираноста за учење, соработката со другите и сл. (формативно оценување). Секоја активност на часот при која учениците ја искажуваат јазичната активност, било на рецептивно, репродуктивно или продуктивно ниво, дава можност за воочување на напредокот и негово вреднување. Тоа значи дека евалвацијата се врши како интегрален дел на самиот наставен час, а не како изолиран чин. Многу е важно при постапките на проверка на знаењето, како и оценувањето на ученикот, тие постапки да не се разликуваат од вообичаените активности на часот, односно учениците не треба посебно да се издвојуваат од групата при проверката на усното јазично реагирање.

Битно е поголем акцент да се стави на позитивните аспекти на напредокот на учениците, т.е. на она што ученикот го знае, а не она што не го знае. Важно е секој напредок да се награди соодветно, бидејќи на младите ученици им е потребна повратна информација за остварениот успех, што може да биде усна пофалба или позитивна реакција изразена преку гест или мимика или, пак, со насмевка од страна на наставникот, нацртан цвет и сл.

Вреднувањето на напредокот на учениците ќе се врши описно во текот на училишната година при што наставникот има обврска во посебна тетратка континуирано да води забелешки за секој ученик посебно за неговото напредување согласно компонентите на јазикот предвидени со наставната програма за петто одделение. Со цел на родителите да им се овозможи увид во напредувањето на нивните деца и во нивниот процес на учење пожелно е да се воведе *Европско јазично портфолио* кое придонесува учениците да ја развијат свеста како учесници во наставниот процес. Портфолиото ги води кон сфаќање на учењето како процес на стекнување на знаења и вештини во кој активно учествуваат. Притоа ги поттикнува на размислување за успешните стратегии на учење, за проценка на постигнатите знаења и вештини, како и за индивидуалните желби и планови за напредување и учење на странскиот јазик.

На крајот на првото полугодие и на крајот на учебната година, учениците ќе бидат оценети со бројчана оценка.

6. ПРОСТОРНИ УСЛОВИ ЗА РЕАЛИЗАЦИЈА НА НАСТАВНАТА ПРОГРАМА

Наставната програма по англиски јазик се реализира во простор и со опрема според Нормативот за простор, опрема и наставни средства за деветгодишното основно образование.
Просторните услови и опременоста на училниците за успешна реализација на наставната програма за петто одделение треба да се во согласност со општиот норматив за опременост за реализирање на наставните програми.
Се препорачува, заради полесен визуелен контакт помеѓу учениците, за да слушне добро што се зборува и најоддалечениот ученик, да има преглед на училницата, клупите да бидат наредени на следниот начин: повеќе клупи доближени заедно, разни варијанти на буквата У, како и преместување и групирање на столчињата по потреба (при драматизација).

7. НОРМАТИВ ЗА НАСТАВЕН КАДАР

• Завршени студии по англиски јазик и литература - наставна насока, VII[1]
• Завршени студии по англиски јазик и книжевност, VII[1].
• Завршени двопредметни студии по македонски и англиски јазик, VII[1].
• Завршени студии по англиски јазик и литература - друга насока и со здобиена соодветна педагошко-психолошка и методска подготовка на соодветен факултет, VII[1].

8. КОМИСИЈА ЗА ПОДГОТОВКА НА НАСТАВНАТА ПРОГРАМА

» Силвана Ветероска, советник по англиски јазик, Биро за развој на образованието - Скопје – раководител
» м-р Марија Маџар, виш лектор, Филилошки факултет „Блаже Конески“- Скопје
» Армира Гаваз - Абедини, наставник по англиски јазик, ОУ „Јане Сандански“ - Скопје
» Милица Ѓорѓиевска, наставник по англиски јазик, ОУ „Тодор Ангелески“- Битола
» Оливија Жежова, наставник по англиски јазик, ОУ „Димитар Македонски“- Скопје

Наставната програма по *анīлиски јазик* за петто одделение на деветгодишното основно образование ја донесе министерот за образование и наука со решение бр. 07-143/2 од 05.02.2010 година.

НАСТАВНА ПРОГРАМА

ДЕВЕТГОДИШНО ОСНОВНО ОБРАЗОВАНИЕ

МАТЕМАТИКА

Врз основа на член 55 став 1 од Законот за организација и работа на органите на државната управа („Сл. весник на РМ“ бр. 58/00 и 44/02) член 24 и 26 од Законот за основно образование („Сл весник на РМ“ бр.44/95, 24/96, 34/96, 35/97, 82/99, 29/02, 40/03, 42/03, 63/04, 82/04, 55/05, 81/05, 113/05, 35/06, 70/06 и 51/07), министерот за образование и наука донесе наставна програма по предметот математика за V одделение на деветгодишното основно училиште.

1. ЦЕЛИ НА НАСТАВАТА ВО V ОДДЕЛЕНИЕ

Ученикот/ученичката:

- ❑ да се оспособува за табеларно претставување на множества и одредување на разлика на две множества;
- ❑ да ги усвојува природните броеви до 1 000 000;
- ❑ да ги применува писменото собирање и одземање на природните броеви до 1 000 000;
- ❑ практично да ги применува операциите собирање и одземање во решавање на проблемски ситуации;
- ❑ да врши проценка на резултатите од собирање и одземање и истата да ја проверува со дигитрон;
- ❑ да воочува проблемска ситуација од секојдневниот живот и да наоѓа начини за нејзино решавање;
- ❑ да ги воочува својствата на собирањето и одземањето: комутативност и асоцијативност;
- ❑ да ги искажува суштествените својства на геометриските поими: многуаголник, правоаголник, квадрат, триаголник, коцка и квадар и според нив да ги дефинира;
- ❑ да ги именува геометриските поими: точка, права, полуправа, отсечка, рамнина, кружница и круг;
- ❑ да ги воочува односите помеѓу права и рамнина и помеѓу две рамнини;
- ❑да ги применува операциите на писменото множење и делење на природните броеви до 1 000 000;
- ❑ да ги применува практично операциите множење и делење во решавање на проблемски ситуации;
- ❑ да врши проценка на резултатите од множење и делење и да проверува со дигитрон;
- ❑ да ги воочува својствата на множењето и делењето: комутативност, асоцијативност и дистрибутивност;
- ❑ да ги препознава, чита и запишува римските броеви до 20;
- ❑ да ги објаснува именителот, броителот и дробната црта на дадена дропка, како и да наоѓа дел од даден број и да собира и одзема дропки со еднакви именители;
- ❑ да споредува и мери плоштина на правоаголник, квадрат, квадар и коцка;
- ❑ да прибира, класифицира и споредува податоци;
- ❑ да чита, презентира и интерпретира податоци;
- ❑ да се воведува во користење на ИКТ за содржини од математиката;
- ❑ да стекне особини на: самостојност, иницијативност, точност и истрајност во работата.

2. КОНКРЕТНИ ЦЕЛИ

Тема: БРОЕВИ ДО 1 000 000. СОБИРАЊЕ И ОДЗЕМАЊЕ ДО 1 000 000			
Цели	**Содржини**	**Поими**	**Активности и методи**
Ученикот/ученичката да се оспособува: • да воочува множества и да ги прет¬ста¬вува со Венов дија¬грам; • да запише елемент на множество; • да одреди унија и пресек на множества и тоа да го означи со симболи; • да одредува разлика на две множества; • да претстави множество на табеларен начин (со загради).	Множества (повторување) Разлика на множества Табеларно претставување на множествата	– Унија на множества AB $A \cup B$ – Пресек на множества $A \cap B$ – Разлика на множества $A \setminus B$	• Активности со дидактички материјали во формирање на множества, унија или пресек и поставување на соодветен симбол претставен на картон. • Вербално ги искажува разликите меѓу две множества и истите ги претставува со Венов дијаграм и ги запишува со загради.
• Да собира и одзема броеви до 1 000 (повторување).	Собирање и одземање до 1 000 (повторување)		• Дадена проблемска ситуација ја илустрира со броен запис.

Цели	Содржини	Поими	Активности и методи
• Да чита и пишува броеви до 1 000 000; • да одредува месна и цифрена вредност во даден број; • да одредува претходник и следбеник на даден број до 1 000 000; • да споредува броеви до 1 000 000; • да собира броеви до 10 000; • да одзема броеви до 10 000; • да собира броеви до 1 000 000; • да одзема броеви до 1 000 000; • да проценува резултат од собирање и одземање и да врши проверка со дигитрон; • да го искажува и запишува комутативното и асоцијативното својство на собирањето; • да го користи комутативното и асоцијативното својство на собирањето во решавање на проблемски задачи; • да ја воочи промената на збирот, односно разликата во зависност од менувањето на собироците, односно намаленикот или намалителот;	Броеви до 1 000 000 Месна и цифрена вредност на броевите Претходник, следбеник Споредување на броевите до 1 000 000 Писмено собирање до 10 000 Писмено одземање до 10 000 Писмено собирање до 1 000 000 Писмено одземање до 1 000 000 Комутативно својство и асоцијативно својство на собирањето Врските помеѓу компонентите и резултатите во собирањето и одземањето Римски броеви до 20	• Позиција и класа • Повеќецифрени броеви • Месна вредност • Цифрена вредност Комутативност и асоцијативност на собирањето Римски цифри Римски броеви	– Со модели на банкноти од 1 000 денари ги илустрира броевите до 10 000, до 100 000 и до 1 000 000. – Со примена на ИКТ се цртаат таблици на класи и позиции, се запишуваат броеви и се одредува месна и цифрена вредност, како и позициите и класите на запишаниот број. – На бројна права се означува број до 1 000 000, а потоа и претходникот и следбеникот на дадениот број. – Прави ценовник за технички производи, одредувајќи ја најевтината понуда. – Со модели на коцки во различни бои на класи и разреди го илустрира собирањето и одземањето до 1 000 000. – Примена на шведско сметало за демонстрирање на писмените постапки. – Во решавање на бројни изрази применува дигитрон. – Одредува најпогоден начин за пресметување на збир од повеќе собироци, применувајќи асоцијативно или комутативно својство, во рамките на групно натпреварување во решавање на бројни изрази. – Примена на зависноста на збирот и разликата во решавање на проблемски задачи. – Креира и решава проблемски ситуации од секојдневниот живот. – Римските броеви ги претставува со стапчиња.

Цели	Содржини	Поими	Активности и методи
• да ги применува собирањето и одземањето во решавање на проблемски ситуации, текстуални задачи и равенки; • да ги препознава римските цифри I, V, X; • да ги препознава, чита и пишува римските броеви до 20.			

Тема: ФОРМИ ВО РАМНИНАТА

Цели	Содржини	Поими	Активности и методи
Ученикот/ученичката да се оспособува: • да воочи и именува точка, права и рамнина; • да разликува хоризонтална, вертикална и коса рамнина; • да одредува заемни положби на права и рамнина (правата лежи во рамнината, правата е паралелна со рамнината и правата ја прободува рамнината);	Точка, права и рамнина (повторување) Хоризонтални, вертикални и коси рамнини Заемни положби на права и рамнина Заемна положба на две рамнини - Искршена линија (пов.) Многуаголник Елементи намногуаголник	Хоризонтална рамнина Вертикална рамнина Коса рамнина - Искршена линија (пов.): - теме на искршена линија - страна на искршена линија - Многуаголник - Теме, страна, агол	- Со висок и либела одредува вертикални и хоризонтални површини во училницата. - Со цртеж ги претставува заемните положби на права и рамнина. - Со модели од картон ги претставува заемните положби на две рамнини. - Со помош на цевки моделира многуаголник. - Со примена ИКТ црта многуаголник и ги именува неговите темиња, страни и агли. - Со линијар ги црта геометриските фигури. - Изработува модели од картон на разните видови триаголници. - Практични активности на изработка на модели на геометриските фигури и пресметување на нивниот периметар.

Цели	Содржини	Поими	Активности и методи
• да одредува заемни положби на две рамнини (се поклопуваат, се паралелни и се сечат); • да разликува отворена и затворена искршена линија; • да воочува и именува многуаголник; • да одредува теме, страна и агол на многуаголник; • да црта и именува геометриски фигури: триаголник, квадрат и правоаголник според нивните елементи (страни, темиња или агли); • да идентификува и класифицира триаголници според страните и аглите; • да ја објаснува постапката за пресметување на периметар на многуаголник, триаголник, правоаголник и квадрат; • да ги применува формулите за периметар на геометриските фигури во проблемски задачи;	Триаголник, квадрат и правоаголник Видови триаголници според страните и аглите Периметар на многуаголник, триаголник, правоаголник и квадрат Кружница и круг Елементи на кружницата Заемна положба на точка и кружница и на точка и круг Геометриски тела Елементи на геометриските тела	- Триаголник, квадрат и правоаголник - Рамностран, рамнокрак и разностран триаголник (пов.) - Правоаголен, остроаголен и тапоаголен триаголник (пов.) - Периметар Кружница и круг - Центар, радиус и дијаметар - Коцка, квадар, пирамида, цилиндар, конус и топка - Валчести и рабести тела - Раб и теме - Ѕидови: соседни и спротивни	- Решава проблемски задачи во кои ја одредува непознатата страна по даден периметар. - Со шестар црта кружница со различни радиуси. - На нацртана кружница ги одредува нејзините елементи. - Од картон прави модел на круг и црта точки што лежат во кругот. - Со шестар црта кружница со различни радиуси. - На нацртана кружница ги одредува нејзините елементи. - Од картон прави модел на круг и црта точки што лежат во кругот. - Моделира геометриски тела и прави училишна збирка. - Брои рабови и ѕидови на моделите на геометриските тела, ги именува соседните и спротивните страни.

Цели	Содржини	Поими	Активности и методи
• да препознава кружница и круг; • да се оспособува да црта кружница со шестар; • да одредува центар, радиус и дијаметар на кружница; • да одредува заемна положба на точка и кружница и на точка и круг; • да ги препознава и именува геометриските тела: коцка, квадар, пирамида, цилиндар, конус и топка; • да ги разликува и именува елементите на геометриските тела.			

Тема: МНОЖЕЊЕ И ДЕЛЕЊЕ ДО 1 000 000			
Цели	**Содржини**	**Поими**	**Активности и методи**
Ученикот/ученичката да се оспособува: • да множи и дели броеви до 1 000 (повто¬рување); • да множи и дели броеви до 1 000 000; • да множи со едноцифрен, двоцифрен и трицифрен број; • да дели со едноцифрен и двоцифрен број;	Множење и делење до 1 000 (повторување) Писмено множење и делење до 1 000 000 Множење со едноцифрен, двоцифрен и трицифрен број Делење со едноцифрен и двоцифрен број	- Писмено множење и делење - Множење со едноцифрен, двоцифрен и трицифрен број - Делење со едноцифрен и двоцифрен број	• Составува и решава проблемски ситуации и истите ги илустрира со броен запис. • Со примена на кооперативно учење во рамки на неколку групи самостојно изведување на постапките за писмено множење и делење до 1 000 000. • Решавање на бројни изрази, креирани од страна на учениците. • Во решавање на бројни изрази применува дигитрон.

Цели	Содржини	Поими	Активности и методи
• да дели со остаток и да го проверува добиениот резултат; • да проценува резултат од множење и делење и да врши проверка со дигитрон; • да го искажува и запишува комутативното и асоцијативното својство на множењето; • да ги применува асоцијативното и комутативното својство на множењето во проблемски задачи; • да го применува на конкретно ниво дистрибутивното својство на множењето и делењето во однос на собирањето и одземањето; • собирањето и одземањето да ги применува во решавање на проблемски ситуации, текстуални задачи и равенки; • да препознава, чита и споредува дропки помали од 1; • да го именува и објаснува значењето на именителот и броителот на дадена дропка;	Делење со остаток Комутативно и асоцијативно својство на множењето Дистрибутивно својство на множењето и делењето Дропки помали од 1 Именител и броител на дропката Дробна црта на дропката Пресметување дел од даден број Собирање и одземање на дропки со еднакви именители	• Комутативно и асоцијативно својство на множењето Дистрибутивно својство на множењето и делењето * • Именител, броител • Дробна црта • Дел од даден број • Собирање и одземање на дропки со еднакви именители	• Својствата на множењето ги применува во решавање на различни задачи. Се бараат повеќе начини на решавање на задачите, применувајќи ги својствата на множењето. • Во бројни изрази го применува дистрибутивното својство, но не го искажува и запишува. • Составува и решава проблемски ситуации од секојдневниот живот. • Работа со различни материјали (картони со геометриски форми), делење на делови, запишување на добиените дропки и именување на броителот и именителот. • Со модели на геометриски фигури го илустрира собирањето и одземањето на дропки со еднакви именители. Кругот се дели на 4 еднакви дела, деловите се именувааат и запишуваат. Се склопуваат повторно добиените делови и тоа се запишува во вид на збир.

Цели	Содржини	Поими	Активности и методи
• да ја објаснува дробната црта како количник на именителот и броителот на дадената дропка; • да пресметува дел од даден број изразен со дропка со броител 1; • да собира и одзема дропки со еднакви именители.			

Тема: МЕРЕЊЕ			
Цели	**Содржини**	**Поими**	**Активности и методи**
Ученикот/ученичката да се оспособува: • да ја разбира плоштината како величина која се мери, споредува и изразува со број; • да ги препознава и користи единиците мерки: квадратен сантиметар, квадратен дециметар, квадратен метар; • да го објаснува начинот на пресметување на плоштина на правоаголник и квадрат; • да го објаснува начинот на пресметување на плоштина на квадар и коцка; • да ги применува формулите во решавање на проблеми од секојдневниот живот.	Поим за плоштина Мерки за плоштина Плоштина на правоаголник и квадрат Плоштина на квадар и коцка	• Плоштина • Единици мерки: квадратен сантиметар, квадратен дециметар, квадратен метар • Плоштина на правоаголник и квадрат • Плоштина на квадар и коцка	• Изработка на модели на единиците мерки за плоштина и одредување на плоштината на геометриски фигури со нивно пополнување. • Практични активности за изработ-ка на сложени фигури, составени од повеќе правоаголници и квадрати, пресметување на нивната плоштина. • Расклопување на картонски кутии во форма на квадар и коцка и пресметување на нивната плоштина.

Тема: РАБОТА СО ПОДАТОЦИ			
Цели	**Содржини**	**Поими**	**Активности и методи**
Ученикот/ученичката се оспособува: • да собира, селектира, подредува и внесува податоци; • да селектира потребни податоци за решавање одреден проблем; • да чита податоци од сликовити прикази, табели, графикони и истите да ги интерпретира; • да прави графички прикази на податоци.	Прибирање и средување податоци Читање и претставување податоци	• Табели на податоци (повторување) • Табеларен приказ • Дијаграм - линиски и столбест (повторување) • Линиски график	• Учениците поделени во групи собираат податоци за решавање на одреден проблем. На пр., за да ја пресметаат плоштината на подот на училницата потребни им се следните податоци и материјали: метро, должина и ширина на училницата, формула за плоштина на правоаголник. • Во табела и со графикон ги претставува податоците за редовност на учениците во текот на првото полугодие. Избираат соодветен начин за презентирање на податоците.

3. ДИДАКТИЧКИ ПРЕПОРАКИ

При реализацијата на програмата наставниците треба да поаѓаат од развојните можности и интересите на децата на 10 - годишна возраст. Особено да се имаат предвид законитостите на развојот на мислењето во овој развоен период.
Во реализацијата на содржините и активностите треба да го мотивираат ученикот земајќи примери од непосредната околина или реализирајќи ги содржините во услови кои се адекватни на проблематиката што се обработува (пред сè содржините од темата Мерење, но и од другите теми). Треба да се организираат практични активности како: истражувања, проценки, конструирање, изнаоѓање на решенија со комбинирање на идеи и сл., а преку нив да се поттикнат мисловните активности на учениците, со што се овозможува изградување на систем на математички претстави и поими. Значи, во дидактичко – методското обликување на наставниот час често да бидат застапени мали истражувања, проектни активности, односно самостојно учење на ученикот. Вака обликуваниот час бара и соодветни форми на работа (групна - тимска работа, работа во парови, како и индивидуална работа на ученикот). Заедничката (фронталната) форма на работа ќе се практикува при презентации, дискусии, демонстрации на постапки и слично, но сè поретко како форми за пренесување на знаења на учениците. На тој начин наставниот процес добива карактер на учечко – поучувачки процес во кој ученикот низ самостојни активности усвојува нови знаења, а наставникот како поучувач го организира и следи тој процес.
За реализација на наставата по математика ќе се користи учебник усогласен со оваа наставна програма и со Концепцијата за учебник. За следење на реализацијата на наставата ќе се користат работни листови, соодветно дидактичко методски обликувани и усогласени со оваа наставна програма. а за проширување и продлабочување на знаењата ќе се користат збирки задачи, кои треба да содржат и содржини кои ќе им помогнат на талентираните ученици да ги развиваат своите склоности кон математиката.
Почитувајќи го холистичкиот приод во работата со учениците, неопходно е да постои корелација со другите наставни предмети во V одделение, а тоа подразбира усогласеност на реализацијата на оние содржини од математиката кои се во тесна врска со сродни содржини од други наставни предмети и обратно. На пример, при реализација на содржини од темата *Мерење*, можна е интеграција со содржини од наставата по природните науки.
Темата *Работа со податоци* ќе се реализира во рамките на претходните теми.
Од големо значење за подобрување на ефективноста на наставата е при обработката на операциите собирање, одземање, множење и делење, да се актуализираат претходно здобиените знаења за овие операции, со цел да се обезбеди активност и самостојност на учениците во наставата.
Учениците во V одделение бидејќи сè уште се на стадиум на конкретни операции во интелектуалниот развој, при обработката на содржините од темите 2 и 4 треба да се посвети соодветно внимание на принципот на нагледност. Во наставата да се применува набљудување и манипулирање со конкретни предмети, што ќе им овозможи на учениците полесно да ги апстрахираат својствата и да ги генерализираат суштествените обележја.
Според природата на наставните содржини, наставата по математика ќе се реализира на различни места, но најчесто во училница каде ученикот ќе истражува со различни материјали и средства и ќе работи на компјутер со примена на лиценци-

ран образовен софтвер. Исто така, ученикот ќе учествува во активности на: распо¬редување, класификација, споредување, проценување, погодување, броење, мерење, демонстрирање на постапки, презентирање на изработки итн. Затоа, би било добро во училницата да има материјали за класифицирање, редење и броење, пластични и дрвени форми; материјали за споредува¬ње и придружување, модели на рамнински и просторни фигури, кругови со различна големина, хартија (картони), моливи, ножици, ленти од хартија, конец со различна боја и дебелина, магнетни рамнински форми и броеви, различни материјали за мерење: метра, линијари, ваги; часовници, песочен и воден часовник; градуирани мерички за течност, модели за $1dm^2$ и $1m^2$, слики, фотографии, танграм, различни броеви во делови кои треба да се спојат; абакус (бројалка со дрвени топчиња); соодветни книги, цртежи, нацртани монети и банкноти од 1, 2, 5, 10, 50, 100, 500 и 1 000 денари и сл.

Предметот математика во V одделение се изучува со 4 часа неделно, односно 144 часа годишно.

4. ОЦЕНУВАЊЕ НА ПОСТИГАЊАТА НА УЧЕНИЦИТЕ

За да се оценат постигањата на ученикот неопходно е:

• согледување на иницијалната состојба на ученикот (согледување на неговите претходни искуства, знаења и вештини) при влезот во V одделение;
• разговарање со ученикот за да се добијат сознанија за неговото логичко размислување, разбирањето на поимите и степенот на разбирање при нивната примена, оспособеноста за решавање задачи;
• водење на портфолио за секој ученик во одделението;
• користење на евиденциони и чек листи и анегдотски белешки;
• постојано и навремено набљудување на ученикот додека решава различни задачи и сл.;
• континуирано следење на односот на ученикот кон работата, соработката со врсниците, покажаната иницијативност, љубопитност, самостојност, точност во искажувањето и истрајност во извршувањето на обврските;
• континуирано утврдување и задолжителна проверка на стекнатите знаења, способности и вештини на тематските целини;
• користење на работни листови за примена на стекнатите знаења и оценување на постигањата.

Во текот на наставната година се користи комбинирано (описно и бројчано оценување), а **на крајот на годината ученикот се оценува со бројчана оценка.**

5. ПРОСТОРНИ УСЛОВИ ЗА РЕАЛИЗАЦИЈА НА НАСТАВНАТА ПРОГРАМА

Програмата во однос на просторните услови се темели на Нормативот за простор, опрема и наставни средства за деветгодишно основно училиште донесен од страна на министерот за образование и наука со решение бр.07-1830/1 од 28.02.2008.

6. НОРМАТИВ ЗА НАСТАВЕН КАДАР

За реализација на Наставната програма по математика во V одделение потребни се кадри што имаат завршено:
1. Педагошки факултет – професор за одделенска настава;
2. Филозофски факултет – дипломиран педагог.

7. КОМИСИЈА ЗА ПОДГОТОВКА НА НАСТАВНАТА ПРОГРАМА

» Гоце Шопкоски, советник во БРО - координатор
» д-р Јорданка Митевска, професор, ПМФ - Скопје
» д-р Весна Макашевска, професор на ПМФ - Скопје
» м-р Душанка Панкова, професор, ОУ „Лазо Ангеловски" - Скопје
» Биљана Чешларова, професор, ОУ „Ј.Х. Песталоци“ - Скопје

Наставната програма по *математика* за V одделение на деветгодишното основно образование ја донесе министерот за образование и наука со решение бр. 07-4060/1 од 22.05.2008 година.

НАСТАВНА ПРОГРАМА

ДЕВЕТГОДИШНО ОСНОВНО ОБРАЗОВАНИЕ

ОПШТЕСТВО

Врз основа на член 55 став 1 од Законот за организација и работа на органите на државната управа („Сл.весник на РМ“ бр. 58/00 и 44/02) член 24 и 26 од Законот за основно образование („Сл.весник на РМ“ бр.44/95, 24/96, 34/96, 35/97, 82/99, 29/02, 40/03, 42/03, 63/04, 82/04, 55/05, 81/05, 113/05, 35/06, 70/06 и 51/07), министерот за образование и наука донесе наставна програма по предметот *општество* за V одделение на деветгодишното основно училиште.

1. ЦЕЛИ НА НАСТАВАТА ВО V ОДДЕЛЕНИЕ

Ученикот/ученичката:

- ❑ да ги надгради знаењата за просторот во кој живеат и работат луѓето и во кој се одвиваат нивните меѓусебни односи (семејство, дом, општина);
- ❑ да ја развие просторната ориентација во крајот во кој живее, пошироката околина, општината на географската карта;
- ❑ да се запознава со основните природни и географски карактеристики во пошироката околина во општината и нивното влијание на стопанството, културата и другите области во животот и работата на луѓето во локалната заедница;
- ❑ да ја увиди пошироката просторна ориентација на својата околина, како и положбата на Република Македонија на географската карта;
- ❑ да ги запознава основните карактеристики на релјефот, климата и другите обележја на Република Македонија и нивното влијание на стопанството, културата и другите области на општествениот живот;
- ❑ да го сознава и споредува сегашниот општествен живот на луѓето во Република Македонија со животот и работата на луѓето во минатото;
- ❑ да развива чувство на почит кон историското наследство и традициите во Република Македонија;
- ❑ да развива свест за припадност кон семејството, општината и пошироко општество на Република Македонија;
- ❑ да се оспособува за активно учество во истражувања на минатото со помош на користење на различни извори (Интернет, музејски предмети, стари слики, книжевни творби и сл.);
- ❑ да се запознава со културата како специфична карактеристика во животот на човекот;
- ❑ да ги сознава и почитува културните и верските различности на луѓето во пошироката околина (општината);
- ❑ да познава примери од македонската културна традиција, како и од традициите и културата на другите заедници во Република Македонија;
- ❑ да се запознава и да ги разбира економските основи на животот на луѓето;
- ❑ да ги увидува условите за својата активност во групите со врсниците, во паралелката во училиштето и пошироката средина;
- ❑ да се запознава со начините и формите на учество во натпревари, појавата на конфликти и нивното решавање;
- ❑ да ги познава и разбира основните човекови права, правата на децата и правата и одговорностите на граѓаните на Република Македонија;
- ❑ да ги разбира начините на соработка меѓу луѓето и меѓусебната поддршка во споредба со конфликтите, како и за решавање на конфликтите;
- ❑ да се запознава со најважните институции на Европската унија.

4. КОНКРЕТНИ ЦЕЛИ

ТЕМА I: НАШАТА ТАТКОВИНА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА			
Цели	**Содржини**	**Поими**	**Активности и методи**
Ученикот/ученичката: • да се запознае со карактеристиките на Република Македонија како држава; • да ги согледува разликите помеѓу Република Македонија и нејзините соседи; • да ги знае симболите на Република Македонија (знаме, грб, химна); • да се запознае со основните стопански, политички и културни функции на главниот град на Република Македонија; • да умее да ја одреди местоположбата на нашата татковина на географската карта и на глобусот во регионот и пошироко; • да знае да ги опише природните карактеристики на Република Македонија; • да се запознае со основните карактеристики на одделните периоди од македонското минато;	• Нашата татковина Република Македонија • Државните симболи на РМ • Скопје – главен град на Република Македонија • Местоположба и природни особености на Република Македонија • Периодизација на македонското минато • Формирање на современата македонска држава	Држава Татковина Република Знаме Грб Химна Главен град – метропола Државна територија Географски регион Свет/Земјината топка Царство, кралство, империја Национална држава, Референдум Сувереност Устав	• Демонстативен метод: презентирање на видеозаписи и илустративен материјал за Република Македонија. • Истражувачки активности: на тема: Соседите на Република Македонија (работа во групи). • Корелација со наставата по ликовно и музичко образование: изработка на симболи и учење на химната на Република Македонија. • Определување на местоположбата на Скопје на географска карта. • Изработка на албум: Нашиот главен град Скопје. • Изработка на карта со обележување на државите на Балканскиот Полуостров. • Техника грозд: изработка на грозд за природните особености на Република Македонија (релјеф, води, природни богатства). • Проектна настава: групен облик на работа; изработка на проекти за одделни историски периоди. • Корелација со наставата по македонски јазик: Писмена работа: Како беше формирана мојата држава.

Цели	Содржини	Поими	Активности и методи
• да знае за формирањето на современата македонска држава на крајот на Втората светска војна; • да знае за формирањето на суверена Република Македонија во 1991 година; • да се запознава со државното уредување на Република Македонија; • да ги знае најважните државни институции; • да се запознае со поимот население; • да ја знае големината и структурата на населението во Република Македонија и неговите белези; • да се запознае со најважните стопански гранки во Република Македонија; • да ги запознава природните услови и можностите за развој на одделни стопански гранки во Република Македонија; • да ги запознава туристичките центри и локалитети во Република Македонија;	• Државното уредување на Република Македонија • Населението на Република Македонија • Стопанството и стопанските дејности во Република Македонија • Туризмот во Република Македонија • Културниот живот и институциите на културата во Република Македонија • Религиите и верските институции во Република Македонија • Правата и должностите на граѓаните на Република Македонија	Претседател Влада Суд Етнички заедници - Стопанство - Стопански дејности - Ресурси - Туризам Библиотека Театар Балет Кино - Религија - Верска заедница Права Дожности	• Истражувачки постапки на тема: „Сеќавања за референдумот од 8 септември 1991 година". • Играње на улоги: Јас во парламентот (судот, владата...). • Истражување на тема: Составот на населението во моето место на живеење. • Техника грозд: стопанските дејности во РМ. • Водење разговор на теми: Професијата на моите родители. Приридните ресурси на мојот роден крај. • Иработка на туристичка карта на Република Македонија • Проект на тема: Туристичките локалитети на мојата таковина (албум со илустрации на истата тема)". • Организирање посета на тетарска претстава или балет и разговор по посетата. • Истражување: Најголемите верски празници на верниците во мојот крај. • Разговор на тема: Како моето семејство ги одбележува големите верски празници. • Изработка на Т-табела: Права и должности на граѓаните на Република Македонија.

Цели	Содржини	Поими	Активности и методи
• да го запознава значењето на поимите култура и културни потреби; • да ја знае функцијата на поважните културни институции (театар, кино, балет, библиотека...); - да знае како да се однесува при посета на институциите на културата; • да ги запознава верските различности и на населението во Република Македонија; • да се запознае со религиите во Република Македонија; • да го запознае начинот на верското организирање; • да ги знае правата и должностите на граѓаните во Република Македонија.			

ТЕМА II: ЛИЧНОСТА ВО ГРУПАТА И ВО ОПШТЕСТВОТО

Цели	Содржини	Поими	Активности и методи
Ученикот/ученичката: • да го сфати значењето од живеењето во група; • да се воспитува за негување на солидарност со другите; -• да се осознава себеси како дел од групата, со свои можности, идеи, потреби, желби; • да се запознава со значењето на поимот социјализација; • да сфати дека заедничките напори даваат успех; • да се запознава со одделни фактори на социјализацијата и да ја сфати нивната улога; • да го запознава значењето на поимот девијација; • да се запознава со девијантните однесувања на одделни личности во групата; • да ги почитува донесените правила на однесување во средината; • да ги сознава причините за појавата на конфликти во средината; • да ги почитува различните идеи, можности, желби и потреби; • да се запознава со основните човекови права; • да се запознае со правата на децата.	Личниот и групниот живот Социјализација на личноста во групата Фактори на социјализацијата (семејство, група на врсници, училиште, мас-медиуми) Девијација и девијантно однесување на личност во групата Правила на однесување во средината и исполнување на должностите Конфликтот и негово то решавање Правата на децата како човекови права	Личност Група Социјализација Солидарност Егоизам Мас-медиуми Девијација Криминалитет Наркоманија Правила Должности Конфликт Сила и насилство Помирување Толеранција • Човекови права • Слобода • Рамноправност • Детски права	• Играње на улоги – споделени должности во групата за негување меѓусебна соработка. • Разговор во одделението за различни постапки: од егоизам и солидарност и изработка на Т-табела за истите. • Дебата на тема: Семејството - пресуден фактор на социјализацијата на личноста. • Дискусија како мас-медиумите влијаат врз социјализацијата на личноста. • Активности: изработка на пано од фотографии, текстови и други илустрации со класификација на различни девијантни појави (однесување). • Дијалошки метод; разговор за правилата на однесување и нивното почитување. • Разговор за добро и лошо однесување и изработка на Т-табела: Моето добро и лошо однесување. • Играње на улоги: симулација на конфликт и негово разрешување. • Техика грозд со клучен термин човекови права; или техника призма: човекови права - човекови должности. • Истражување- проект: Целите и задачите на детските амбасади.

ТЕМА III: РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА ВО СВЕТОТ			
Цели	**Содржини**	**Поими**	**Активности и методи**
Ученикот/ученичката: • да ги познава најзначајните остатоци од материјалното културно наследство на тлото на Република Македонија; • да се воспитува за чување и негување на културното наследство; • да го запознава значењето со поимите: иселеник, иселеништво, миграција; • да ги запознава причините за иселување од Република Македонија; • да знае за врските на иселениците со татковината; • да го запознава значењето на поимите странец и странство; • да ги запознава причините за престој на странците во нашата држава; • да ги запознава најважните институции на ЕУ; • да се запознава со основните проблеми во светото; • да го сознава учеството на Република Македонија во разрешувањето на проблемите во светот.	Културното наследство на тлото на Република Македонија Иселеништвотот од РМ во светот Странците во Република Македонија Република Македонија и европската интеграција Основните проблеми во светот и Република Македонија	• Културно наследство • Мултикултура • Иселеник • Иселеништво • Странец • Странство • Интеграција • Унија • Глобален свет • Екологија • Енергија	• Теренска настава: посета на културни и верски објектви или на некое археолошко наоѓалиште и изработка на писмен состав за истото. • Метод на разговор - -Водење дебата за причините за иселувањето на граѓаните од Република Македонија. • Активности: - Писмен состав - Еден иселеник раскажува. • Проектна настава - Мојата средба со еден странец во Република Македонија. • Составување Т - табела - на едната страна европските институции (Парламент на ЕУ, Совет на ЕУ и Европска комисија), а на другата нивните основни функции. • Демонстартивен метод - анализа на фотографии за основните светски проблеми (чување на светскиот мир, екологија, енергија, сообраќај). • Организирање изложба со ученички трудови на тема: Заштита на животната средина.

3. ДИДАКТИЧКИ ПРЕПОРАКИ

Насоки за меѓупредметно поврзување: Целите на предметот општество се засновани на принципот на мултидисциплинарност. Затоа подготвувањето на наставните материјали и обработката на планираните содржини, поими и активности се поврзува со претходното знаење, способностите и инетересот на ученикот, личното доживување и неговото искуство. Наставниците при изборот на методите и дидактичките постапки се потполно самостојни.

При планирањето на содржините и активностите во наставата наставниците треба да водат грижа за интегрирано планирање, односно целно и содржинско поврзување меѓу сродните предмети и подрачја;

❑ Препораките за користење на годишниот фонд на часови се дадени со конкретните теми и тие се сообразени според начинот на разработката на содржините, поимите и планираните активности.

❑ Во рамките на реализацијата на програмата околу 15 часа треба да бидат планирани за посети и разговори во институции во рамките на општината и другите места во Република Македонија.

❑ Наставни средства:

• учебник избран на ниво на училиштето за соодветниот предмет одобрен од страна на министерот;

• други извори на учење енциклопедии, речници, атласи, карти и сл.;

• Интернет, образовни софтвери;

• списанија;

• аудио-визуелни средства и други средства според планираните активности.

Во наставата може да се користат различни наставни форми: индивидуална работа и работа во парови и групи, а во дадени наставни ситуации и фронтална работа.

Неопходно е рационално да се планираат активностите на учениците во рамките на секоја наставна тема со флексибилна организација на часовите, поттикнување на индивидуалните активности на учениците и групната работа со што треба да се постигне подобра комуникација и кооперативност во учењето.

Предметот општество во V одделение е задолжителен со по 2 часа неделно, односно 72 часа годишно.

4. ОЦЕНУВАЊЕ НА ПОСТИГАЊАТА НА УЧЕНИЦИТЕ

Следење на постигањата на учениците
Во текот на наставата редовно се следат и вреднуваат постигањата на учениците, се прибираат показатели за нивните активности, мотивираноста за учење, соработката со другите и сл. (формативно оценување).
Оваа компонента е составен дел на планирањето на наставникот за наставата и учењето.
Во програмата се наведуваат начините на следење и оценување на постигањата на учениците во рамките на наставните теми низ активностите на учениците во кои спаѓаат и активностите поврзани со водењето на портфолио за ученикот со задачи, извештаи од истражувачките активности и сл.
Други средства и постапки за следење и оценување: говорни вежби; разговор-дијалог наставник-ученик; работни листови; тестови на знаења.
Постигањата на учениците се оценуваат комбинирано со описни и бројчани оценки во текот на наставата, а на крајот на наставната година со бројчана оценка.

5. ПРОСТОРНИ УСЛОВИ ЗА РЕАЛИЗАЦИЈА НА НАСТАВНАТА ПРОГРАМА

Програмата во однос на просторните услови се темели на Нормативот за простор, опрема и наставни средства за деветгодишното основно училиште донесен од страна на министерот за образование и наука со решение бр.07-1830/1 од 28.02.2008.

6. НОРМАТИВ ЗА НАСТАВЕН КАДАР

Наставата по општество во V одделение може да ја изведува лице кое завршило:
Педагошки факултет – професор за одделенска настава;
– дипломиран педагог.

7. ОЧЕКУВАНИ РЕЗУЛТАТИ

Ученикот /ученичката:
❑ го препознава семејството како сродничка заедница;
❑ го познава бракот како основа на семејството;
❑ ги знае основите на сопственоста и приватноста;
❑ умее да ги разликува и вреднува различните начини на информирање;
❑ ја знае функцијата на живеалиштето на човекот и потребата од грижата за него;
❑ ја разбира важноста на соседскиот живот;
❑ ги познава правилата на соживот и за почитување со соседите и пријателите;
❑ ја знае намената на јавниот простор;
❑ ги знае поимите за локалната заедница и локалната самоуправа;
❑ ја познава организацијата на општините како локални заедници;
❑ знае што е тоа граѓанин како член на локалната заедница;
❑ ги распознава најважните стопански и нестопански дејности во локалната заедница;

- ❑ ги распознава и расудува за комуналните дејности во локалната заедница;
- ❑ ги познава културните институции (домови на културата, кина, театри, библиотека, верските објекти);
- ❑ ги негува традициите и симболите на локалната заедница;
- ❑ го разбира поимите демократија, власт, управување, лидерство;
- ❑ развива чувство на одговорност према себеси и другите сограѓани;
- ❑ ги знае основните карактеристики на Република Македонија како држава;
- ❑ги согледува разликите меѓу Република Македонија и нејзините соседни земји;
- ❑ ги знае симболите на Република Македонија;
- ❑ ги знае најважните одлики на главниот град на Република Македонија;
- ❑ ја одредува местоположбата на нашата татковина на географската карта и на глобус;
- ❑ знае да ги опише природните карактеристики на Република Македонија;
- ❑ ги знае историските периоди и најзначајните настани од македонското минато;
- ❑ знае за формирањето на современата македонска држава и нејзиното осамостојување;
- ❑ ги знае најважните државни институции;
- ❑ ги знае основните карактеристики на населението во Република Македонија;
- ❑ ги познава туристичките центри во Република Македонија;
- ❑ го познава најзначајното материјално и културно богатство на Република Македонија;
- ❑ знае како да се однесува при посета на институциите на културата;
- ❑ ги познава религиите на населението во Република Македонија;
- ❑ ги познава основните права и должности на ученикот/детето;
- ❑ знае зошто треба луѓето да живеат во заедница и што е солидарност со другите во средината;
- ❑ се согледува себеси како дел од групата со свои можности идеи, потреби и желби;
- ❑ го сфаќа значењето на учеството во групата и дека заедничката работа дава подобри резултати и успех;
- ❑ ги разликува правата и должностите на ученикот;
- ❑ ги знае основните правила на однесување во средината;
- ❑ ги почитува своите и различните идеи, можности, желби и потрби на другите;
- ❑ знае кои се основните човекови права;
- ❑ ги разбира поимите иселеник, иселеништво и ги знае причините за иселувањето;
- ❑ ги разбира поимите странство и странци и знае зошто престојуваат странците во Република Македонија;
- ❑ ги познава најважните институции на Европската унија;
- ❑ ја сфаќа поврзаноста на Република Македонија со соседните земји и со други земји во светот.

9. КОМИСИЈА ЗА ПОДГОТОВКА НА НАСТАВНАТА ПРОГРАМА

» д-р Ило Трајковски, проф., Филозовски факултет, Институт за социологија
» д-р Виолета Ачковска, проф., Филозовски факултет, Институт за историја
» Николче Илијевски, советник во БРО – координатор
» Аземине Халими, педагог, ОУ „Сами Фрашери” - с. Глумово
» Благоја Димулковски, проф. по историја, ОУ „Лазо Трповски” - Скопје

Наставната програма по општество за V одделение на деветгодишното основно образование ја донесе министерот за образование и наука со решение бр. 07-4074/1 од 22.05.2008 год.

НАСТАВНА ПРОГРАМА

ДЕВЕТГОДИШНО ОСНОВНО ОБРАЗОВАНИЕ

ПРИРОДНИ НАУКИ

Врз основа на член 55 став 1 од Законот за организација и работа на органите на државната управа („Сл. весник на РМ“ бр. 58/00 и 44/02) член 24 и 26 од Законот за основно образование („Сл. весник на РМ“ бр.44/95, 24/96, 34/96, 35/97, 82/99, 29/02, 40/03, 42/03, 63/04, 82/04, 55/05, 81/05, 113/05, 35/06, 70/06 и 51/07), министерот за образование и наука донесе наставна програма по предметот *природни науки* за V одделение на деветгодишното основно училиште.

1. ЦЕЛИ НА НАСТАВАТА ВО V ОДДЕЛЕНИЕ

Ученикот/ученичката:

• да го проширува сфаќањето на основните поими и закономерности за природата околу себе;

• да ги поврзува концептите и процесите во природата преку конкретни примери;

• да ги воочува системите, подреденоста и организацијата на поимите за природата, преку конкретни примери за деловите и движењата во Сончевиот систем, неговите планети и планетата Земја;

• да стекнува знаења и да ги применува за истражување на материјата на Земјата, за надворешната структура и другите одлики (боја, мирис, вкус, температура на вриење, растворливост, проѕирност, магнетни особини, спроведливост на топлина и на електрицитет);

• да ги открива изворите и формите на енергијата на Земјата: Сонцето (светлината), движењата на воздухот и водата, звукот, магнетизмот, електричната енергија, промените на енергијата, нејзиното зачувување и користење;

• да ги разбира и да ги објаснува основните поими за промените на енергијата, нејзинотот зачувување и користење;

• да ги открива и да ги применува начините и помагалата со кои човекот се ориентира на Земјата;

• да го разбира значењето на одликите за релјефот и животните средини и да ги предвидува последиците од нивните промени врз населувањето на животните заедници;

• да открива развојни текови на природните процеси и закономерности (Земјина ротација, револуција, топлинските и климатските појаси и последиците за живиот свет: приспособување, распространување), преку интегрираниот пристап;

• да разбира и проценува со кои активности човекот ја нарушува природната средина во урбаната средина;

• да претставува бројчани податоци во графички и усни интерпретации и да умее да чита и толкува географска карта и глобус;

• да спроведува природонаучни ученички истражувања;

• да спроведува постапки со различен степен на сложеност при истражувањето: поставување прашања, предвидува, набљудува, користи инструменти (лупа, линијар, вага, компас, карта, глобус), запишува и обработува податоци.

2. КОНКРЕТНИ ЦЕЛИ

ПРИРОДА И ПРИРОДНИ НАУКИ			
Цели	**Содржини**	**Поими**	**Активности и методи**
Ученикот/ученичката: • да се запознае со предметот на проучување на секоја од природните науки; • да ја разбере меѓусебната поврзаност на природните науки; • да ги разбере постапките во природонаучното истражување (набљудување, претпоставка, обид, мерење, собирање податоци, споредување на податоци, приказ на податоци); • да изработува план за истражување; • да набљудува и да користи постапки за набљудувањето; • да предвидува промени и процеси кај природните објекти, • да ги забележува промените и процесите и да ги опишува со свои зборови; • да го објаснува влијанието на надворешните услови врз природните објекти и процеси; • да мери физички величини на природни објекти; • да изработува и да чита табела и график со податоци.	• Природни науки • Постапки во проучување на природата	– Природни науки – Биологија – Хемија – Физика – Географија – Експеримент	- Прикажување на видеозаписи за природата и како таа се истражува од научниците од различни природни науки. - Читање на текстови за интересни пронајдоци од обласа на природните науки. - Набљудување на две изникнати растенија (грав). - Определување на условите за растење и развивање на растенијата (растение без вода и растение со вода). - Предвидување на промените кај двете растенија. - Мерење на должина со линијар на лист и стебло и броење на листови. - Следење на промените во текот на една недела, набљудување со лупа. - Цртање на настанатите промени кај растението (форма, големина и боја на лист и стебло). - Мерење маса на двете растенија со вага. - Запишување на добиените податоци во табела. - Средување на податоците табеларно графички. - Читање на податоците. - Проверување на предвидувањата, заклучување и дискусија.

ПЛАНЕТА ЗЕМЈА			
Цели	**Содржини**	**Поими**	**Активности и методи**
Ученикот/ученичката: • да го препознава и опишува обликот на Земјата со помош на глобус; • да ги набројува Земјините сфери; • да го објаснува составот на Сончевиот систем; • да стекне сознание дека Земјата постојано се движи; • да ја согледа привлечната сила на Земјата; • да ги разликува дневното и годишното движење на Земјата; • да ги препознава последиците од движењата на Земјата; • да ја разбере поврзаноста на Земјината револуција и топлинските појаси; • да ги набројува топлинските појаси; • да ја открива распространетоста на живиот свет во топлинските појаси.	Облик, големина на Земјата и Земјините сфери Сончев систем Земјина ротација и револуција Топлински појаси	Планета Глобус Земјини сфери Сонце Сончев систем Орбита Земјина ротација Земјина револуција Топлински појаси	• Опишување на Земјината форма. • Читање на текст за размислувањата на старите народи за формата на Земјата. • Демонстрирање на карта за разместеноста на копното и водата на Земјата. • Изработка на модел за Земјините сфери. • Докажување на привлечната сила на Земјата. • Изработка на модел за Сонце и Сончев систем. • Да дискутира за составот на Сончевиот систем. • Обиди за докажување на привлечната сила на Земјата. • Вршење обид за прикажување на нееднаквото загревање на Земјата со помош на глобус и светилка. • Изработување графички приказ, скица за нееднаквото загревање на Земјата. -• Цртање на топлинските појаси. • Изработка на паноа за топлинските појаси и растителниот и животинскиот свет (карактеристични видови).

МАТЕРИЈА И ЕНЕРГИЈА НА ЗЕМЈАТА			
Цели	**Содржини**	**Поими**	**Активности и методи**
Ученикот/ученичката: • да наведува примери на различни материи во природата; • да стекне сознание дека материите се разликуваат според својствата; • да ги набројува својствата на материите (изглед, агрегатна состојба, боја, мирис, вкус, растворливост, проѕирност, спроводливост на топлина и на електрицитет, магнетно својство и температура на вриење); • да разликува материи според агрегатната состојба, надворешната структура (прашкаста, кристална, зрнеста и др.) и други својства; • да ја опишува преку примери растворливоста на некои материи во вода; • да го опишува магнетното својство преку пример; • да ги препознава металите: бакар, железо, алуминиум, според изгледот и механичките својства; • да ги опишува промените на материите при загревање, горење, стоење на воздух и под дејство на вода; • да разбере дека при горењето од еден вид материја се добива друг вид;	Својства на материите од различен вид Промени на материите под дејство на воздухот, водата и со загревање Извори и форми на енергија Претворање на енергијата и зачувување	Својства Агрегатна состојба Растворливост Температура на вриење Спроведливост на топлината Спроведливост на електрицитетот Магнет Магнетна игла	• Набљудување и опишување на својствата на различни материи (брашно, сол, шеќер, зејтин, оцет, син камен, сода бикарбона, ванилин шеќер и др.) со користење на сетилата и со помош на лупа. • Истражување: температура на вриење на чистата вода и смеса од сол и вода. • Загревање и палење на различни материи, воочување на промени и претставување на резултатите во табела. • Претставување податоци од мерењата во табела или график. • Растворање на материи во вода (сол, шеќер, оцет, земја, истолчена креда, зејтин, зачини и др.). Набљудување и претставување на резултатите во табела. • Изработување на опит: собирање на метални парчиња со магнет. • Препознавање на металите по боја (железо, бакар, алуминиум, злато, сребро). • Истражување на механичките својства на металите: (бакарна и железна жица, алуминиумска фолија). • Истражување за промените на железно клинче во вода и на воздух. • Демонстрирање на спроведливост на топлина (предмет од стакло, од пластика, од метал). • Демонстрирање на спроведливост на електрицитет (струјно коло со батерија, ѕвонче или светилка).

Цели	Содржини	Поими	Активности и методи
• да наведува примери за рѓосување; • да набројува извори на енергија (сонце, воздух, вода, органски материи); • да опишува форми во кои се јавува енергијата (светлина, топлина, звук, електрицитет); • да открие дека светлината се шири во права линија (зраци), дека може да се одбива, впива или да се прекршува; • да стекне сознание дека енергијата може да се претвора од еден во друг облик и да се зачувува; • да се информира и да ја открива потребата и начините за штедење на енергијата.		Метали Рѓосување Енергија Светлина Спектар на бои Сенка Одбивање на светлината Топлина Електрична енергија Батерија	• Ширење на светлината низ кутија со отвори. • Изработување на едноставен сончев часовник (светлина – сенка). • Создавање виножито, со призма, цртање. • Одбивање и пренасочување на светлината со огледало. • Докажување на прекршување на светлината со објекти во вода. • Читање на текстови за Никола Тесла и други научници. • Замена на батерија во различни предмети, играчки, часовник. • Дискусија за употребата на акумулатор.

ОРИЕНТАЦИЈА НА ЗЕМЈАТА			
Цели	**Содржини**	**Поими**	**Активности и методи**
Ученикот/ученичката: • да ги определува страните на светот на карта; • да ги определува страните на светот во природата; • да го разбере значењето на поимот размер и неговата примена на карта; • да ги препознава различните видови на карти; • да ги препознава единиците за изразување на географска широчина (екватор) и должина (гринич); • да ги пронаоѓа и ги покажува географските топоними на карта; • преку примери да го објаснува поимот месно време; • да објаснува за разместеноста и бројот на часовните зони на Земјата со глобус и карта.	Ориентација на површината на Земјата Размер, видови карти, географска широчина и должина Месно време и часовни зони	Карта Глобус Компас Размер Паралели Меридијани Месно време Часовна зона Датумска граница	• Покажување на страните на светот на карта и глобус. • Вежбање во училница или училишен двор за определување на страните на светот со помош на компас. • Ориентирање во природата: со помош на ставот на телото, положбата на Сонцето, мовот на дрвјата, сенката на некој објект и др. • Прикажување на природни објекти на карта, во зададен размер. • Демонстрирање и илустрирање на мрежата на напоредници и меридијани. • Планирање на замислено патување низ различни часовни зони.

ЕКОЛОГИЈА И РАЗНОВИДНОСТ НА ЖИВИОТ СВЕТ			
Цели	**Содржини**	**Поими**	**Активности и методи**
Ученикот/ученичката: • да ги опишува условите за живот во животните средини: вода и почва; • да ја согледува разновидноста на живиот свет; • да го разбере групирањето на организмите според сложеноста и сродството (царства на живите организми); • да ја увидува големината и значењето на моришата; • да ги поврзува одликите на животната средина (копнена и водена) со типот на животната заедница (ливада, шума, барска, речна, езерска заедница); • да ги опишува составот, поделбата, појавите и процесите во атмосферата, преку примери; • да ги разликува поимите време (временски прилики) и клима; • да стекне знаења за климата и разместеноста на климатските појаси на Земјата; • да опишува како човекот ја менува природата со ширењето на населбите; • да објаснува преку примери како земјоделството и индустријата ја менуваат природата; • да ги искажува своите размислувања за позитивните и негативните последици од урбанизацијата.	Животни средини Разновидност на живиот свет Копно и копнени животни заедници Води на Земјата и водни животни заедници Атмосфера, време, клима Менување на природата со урбанизација	Копно Море Води на копното Животна заедница Кислород Време Клима Урбанизација	• Докажување на присуство на воздух и вода во почвата. • Докажување на пропустливоста на водата во различни почви. • Докажување на воздух во водата. • Изработување на илустрација за соодносот на солената и слатката вода на Земјата. • Дискусија за петте царства на живите организми, врз основа на графички и видео материјали. • Прикажување на видеозапис за водните и копнените животни заедници. • Изработување пано со слики или цртежи на растенија и животни кои се типични за ливада или шума. • Изработување пано со слики или цртежи на растенија и животни кои се типични за бара, река или езеро. • Истражување на среднодневната температура на воздухот во текот на една недела. • Набљудување на сателитски снимки (приказ) за климата. • Следење на локалното време (во местото на живеење). • Истражување: На кој начин земјоделството и индустријата ја менуваат природата. • Истражување на тема: Како се шири една населба (местото на живеење).

3. ДИДАКТИЧКИ ПРЕПОРАКИ

❑ Насоки за меѓупредметно поврзување

Наставниот предмет природни науки ги има сите карактеристики на меѓупредметно поврзани цели, содржини и активности. Со оглед на фактот што наставната програма е структурирана за да поттикнува кај ученикот интегриран развој во сфаќањето на природата, се очекува и планирањето на наставата да ја следи оваа глобална цел. Целите и содржините од овој наставен предмет се компонирани од аспект на сите природни науки: биологија, хемија, физика и географија (физичкиот аспект). Сите цели и содржини треба да го промовираат кај ученикот единството, целовитоста и променливоста на природата, природните објекти, феномени и процеси, за да поттикнат кај него усвојување на применливи знаења, навики и вештини

❑ Препораки за користење на годишниот фонд на часови

Препораките за годишниот фонд на часовите се дадени како ориентација заедно со конкретните цели и теми/содржини, што секако не треба да го ограничува нивното прераспределување, според потребите при реализацијата. Поинаквото планирање на часовите треба да го проценува наставникот според достигањата на неговите ученици, т.е. според промените во квалитетот на знаењата и способностите кои тие ги постигнуваат.

Наставниот предмет природни науки во V се изучува со 2 часа неделно, односно 72 часа годишно.

❑ Наставни средства:

• учебник избран на ниво на училиште за соодветниот предмет, одобрен од министерот;
• други извори на учење во непосредната околина – предмети и објекти во природата;
• енциклопедии, атласи, карти, глобус и сл.;
• лабораториски прибор, лупа, линијар, вага, компас, микроскоп;
• Интернет, образовни софтвери;
• списанија од областа на природните науки;
• визуелни средства (слики, цртежи, апликации, фолии, паноа, модели, макети и др.);
• аудио-визуелни средства (графоскоп, дигитален фотоапарат, дигитална камера, телевизор, ДВД – плеер, видеоплеер, компјутер, ЛЦД проектор и др.).

4. ОЦЕНУВАЊЕ НА ПОСТИГАЊАТА НА УЧЕНИЦИТЕ

❑ Во текот на наставата редовно се следат и вреднуваат постигањата (промените) на учениците, се прибираат показатели за нивните активности, мотивираноста за учење, соработката со другите и сл. (формативно оценување), со цел да се воспостават врските помеѓу учењето, поучувањето и оценувањето. Следењето на постигањата на учениците е составен дел на планирањето на наставата и на учењето.
❑ Оценувањето треба да се базира врз користење на повеќе различни методи за да се намалуваат слабостите и за да се земаат предвид различните стилови и предиспозиции за учење на учениците. Притоа, проверувајќи го напредокот во постигањата на учениците, наставникот може да ги насочува учениците кон поставените цели на наставата.
❑ Оценувањето треба да биде праведно, т.е. да се спроведува непристрасно, како при вреднувањето на постигањата, така и при интерпретацијата и користењето на резултатите.
❑ Оценувањето треба да се врши транспарентно, што подразбира дека учениците треба точно да знаат кои се целите на наставата, кои се очекуваните постигања и како тие постигања ќе се оценуваат. Тоа значи дека учениците треба да знаат зашто и што треба да научат и што, како и кога ќе се оценува.
❑ Учениците и родителите континуирано треба да имаат увид во оценувањето.

❑ Начини на проверување и оценување:
• усни одговори на прашања поставени од наставникот или од ученици, разговор меѓу наставникот и учениците и разговор меѓу учениците;
• писмени извештаи на податоци од истражувањата;
• практична изведба (вежби, моделирање, изработка на цртежи, скици, други графички материјали, примена на формули и сл.);
• проектна работа (набљудување, предвидување, собирање податоци и објекти, мерења, запишување и прикажување на податоците, презентирање);
• работа во група.

❑ Други средства и постапки за следење и оценување:
•разговор-дијалог наставник-ученик;
•контролни листови, тестови на знаења;
•домашни работи;
•чек листи.

Постигањата на учениците во текот на годината се оценуваат со описна и бројчана оценка, а на крајот на наставата се изведува бројчана оценка.

5. ПРОСТОРНИ УСЛОВИ ЗА РЕАЛИЗАЦИЈА НА НАСТАВНАТА ПРОГРАМА

Програмата во однос на просторните услови се темели на Нормативот за простор, опрема и наставни средства за деветгодишното основно училиште донесен од министерот за образование и наука со решение бр. 07-1830/1 од 28. 02. 2008 година.

6 НОРМАТИВ ЗА НАСТАВЕН КАДАР

Воспитно-образовната работа во V одделение може да ја изведува лице кое завршило студии по:
- двопредметна група: биологија – хемија, ПМФ;
- еднопредметна група географија - наставна насока, ПМФ;
- еднопредметна група биологија - наставна насока, ПМФ;
- еднопредметна група хемија - наставна насока, ПМФ;
- еднопредметна група физика - наставна насока, ПМФ.

Постојниот наставен кадар треба да се здобие со сертификат од БРО за изведување на настава по предметот природни науки.

7. КОМИСИЈА ЗА ПОДГОТОВКА НА НАСТАВНАТА ПРОГРАМА

1. Светлана Брашнарска, советник во БРО- Скопје, координатор
2. Ивица Гиевски, советник во БРО-Скопје
3. Гордана Донева-Атанасоска, советник во БРО-Скопје
4. Д-р Ленка Цветановска, ПМФ – Институт за биологија, Скопје
5. Д-р Оливер Зајков, ПМФ – Институт за физика, Скопје
6. Д-р Сашо Панов, ПМФ – Институт за биологија, Скопје
7. Бети С.Трајковска, проф. во ОУ ”Гоце Делчев” – Скопје
8. Соња Тануркова, проф., ОУ “Владо Тасевски” – Скопје

Наставната програма по *йриродни науки* за петто одделение на деветгодишното основно образование ја донесе министерот за образование и наука со решение бр. 07-4082/1 од 22.05.2008 година.

ДЕВЕТГОДИШНО ОСНОВНО ОБРАЗОВАНИЕ

МУЗИЧКО ОБРАЗОВАНИЕ

НАСТАВНА ПРОГРАМА

Врз основа на член 55 став 1 од Законот за организација и работа на органите на државната управа („Сл. весник на РМ“ бр. 58/00 и 44/02) член 24 и 26 од Законот за основно образование („Сл. весник на РМ“ бр.44/95, 24/96, 34/96, 35/97, 82/99, 29/02, 40/03, 42/03, 63/04, 82/04, 55/05, 81/05, 113/05, 35/06, 70/06 и 51/07), министерот за образование и наука донесе наставна програма по предметот музичко образование за V одделение за деветгодишното основно училиште.

1. ЦЕЛИ НА НАСТАВАТА ВО IV ОДДЕЛЕНИЕ

Ученикот/ученичката:

- да применува правилна вокална интерпретација;
- да го развива опсегот на гласот;
- да пее песни со разновидна мелодиска линија, различни по карактер и содржина;
- да се оспособува за двогласно пеење;
- да развива навики за активно слушање музика;
- да препознава и именува основни видови на темпо;
- да препознава и именува основни видови на динамика;
- да ги усвои стручните поими за динамиката;
- да ја усвои дурската скала теориски и на слух;
- да ја усовршува техниката на свирење на ДМИ (мелодиски и ритмички);
- да го развива чувството за колективно музицирање (свирење и пеење);
- да ги усвојува елементите на нотното писмо;
- да ги развива умеењата за пеење и свирење по ноти;
- да ги усвојува елементите на музичката граматика;
- да стекнува позитивен став за народното творештво и народното музичко творештво;
- да ги спознава основните елементи и карактеристики на народното творештво и народното музичко творештво;
- да се поттикнува за сопствено музичко изразување.

2.КОНКРЕТНИ ЦЕЛИ

I. ПЕЕЊЕ			
Цели	**Содржини**	**Поими**	**Активности и методи**
Ученикот/ученичката: • да го развива опсегот на гласот; • да развива чувство за ритам, идентификува определен ритам, утврдува основни ритмички соодноси (1:1, 1:2, 2:1); • да пее песни различни по содржина и карактер со примена на соодветно темпо и динамика; • да пее по ноти со тактирање; • да развива способност за двогласно пеење по слух (преку интерпретација на канон); • да го сфати поимот канон.	• Пеење по слух: детски, уметнички, народни песни, песни поврзани со државни и верски празници* различни по содржина и карактер (опсег h мало- d2) • Пеење по ноти: елементарни мелодиски вежби и песни (со употреба на тоновите до1- до2 во траење на цела и осмина нота) • Двогласно пеење по слух: пеење двогласни канони (научени во IV-одд. како едногласни песнички)	• Двогласно пеење • Канон	• Пеење песни по слух, различни по содржина и карактер (пр, пее песни за годишните времиња, детски песни, народни песни и др. со опсег h мало- d2). • Пеење на кратки мелодиски мотиви со употреба на тоновите до1- до2 (пр.1: наставникот го пее мотивот со именување на тоновите а учениците го повторуваат. • Пр2: наставникот го пее мотивот со текст а учениците го повторуваат со именување на тоновите). • Пеење на елементарни вежби и песни по ноти со тактирање. • Изведба на канонот Овчарска песна - двогласно по ноти. • Изведба на канонот Медо и мед- двогласно по слух.

II. МУЗИЧКА ПИСМЕНОСТ			
Цели	**Содржини**	**Поими**	**Активности и методи**
Ученикот/ученичката: • да ги препознава и применува тововите си1 и до2; • да го усвои поимот тонска скала; • да ги усвои елементите на тонската скала (стапало, степен, тетракорд); • да ја препознава и применува C- dur скала; • да го усвои поимот интервал; • да ги усвои поимите прима, секунда и октава; • да ги препознава и применува прима, секунда и октава; • да го усвои стручниот поим темпо и ознаките за основните видови темпо и постепените промени на темпо (на мајчин јазик); • да разговара за изгледот и примената на метрономот;	• Положбата на тоновите си1 и до2 на петтолиние (ноти) • Тонска скала • C-dur скала • Интервали: прима секунда и октава • Темпо • Динамика • Цела и осмина нота • Цела и осмина пауза 2/4, 3/4, 4/4 тактови • Знаци за продолжување на нотната вредност (лак, точка)	• Положбата на тоновите на петтолинии (ноти): – Си1 – До2 – Тонска скала – Интонација – Степен (цел степен, полустепен) – Стапало – Тонски род- дур – C-dur скала – Тетракорд – Латинско (абецедно) именување – Аретинско (солмизационо) Именување – Интервал – Прима – Секунда – Октава – Бавно – Умерено – Брзо – Забавување – Забрзување – Метроном – Пијано (п) – Форте (ф) – Крешендо (<)	• Вежби за запишување на тоновите си1и до2. • Вежби за визуелно препознавање на тоновите си1и до2. • Пеење и свирење на мелодиски вежби со тоновите си1и до2. • Вежби за запишување на скалата C-dur и нејзините елементи. • Вежби за визуелно препознавање на скалата C-durр и нејзините елементи. • Пеење и свирење на скалата C-dur и нејзините елементи. • Пеење и свирење на мелодиски вежби во скалата Ц-дур со анализа на нејзините елементи кои се сретнуваат во вежбите. • Вежби за запишување на интервалите прима, секунда и октава. • Вежби за визуелно препознавање на интервалите прима, секунда и октава. • Вежби за слухово препознавање на интервалите прима, секунда и октава. • Пеење и свирење на интервалите прима, секунда и октава. • Пеење и свирење на мелодиски вежби со интервалите прима, секунда и октава. • Запознавање со стручните изрази за основните видови темпо и постепените промени на темпо (на мајчин јазик). • Пеење и свирење со примена на стручните изрази за основните видови темпо и постепените промени на темпо (на мајчин јазик).

Цели	Содржини	Поими	Активности и методи
• да го усвои стручниот поим динамика и ознаките за основните видови; динамика и постепените промени на динамиката (на италијански јазик); • да препознава и применува цела и осмина нота; • да препознава и применува цела и осмина пауза; • да го усвои поимот такт; • да доживее силни и слаби тактови времиња; • да ги усвои поимите „теза”, „арза” ; • да ги препознава и применува тактови: 2/4,3/4 и 4/4; • да ги препознава и применува знаците за продолжување на нотната вредност - лак и точка.		– Декрешендо (>) – Цела нота – Осмина нота – Цела пауза – Осмина пауза – Такт – Теза – Арза – Музички метар – Знаци за продолжување на нотната вредност – Лак – Точка	• Примена на стручните изрази за основните видови темпо и постепените промени на темпо (на мајчин јазик) при слушање на музика. • Пеење и свирење со примена на метроном. • Запознавање со стручните изрази за основните видови динамика и постепените промени на динамика (на италијански јазик). • Пеење и свирење со примена на стручните изрази за основните видови динамика и постепените промени на динамика (на италијански јазик). • Примена на стручните изрази за основните видови динамика и постепените промени на динамика (на италијански јазик) при слушање на музика. • Вежби за запишување на осмина и цела нота и пауза. • Вежби за визуелно препознавање на осмина и цела нота и пауза. • Парлато изговарање и свирење на ритмички вежби со осмина и цела нота и пауза. • Пеење и свирење на мелодиски вежби со осмина и цела нота и пауза. • Слушање музички примери и воочување на силни и слаби времиња преку тактирање. • Визуелно прикажување на теза и арза. • Препознавање на теза и арза во музички примери. • Визуелно прикажување на различни комбинации на теза и арза – такт и неговите видови според бројот на времињата (дводелен, троделен, четириделен). • Вежби за визуелно препознавање на 2/4, ,3/4 и 4/4. • Парлато изговарање и свирење на ритмички вежби во 2/4, ,3/4 и 4/4. • Пеење и свирење на мелодиски вежби во 2/4, ,3/4 и 4/4. • Вежби за визуелно препознавање на знакот за продолжување – лак и точка, поединично и во комбинација. • Вежби за запишување на знакот за продолжување – лак и точка, поединично и во комбинација. • Парлато изговарање и свирење на ритмички вежби со знакот за продолжување – лак и точка, поединично и во комбинација. - Пеење и свирење на мелодиски вежби со знакот за продолжување – лак и точка, поединично и во комбинација.

III. СЛУШАЊЕ МУЗИКА			
Цели	**Содржини**	**Поими**	**Активности и методи**
Ученикот/ученичката: • да развива способност за целосно слушање на музичко дело (или заокружен фрагмент); • да дискутира за впечатоците од музиката; • да доживува изведба во основни видови на темпо и постепени промени на темпо; • да доживува изведба со основните видови на динамика и постепени промени на динамиката; • да развие способност за воочување и именување на основните видови на темпо и промените на темпото во музичките дела; • да развие способност за воочување и именување на основните видови на динамика и постепените промени на динамиката во музичките дела;	• Вокални, инструментални, вокално-инструментални музички дела од различни стилови и жанрови, различни по карактер и содржина • Вокални, инструментални и вокално-инструментални музички дела во основни видови на темпо и промени на темпото • Вокални, инструментални и вокално-инструментални музички дела со основни видови на динамика и промена на динамиката •Елементи на музичката граматика во музичко дело	– Вокална музика – Инструментална музика - Вокално-инструментална музика – Темпо – Динамика – карактер – Изведба во бавно темпо – Изведба во брзо темпо – Изведба со забавување – Изведба со забрзување – Звучност пијано звучност форте – Постепена промена на звучност крешендо – Постепена промена на звучност декрешендо – Мотив – Фраза	• Слушање на „Пештера на шумскиот крал” од суитата „Пер Гинт” на Е. Григ: – информација за композиторот и делото; – повеќекратно слушање со различни задачи (истата композиција се користи и за доживување, воочување и именување на изведба со забрзување и постепена промена на звучноста крешендо); – слушање на вокални и вокално-инструментални музички дела по избор на наставникот (според горенаведената постапка); – слушање на делото „Зима” (II став, фрагмент до 1:05) од циклусот „Годишни времиња” на А. Вивалди според горенаведената постапка. Додатна цел: доживување, воочување и именување на изведба во бавно темпо. • Слушање на делото “Бумбаров лет” од Н. Римски-Корсаков според горенаведената постапка. Додатна цел: доживување, воочување и именување на изведба во брзо темпо. • Слушање на делото „Радецки – марш“ од Ј. Штраус според горенаведената постапка. Додатна цел: доживување, воочување и именување на звучност форте • Слушање на делото „Приспивна песна” од Ј. Брамс според горенаведената постапка. Додатна цел: доживување, воочување и именување на звучност пијано. • Слушање на делото „Ехо” од О. Ласо според горенаведената постапка. Додатна цел: доживување, воочување и именување на звучност форте и пијано (контраст форте - пијано).

Цели	Содржини	Поими	Активности и методи
• да доживува мотив и фраза во музичко дело по слух; • да воочува и препознае мотив и фраза во музичко дело по слух.			• Слушање на делото „Утро" од суитата „Пер Гинт" на Е. Григ (фрагмент од почеток) според горенаведената постапка. Додатна цел: доживување, воочување и именување на изведба во умерено темпо со постепена промена на звучноста крешендо. • Слушање на делото „Кенгури" од циклусот „Карневал на животните" на К. Сен-Санс според горенаведената постапка. Додатна цел: доживување, воочување и именување на изведба со забрзување, забавување и постепена промена на звучност крешендо и декрешендо. • Слушање Тешкото (народно) според горенаведената постапка. Додатна цел: доживување, воочување и именување на изведба со забрзување и постепена промена на звучност крешендо. • Слушање на „Приспивна" за пијано од Филип според горенаведената постапка. Додатна цел: доживување, воочување и именување на мотив и фраза.

IV. СВИРЕЊЕ НА ДЕТСКИ МУЗИЧКИ ИНСТРУМЕНТИ			
Цели	**Содржини**	**Поими**	**Активности и методи**
Ученикот/ученичката: • правилно да свири на ДМИ (ритмички); • да ја развива техниката на свирење на блок флејта; • правилно да употребува прстоpед на тоновите си1- до 2; • да се воведува во ансамблово свирење на две мелодиски линии (делници); • да развива способност за колективно музицирање.	• Свирење по ноти: – ритмички вежби со осмина нота и осмина паузи (ритмички инструменти) – мелодиски вежби за Блок флејти (опсег од до1- до2) – вежби со знаци за продолжување на нотната вредност- лак и точка • Свирење по слух: – двогласни канони (врз база на претходно научени напамет едногласни мелодии на канон)	– Инструментален состав – Канон	• Свирење на ритмички вежби (утврдување на осмини ноти и паузи); • свирење на мелодиски вежби (утврдување на осмини ноти и паузи, и тоновите до1- ла1 и примена на тоновите си1 и до2); • свирење на ритмички и мелодиски вежби со знаци за продолжување на нотната вредност- лак и точка; • свирење на двогласни канони со опсег од до1 – до2 • свирење на едноставни партитури со ритмички и мелодиски инструменти (пр.: мелодија кај блок флејти и придружба со ритмичките инструменти).

V. МУЗИЧКА ГРАМАТИКА			
Цели	**Содржини**	**Поими**	**Активности и методи**
Ученикот/ученичката: • да ја доживее фразата преку поврзаноста на музиката со литературниот текст; • да го усвои поимот фраза преку споредба на литературниот текст со нотниот текст; • да ја препознава фразата во песната и вежбите.	• Фраза (двотакт)	• Фраза	• Повторување на активностите од IV одделение (мотив) преку песната „Зима, зима”. Изразно читање на литературниот текст на песната „Зима, зима” со јасна дикција и динамичко нијансирање. Текст на песната: „Зима, зима снегот снежи, студот стега, секој бега”. I активност: Воочување и препознавање на стихови (фрази) во песната. II активност: Наставникот го пее литературниот текст, а учениците треба да ги воочат фразите во песната. III активност: Наставникот пее фрази по ноти, а учениците ја повторуваат мелодијата со зборови (стихови). • По истата постапка може да се воочи фразата во други песни, вежби преку свирење на ДМИ и др.

VI. НАРОДНО МУЗИЧКО ТВОРЕШТВО			
Цели	**Содржини**	**Поими**	**Активности и методи**
Ученикот/ученичката: • да го усвои поимот фолклор; • да го усвои поимот музички фолклор; • да ги воочува и разликува основните карактеристики фолклорот и музичкиот фолклор; • да ги препознава и именува народните песни според содржината; • да стекнува позитивен став кон народното музичко творештво.	• Фолклор • Музички фолклор • Поделба на народните песни според содржината	• Фолклор • Музички фолклор • Народна песна	• Усвојување на поимот фолклор преку проектни активности: – собирање на разни елементи од фолклорот. • Усвојување на поимот музички фолклор преку проектни активности: – собирање на разни елементи од музичкиот фолклор • Усвојување на поимот народна песна преку проектни активности: – собирање на разни видови народни песни од разни краишта.

VII. МУЗИЧКО ИЗРАЗУВАЊЕ И ТВОРЕЊЕ			
Цели	**Содржини**	**Поими**	**Активности и методи**
Ученикот/ученичката: • да ги развива креативните способности; • да развива способност за воочување на убавото во вокалната интерпретација; • да развива критичност и самокритичност; • да го применува знаењето од ИКТ во наставата по музичко образование.	• Содржини од сите наставни теми		• Ликовно и литературно изразување на изучените песни и слушаните дела; – свирење на фрази со ДМИ- (ритмички и мелодиски); – пеење на народни песни според различни по содржина (концерт на ниво на одделение). • Пребарување на Интернет податоци на тема: „Фолклор - народно творештво”.

3. ДИДАКТИЧКИ ПРЕПОРАКИ

Наставните содржини по предметот *музичко образование* во V одделение на деветгодишното основно образование даваат можност да се реализираат интегрирано со содржините од други наставни програми. Исто така, се дава можност за внатрешно интегрирано планирање на сите теми во согласност на потребите на учениците и планираните активности.
При реализирање на содржините наставникот треба да го поттикнува и фали секое дете при музичкото изразување и не смее да се дозволи да се прави атмосфера на компетитивност меѓу учениците.

Годишен фонд на часови (ориентационо)

	ТЕМИ	Број на часови
1.	Пеење	10
2.	Музичка писменост	25
3.	Слушање музика	15
4.	Свирење на детски музички инструменти	8
5.	Основи на музичките форми	4
6.	Народно музичко творештво	7
7.	Музичко изразување и творење	3
Вкупно:		72

Забелешка: Бројот на часовите е даден ориентационо.

Наставни средства:
- ❑ аудио-визуелни средства (ТВ, ДВД- плеер, видеоплеер, компјутер);
- ❑ детски музички инструменти;
- ❑ дидактички средства и материјали;
- ❑ визуелни средства (слики, фотографии, апликации и сл.);
- ❑ Интернет, образовни софтвери.

4. ОЦЕНУВАЊЕ НА ПОСТИГАЊАТА НА УЧЕНИЦИТЕ

Во текот на наставата редовно се следат и вреднуваат постигањата на учениците, се прибираат показатели за нивните активности, мотивираноста за музичко изразување, ангажираноста на учениците, посветеноста во работата, како и тимската работа (описно оценување во текот на годината, а на полугодие и на крајот на годината наставникот изведува бројчана оценка).
При следењето на постигањата на учениците, наставникот треба особено да внимава на индивидуалниот пристап во постигањата на секое дете.

5. ПРОСТОРНИ УСЛОВИ ЗА РЕАЛИЗАЦИЈА НА НАСТАВНАТА ПРОГРАМА

Програмата во однос на просторните услови се темели на Нормативот за простор, опрема и наставни средства за деветгодишното основно училиште донесен од страна на министерот за образование и наука со решение бр. 07-1830/1 од 28.02.2008 година.

6. НОРМАТИВ ЗА НАСТАВЕН КАДАР

Наставата по музичко образование во петто одделение може да ја изведува лице кое завршило:

• Педагошки факултет – професор за одделенска настава;
• дипломиран педагог.

7. КОМИСИЈА ЗА ПОДГОТОВКА НА НАСТАВНАТА ПРОГРАМА

» Анкица Витанова, советник за музичко образование и музичка уметност, БРО - Скопје
» м-р Викторија Коларовска-Гмирја, вонреден профессор на Факултетот за музичка уметност - Скопје
» м-р Владимир Лазаревски, Факултет за музичка уметност – Штип
» Вера Ангеловска, наставник - ОУ „Кузман Ј.Питу“ - Скопје
» Марина Васиќ-Стефановска, наставник - ОУ „Коле Неделковски“- Скопје

Наставната програма по *музичко образование* за петто одделение на деветгодишното основно образование ја донесе министерот за образование и наука со решение бр. 07-4069/1 од 22.05.2008 година.

ДЕВЕТГОДИШНО ОСНОВНО ОБРАЗОВАНИЕ

ЛИКОВНО ОБРАЗОВАНИЕ

Врз основа на член 55 став 1 од Законот за организација и работа на органите на државната управа („Сл. весник на РМ“ бр. 58/00 и 44/02) член 24 и 26 од Законот за основно образование („Сл. весник на РМ“ бр. 44/95, 24/96, 34/96, 35/97, 82/99, 29/02, 40/03, 42/03, 63/04, 82/04, 55/05, 81/05, 113/05, 35/06, 70/06 и 51/07), министерот за образование донесе наставна програма по предметот *ликовно образование* за V одделение на деветгодишното основно училиште.

1. ЦЕЛИ НА НАСТАВАТА ВО V ОДДЕЛЕНИЕ

Ученикот/ученичката:
• да перципира простор и релации во просторот;
• да развива поголема визуелна способност;
• да се запознава со нови ликовни техники и да комбинира ликовни техники;
• да запознава нови термини кои се користат во наставните содржини;
• да искажува љубопитство и интерес за ликовна работа и творење;
• да развива способности за примена на разни материјали и техники за цртање, сликање, моделирање, градење и визуелни комуникации во ликовното изразување;
• да ги знае и да ги разликува особеностите на ликовните материјали, постапки за работа и правилна употреба на помагалата и алатот во ликовно – творечката работа;
• да го открива и користи ликовниот јазик - ликовните елементи: линија, боја, форма, текстура, плоштина, простор и друго и нивната употреба во ликовното творештво;
• да ја осознава функцијата на бојата во секојдневниот живот;
• да ги знае и објаснува основните поими и ликовните термини;
• да ги искажува самостојно и слободно своите сознанија, доживувања и впечатоци, мисли и фантазија со помош на ликовниот јазик и творештво;
• да ги користи елементите од народниот фолклор во дизајнирање на предмети;
• да твори самостојно, тандемски, групно и колективно;
• да умее да направи избор на идеја, активност и средства и да состави ликовна творба;
• да развива способности за набљудување, вербално објаснување и естетско проценување;
• да развива способност за разликување на уметнички дела од различни ликовни подрачја (цртеж, слика, скулптура, архитектура);
• да развива свест за уметничка култура;
• да ги користи креативно сите искуства и творечки потенцијали;
• да ги искажува критично, мислењето, емоциите и впечатоците од набљудувани уметнички дела;
• да умее вербално да ја објасни ликовната творба;
• да умее да ја користи компјутерската техника за ликовното творештво;
• да развива културно-хигиенотехнички и работни навики.

2. КОНКРЕТНИ ЦЕЛИ

ЦРТАЊЕ			
Цели	**Содржини**	**Поими**	**Активности и методи**
Ученикот/ученичката: • да се оспособува да забележува во природата видик и видико¬ва линија; • да воочува и применува видови ритам; • да стекне елементарно знаење за точката како ликовен елемент; • да комбинира точки, линии и плоштини и да црта текстура; • да воочува и да споредува целина и детаљ; • да создава со детали композиција; • да воочува во природата статика и динамика (објекти кои се движат и не се движат); • да се воведува во нова техника (тушеви во боја); • да се оспособи да црта и лавира со тушеви во боја; • да ја претставува сенката на предметите со сенчење; • да забележува и применува разновидни линии и црта контраст; • да црта контраст на линии со различен интензитет; • да го открива и да коментира за богатството на линии, ритам, текстура, статика-динамика на цртеж на познати уметници, мотив, техника...; • да воочува, препознава и именува линии, ритам на цртежи на познати уметници.	• Средства за цртање и нивна употреба • Ликовни елементи во цртањето • Цртање • Естетско проценување	• Композиција • Видик • Видикова линија • Точка • Тушеви во боја • Текстура • Сенчење	Активности за: • набљудување на непосредната околина, забележување простор (блиски и далечни објекти). • Црта мотиви преку кои претставува блиски и далечни објекти. • Воочува разлики меѓу дводимензионален и тридимензионален простор. • Во природата го забележува ритамот на формите и линиите. • Од фолклорните елементи го применува ритамот во ликовните творби. • Ја забележува композицијата во непосредната околина. • Со цртање на линии и форми компонира композиција (геометриски тела, овошје) • Во природата (непосредната околина) го воочува движењето на објектите во однос на другите кои не се движат. • Црта играчи и публика, дрво и животни во движење,велосиподист (употребува контраст на статика-динамика). • Користи линии со различен интензитет(дрво во зима, опожарена шума-туш и четка). • Набљудува цртежи од познати уметници и на нив открива движење.

СЛИКАЊЕ			
Цели	**Содржини**	**Поими**	**Активности и методи**
Ученикот/ученичката: • да знае соодветно да ги користи подлогите, приборот и сликарските материјали; -• да забележува различни тонови на боја во природата; -• да воочува локални бои на предмети и појави во непосредната околина; -• да го воочува и користи комплементарниот контраст на бои: црвена-зелена, жолта-виолетова, портокалова-сина; • да комбинира мали и големи форми и да ги збогатува со сликарска текстура (според карактерот на мотивот); • да покажува поголема осетливост за детали; • да преобразува (трансформира) ахроматска композиција во хроматска; • да умее да нанесува погуст или поредок слој на боја на сликарската подлога;	• Основни средства за сликање и нивна употреба • Ликовни елементи во сликањето • Сликање • Естетско проценување	• Топли и ладни бои • Темни и светли бои	• Набљудување на непосредната околина (просторот во училишниот двор и училишната зграда), забележува внатрешен и надворешен простор; • сликање внатрешен и надворешен простор; • анализирање предмети од природата (цветови, плодови само со разни бои) и ја воочува бојата; • сликање мртва природа; • сликање по фантазија (комплементарен контраст – колаж); • сликање комбинација на мали и големи форми со сликарска текстура (предмети од народниот фолклор, носии, колани, престилки, накит); • објаснување на поимот трансформација (промена) на ахроматски во хроматски тонови; • сликање по доживеано и фантазија;

Цели	Содржини	Поими	Активности и методи
• да применува комбинирани ликовни техники; • да разликува и именува разни мотиви: мртва природа, пејзаж, портрет, композиција; • да ги искажува емоциите, мислењето и впечатоците од набљудувани дела (цртежи, слики, репродукции).			• слика со акварел тонови во боја (позадина),а откако ќе се исуши цртање детали со фломастери или со погуст слој боја (водена или темперна); • сликање со восочен пастел цвеќе, а потоа позадина со акварел; • цртање и сликање со различни сликарски и цртачки техники и материјали; • анализирање ликовни дела и именување на ликовните техники и мотиви на делото; • набљудување уметнички дела од македонски автори и искажување впечатоци, емоции од набљудувањето.

ОБЛИКУВАЊЕ ВО ПРОСТОРОТ, МОДЕЛИРАЊЕ			
Цели	**Содржини**	**Поими**	**Активности и методи**
Ученикот/ученичката: • да ја усовршува мануелната способност и различните постапки за работа; • да воочува и опишува волумен (аглест-валчест, испапчен-вдлабнат); • да компонира две или повеЌе фигури во една целина; • да воочува разлики (вид) на релјеф (висок-низок) и да моделира низок релјеф;	Средства за моделирање Ликовни елементи во моделирањето Моделирање Средства за градење	• Волумен (аглест-валчест, испапчен-вдлабнат) • Контраст • Пропорција	• Преку игра се воочуваат и именуваат геометриските тела во училницата и непосредната околина (градби) и негеометриските слободни форми создадени од природата и човекот; • моделирање и претставување различни форми (аглести, валчести, испапчени, вдлабнати); • комбинирање и создавање композиција од природни материјали (плодови, камења, гранки, корења);

Цели	Содржини	Поими	Активности и методи
• да изработи макета на населбата, плоштад, улица, парк и на неа да преставии просторно решение; • да се запознае со карактеристиките на стиропорот и со постапката на работа; • да го применува стиропорот во моделирање; • да го искажува своето мислење за тридимензионалните форми; • да препознава полна пластика, статуа, релјеф, биста	• Ликовни елементи во градење • Градење • Естетско процену-вање	• Скулптура • Биста • Тридимензионалнос • Релјеф (висок-низок)	• преку визуелни и тактилни перцепции откривање и воочување разлика на релјеф (висок-низок); • моделирање во глина на низок релјеф со втиснување, гребење и длабење; • од стиропор создавање разни елементи и комбинирање во композиција (перфорирање, составување, сечење, лепење...); • комбинирање и составување во целина материјали кои ја промениле првобитната функција (амбалажа, отпадни материјали); • моделирање и градење по набљудување, помнење и фантазија; • посетување музеј или отворен простор (статуа, споменик, биста).

ДИЗАЈН И ВИЗУЕЛНИ КОМУНИКАЦИИ			
Цели	**Содржини**	**Поими**	**Активности и методи**
Ученикот/ученичката: • да воочува видови композиција; • да развива умешност за изработка на плакат; • да употребува геометриски и природни форми во изработка на фриз, орнамент… • да користи елементи од народниот фолклор во дизајнирањето на предметите; • да направат оригами според демонстрирано упатство; • да го користи компјутерот за - изработка на дизајн.	• Дизајн • Ликовни елементи во дизајнот • Визуелни комуникации • Естетско вреднување	• Оригами • Постер • Плакат • Орнамент	• Набљудување фотографии, постери, корици од списанија, книги и воочување цртеж, текст, знак и други елементи; • декорирање разни глинени предмети при што се користат елементите од народниот фолклор; • со помош на компјутер правење нацрт за плакат; • изработување нацрт за украсни предмети (вазни, ламли, лустери, накит...); • изработување честитки, украси, накит…; • изработување оригами (може и од тонирана хартија).

ГРАФИКА			
Цели	**Содржини**	**Поими**	**Активности и методи**
• Да го воочува специфичниот ликовен израз на графиката како ликовно подрачје; • да се запознава со нова техника • гипсорез, ги запознава нејзините карактеристики, алати и постапки на работа; • да отпечати самостојно гипсорез;	• Основни материјали за печатење • Ликовни елементи во печатењето	• Линија • Контраст • Текстура • Форма • Композиција • Отпечаток • Длабење • Валјак	• Разгледување видови графики (уметнички - репродукции или графики од повисоките одделенија) и именување на графичките техники (монотипија, картон печат); • наставникот ги запознава учениците со техниката гипсорез, демонстрира длабење со глетата како и постапката на печатење; • правење скица за графика;

Цели	Содржини	Поими	Активности и методи
• да применува разновидни плошни форми, текстури (од текстил) во картон - печатот; • да изработува и печати едноставен графички знак или декоративен елемент; • да стекне основни сознанија за компјутерската графика (визуелните и ликовните карактеристики).	• Печатење • Естетско проценување	• Композиција • Отпечаток • Длабење • Ваљак	• на матрицата за картон печат поставување елементи со разни видови текстури (чипка, ребрест картон, јута, волница и др.); • самостојно со ваљак нанесување боја и печатење; • изработување едноставен знак и негово реализирање во графичка техника; • користење на компјутерот за изработка на графика.

3. ДИДАКТИЧКИ ПРЕПОРАКИ

• Наставните содржини од предметот ликовно образование даваат можност за интегрирано целно и содржинско поврзување со наставните предмети: мајчин јазик, математика, англиски јазик, запознавање на околината, музичко и физичко образование. Исто така, се дава можност за внатрешно интегрирано планирање на сите теми во согласност на потребите на учениците и планираните активности.

Наставни средства:
• разни извори на учење од непосредната околина (предмети во природата и околината);
• дидактички средства и материјали;
• визуелни средства (предмети од непосредната околина, репродукции, детски творби, апликации и сл.);
• слајдови, сликовници, списанија и сл.;
• удио-визуелни средства (ТВ, ДВД-плеер, видеоплеер, дигитален фотоапарат, дигитална камера, компјутер и други средства зависно од предметот);
• Интернет, образовни софтвери.

4. ОЦЕНУВАЊЕ НА ПОСТИГАЊАТА НА УЧЕНИЦИТЕ

Во текот на наставата редовно се следат и вреднуваат постигањата на учениците, се прибираат показатели за нивните активности, мотивираноста за ликовно творење, колективната соработка и сл. (формативно оценување).
Оваа компонента е составен дел на планирањето на наставникот за наставата и учењето.
• **Описно оценување:**
» опсервација на детето-ученик;
» разговор како начин на изразување;
» вербално опишување на сопствениот цртеж;
» степен на совладување на ликовните техники;
» индивидуални креативни способности;
» учество и изведба на ликовна творба;
» воочување и препознавање на разни предмети од непосредната околина и применување во ликовното творештво;
» презентација на ликовните ученички творби;
-» креативно изразување и творење во ликовните техники;
» препознавање на ликовните техники и материјали;
» активно учество во тимската работа и др.

Во текот на годината наставникот може да користи комбинација на описно и бројчано оценување. На крајот на наставната година ученикот се оценува со бројчана оценка.

5. ПРОСТОРНИ УСЛОВИ ЗА РЕАЛИЗАЦИЈА НА НАСТАВНАТА ПРОГРАМА

Програмата во однос на просторните услови за реализација се темели на Нормативот за простор, опрема и наставни средства за деветгодишното основно училиште донесен од страна на министерот за образование и наука со решение бр. 07-1830/1 од 28.02.2008 година.

6. НОРМАТИВ ЗА НАСТАВЕН КАДАР

Наставата по ликовно образование во петто одделение може да ја изведува лице кое завршило:
•Педагошки факултет – професор за одделенска настава;
• дипломиран педагог.

7. КОМИСИЈА ЗА ПОДГОТОВКА НА НАСТАВНАТА ПРОГРАМА

» Трајко Јовановски, советник по ликовно образование и ликовна уметност, БРО - Велес
» Ана Цветкоска - Панова, ЈУДГ „13 Ноември“- Скопје
» Роберта Јордановска, професор во одделенска настава, ОУ „Лазо Ангеловски“ - Скопје
» Соња Поповска-Трајковска ОУ „Димо Хаџи Димов “- Скопје
» м-р Маја Рауниќ-Киркова, асистент на Педагошки факултет – Скопје

Наставната програма по *ликовно образование* за петто одделение на деветгодишното основно образование ја донесе министерот за образование и наука со решение бр. 07-4067/1 од 22.05.2008 година.

НАСТАВНА ПРОГРАМА

ДЕВЕТГОДИШНО ОСНОВНО ОБРАЗОВАНИЕ

ФИЗИЧКО И ЗДРАВСТВЕНО ОБРАЗОВАНИЕ

Врз основа на член 55 став 1 од Законот за организација и работа на органите на државната управа („Сл. весник на РМ“ бр. 58/00 и 44/02) член 24 и 26 од Законот за основно образование „Сл. весник на РМ“ бр. 44/95, 24/96, 34/96, 35/97, 82/99, 29/02, 40/03, 42/03, 63/04, 82/04, 55/05, 81/05, 113/05, 35/06, 70/06 и 51/07), министерот на образование донесе наставна програма по предметот *физичко и здравствено образование* за V одделение на деветгодишното основно училиште.

1. ЦЕЛИ НА НАСТАВАТА ВО V ОДДЕЛЕНИЕ

Ученикот /ученичката:

- да применува вежби за правилен физички развој и подготовка;
- да ги развива физичките, функционалните и психомоторните способности;
- да изведува вежби за правилен и симетричен морфолошки развој, правилно држење на телото и правилна функција на локомоторниот апарат;
- да изведува и применува правилни и координирани вежби за јакнење, лабавење и растегнување;
- да се воведува во спортовите за развивање интерес за спортување;
- да развива ориентација во просторот со вежби и комплекси за психомоторните способности (координација на движењата во просторот, силата, брзината, еластичноста, снаодливоста, рамнотежата, експлозивноста и други);
- да совладува нови вежби и елементи од основите на спортовите и во игри (штафетни, карактерни, танци, игри без граници);
- да го збогатува своето спортско знаење со совладување на правилно изведени техники и елементи од основите на атлетиката, гимнастиката, ритмиката, танците;
- да ги знае и практикува правилата за игрите и рамноправно да учествува и соработува во тим-екипа;
- да стекнува здравствено-хигиенски навики и унапредување на здравјето;
- да умее одмерено да постапува за позитивно превентивно спречување и разрешување на евентуални конфликтни ситуации;
- да ги учи и правилно да ги применува поимите во физичкото и здравственото образование;
- да се ослободува од стрес преку физичка активност;
- да развива култура на однесување во спортувањето (како учесник, навивач, победник, поразен).

2. КОНКРЕТНИ ЦЕЛИ

ВЕЖБИ И ИГРИ ЗА ПРАВИЛЕН ФИЗИЧКИ РАЗВОЈ И ПОДГОТОВКА			
Цели	**Содржини**	**Поими**	**Активности и методи**
Ученикот /ученичката: • да се развива со адекватни комплекси вежби и игри; • да ја одржува и подобрува основната физичка подготовка; • да го обликува и правилно да го држи телото; • да се поставува правилно, симетрично и благовремено во формите на работа во наставата; • да ги развива вештините за координација на движењата на локомоторниот апарат и координацијата во просторот; • да ги одржува и развива психофизичките вештини: брзина, рамнотежа, еластичност, експлозивност.	• Примена на содржини на поставување и движење на учениците во формации: по двајца и по четворица; – движење во колона по еден, по двајца и по четворица; вртење во место, на лево и на десно; вртење налевокруг (вртење за 1800). • Комплекси вежби за оформување на телото и движењата: вежби за јакнење, лабавење и истегнување , како и вежби за: рацете и рамениот појас, трупот и карлицата со нозете. • Игри: елементарни, штафетни, игри без граници и полигони со користење на спортски реквизити и справи, со качување, слегување, провлекување, скокања итн.	• Спортски објекти • Налево - надесно • Спортски помагала	• Вежби за организирано поставување и движење. • Вежби за оформување на телото при подготвување на организмот за оптоварувањата на часот, како и корективно. • Компензаторни комплекси вежби, превентивни комплекси вежби. • Вежби за правилна моторна функција на локомоторниот апарат.

АТЛЕТИКА			
Цели	**Содржини**	**Поими**	**Активности и методи**
Ученикот /ученичката: • да се обучува правилно да трча со правилно движење со рацете и нозете; • да се обучува да изведе штафетно трчање; • да ги развива способностите за брза и навремена реакција; • да ги развива големите мускулни групи на рацете, трупот, карлицата и нозете; • да ги развива психомоторните способности и подвижноста на локомоторниот апарат; • да се оспособува да ги применува техниките: скокање „ножици” и „згрчна” техника; • да се поттикнува да учествува во игри со елементи на атлетиката.	• Примена на правилно трчање со промена на правецот на движењето, од право, цик - цак, (лево - десно) полукружно и кружно во функција на подигнување на општата физичка подготовка. • Совладување на основите за: - низок старт; - висок старт. • Примена на штафетно трчање. • Скокање: - скок од место - скокови: примена на скокови со залет; - техники: во височина „ножици“ и во далечина „згрчна“ техника. • Фрлање • Техника за фрлање топче во цел и во далечина-куглање; • Штафетни игри - натпревари.	• Ритам и правец на движење • Штафетно трчање (примена на разни форми) • Низок старт • Висок старт • Техника ножици и техника „згрчна“ • Куглање • Доскокнување	• Увежбување и изведување на елементите од атлетиката: одење, трчање, скокање, фрлање, фаќање, посебно го следи движењето на рацете и нозете, држењето на трупот и главата. • Штафетни игри според интересот на учениците со совладани елементи од основите на атлетиката. • Играње дама и организирање натпреварувања. • Скокање со јаже; групни на едно јаже и индивидуални скокања. • Скок во висина 20, 30 до 40 см, со внимание во доскокнувањето (амортизација на мека подлога). • Натпревари: во фрлање топче во цел; префрлување топка преку ниска мрежа со погодување на определена цел; куглање со пластични топки итн. • Брзо трчање 30 метри (мерење на времето).

ГИМНАСТИКА И РИТМИКА			
Цели	**Содржини**	**Поими**	**Активности и методи**
Ученикот /ученичката: • да ја развива координацијата и вештините за движење на телото во просторот, гимнастичките и ритмичките елементи и комбинации на партер, на справите и во изведува¬њето на комплексите вежби; • да развива способности за движење со склад со ритамот и музиката; • да ја развива силата и подвижноста на големите мускулни групи; • да применува естетско и елегантно држење на телото и делови од него; • да применува термини од гимнастиката и ритмиката.	• Комплекси вежби: Корективно-компензаторни и превентивно заштитни • Акробатика: Примена на комбинација на партер од изучени елементи со: колут напред и колут назад; стој (став) на лопатки - свеќа, челна вага • Справи: - Примена на висови и нишање на ниски рипстоли, алки, вратило, разбој, греда и на др. справи: качување, висење, нишање, слегување - доскокну¬вање со амортизација • Шведска клупа-примена на изучени елементи (одења со потскокнувања, вртења на клупа скокање од клупа со мек доскок • Ритмика: Примена на совладани ритмички елементи во комбинации на одење, трчање, завртувања и потскокнувања. Примена на обрачи. Мачкин скок и галоп скок.	• Колут назад • Свеќа; стој (став) на лопатки • Алки • Разножно • Ритмичко одење и трчање • Мачкин скок • Галоп скок	• Комбинирање и применување комплекси вежби со насочено влијание. • Повторување и обука на елементите колут напред и назад (особено се поттикнуваат и охрабруваат учениците кои имаат поголе¬ма тежина, кои се плашат и имаат отпор во изведувањето на овие вежби). • Качување, висење, нишање и слегување на гимнастички справи. • Штафетни игри и полигони со совладани елементи од основите на атлетиката и гимнастиката. • Ритмика, со и без музика. • Поврзување и правење комбинации вежби од гимнастиката и ритмиката.

ТАНЦИ			
Цели	**Содржини**	**Поими**	**Активности и методи**
Ученикот /ученичката: • да игра танци од народното и модерното творештво; • да применува естетски вежби и да развива способности за групна изведба; • да го одржува телото и однесувањето сообразено со групното движење; • да развива способности за движење и игра во просторот.	• Игри со музика • Увежбување на претходно учените 2 ора и обука и играње на трето оро со музика • Танци по избор • Карактерни игри (особености)	• Имиња на научените народни ора • Поими од правилата на чекорите на танците и ората	• Играње и пеење со ритмичко изведување на одредени движења поврзани со танците. • Вежби за држење на телото и естетиката при играњето. • Играње народни ора со различно темпо и сложеност на чекорите (од различни етнички заедници).

Се одбира спорт според интересот на учениците и можностите на училиштето.

ОСНОВИ НА СПОРТСКИ ИГРИ - КОШАРКА			
Цели	**Содржини**	**Поими**	**Активности и методи**
Ученикот /ученичката: • да ги увежбува и совладува елементите од кошарката; • да ја развива подвижноста на локомоторниот апарат со топка (осетливост, координација) за придружбата со топка.	Основни кошаркашки елементи со топка (големина на топката според возраста)	• Кошарка, игра, кош и топка	• Учениците вежбаат слободно водење и индивидуално играње со топка која одговара на нивната возраст (топките се помали од класичните топки за кошарка). • Елементарни и штафетни игри во кои улогата на ученикот и топката ќе имаат доминантна улога. • Кошаркарско слободно водење. • Кошаркарско додавање и фаќање со две раце. • Обично и кошаркарско фрлање во одредена цел (низок кош, обрач, корпа и сл.).

ОДБОЈКА			
Цели	**Содржини**	**Поими**	**Активности и методи**
Ученикот /ученичката: • да ги совлада елементите од основите на одбојката; • да ја развива соработката, колективниот и спортски дух; • да ги развива способностите за игра со топка.	Основни елементи на одбојката	• Одбојка • Одбојкарско одбивање • Одбивање со „чекан“ • Одбојкарска мрежа	• Основни елементи со игри во место и движење. • Одбивање на мала топка од ѕид. • Додавање на топка преку јаже. • Додавање на топка преку ниска одбојкарска мрежа. • Одбивање на мала топка (со прсти, чекан и надлактици); индивидуално и во парови. • Примена на изученото на мини игралиште преку јаже, а потоа и преку одбојкарска мрежа ниско поставени.

РАКОМЕТ			
Цели	**Содржини**	**Поими**	**Активности и методи**
Ученикот /ученичката: • да ги совлада основните елементи од ракометот: техника на ракометно фр-лање - додавање и при-мање-фаќање на топката; • да научи ракометен шут во гол.	Основни елементи во ракометот	• Ракомет • Ракометен гол • Ракометна мре-жа	• Слободно ракометно водење. • Ракометно водење во определен правец. • Слободно фрлање и фаќање на мала ракометна топка од ѕид. • Разни слободни фрлања од различни висини на телото, од рамо гради. • Ракометно фрлање во под со одбивање од ѕид. • Додавање и фаќање на топка помеѓу двајца во место (во висина на гради и со корис-тење на подот). • Ракометно шутирање на гол од место. • Ракометно водење (слободно).

ФУДБАЛ			
Цели	**Содржини**	**Поими**	**Активности и методи**
Ученикот /ученичката: • да увежбува и совладува елементи од фудбалот; • да ја осознае улогата на моториката поврзана со елементите со топка, сло-бодно водење и движење со топка; • да усвојува техника на до-давањето на топката и шутирањето во гол.	Основни елементи во фудбалот	• Фудбал • Водење на топка во фудбалот • Гол во фудбалот • Фудбалско шу-тирање • Фудбалско игра-лиште	• Слободно водење на топка во фудбалот. • Фудбалско шутирање во ѕид со прифаќање на одбиена топка. • Фудбалско додавање и примање на топка во парови во место. • Слободно фудбалско шутирање и шутирање на топка во одредена цел и во гол. -• Игра - мал фудбал со модифицирани правила. • Елементарни и штафетни игри со топка за фудбал.

НАСТАВНИ ТЕМИ – ПОДРАЧЈА КОИ СЕ РЕАЛИЗИРААТ ВО ДОГОВОР СО РОДИТЕЛИТЕ

- ❑ ПЛИВАЊЕ СО АКТИВНОСТИ НА ВОДА И ОБУКА
- ❑ СКИЈАЊЕ СО ОБУКА
- ❑ ИЗЛЕТИ И ПЕШАЧЕЊА
- ❑ УЧИЛИШТЕН СПОРТ
- ❑ СПОРТСКИ ШКОЛИ

3. ДИДАКТИЧКИ ПРЕПОРАКИ

Наставата по физичко и здравствено образование во V одделение се реализира со 3 часа неделно, односно 108 часа годишно.
Наставната програма за *физичко и здравствено образование* за учениците се организира и реализира на совладаните елементи од наставните програми. Програмата овозможува континуитет на претходните наставни програми со вградување на спецификите за возраста и содржините кои доаѓат како надградба во темите синтетизирајќи ги научените елементи од спортовите и новите елементи кои треба во наставата да се научат сообразено со способностите на учениците со цел да се постигне повисок квалитет во наставата да се научат сообразено со способностите на учениците со цел да се постигне повисок квалитет во наставата и поширок спектар на совладани елементи од спортовите и постигнување на здравствени ефекти.
Првата тема *Вежби и игри за правилен физички развој и подготовка* останува како општа и основна потреба на учениците за перманентно подигнување на општите физички способности и подвижност на локомоторниот апарат и организмот во целина, за што наставниците треба да обрнат внимание на изборот и влијанието на вежбите, елементите и игрите со одмерено дозирање и разновидност во работата да се задржи и унапреди интересот и мотивацијата за вежбање. Наставниците треба да обрнат посебно внимание учениците правилно да ги изведуваат елементите со реквизити и помагала адекватно на способностите и возраста.
Другите наставни теми наставникот треба да ги насочи кон совладување на новите елементи, правилно да се изведуваат и воедно да го подигне спортското знаење на повисоко ниво.
Наставникот го следи морфолошкиот статус на учениците и презема мерки при евентуална појава на телесни деформитети и тоа со засилен интензитет и внимание кон овој проблем со примена на адекватни комплекси вежби. Поради тоа на секој час по физичко и здравствено образование задолжително се изведуваат вежби за оформување на телото и движењата, а наставникот треба на учениците да им задава и домашни задачи за вежбање на вежби за оформување на симетрично тело и движења. Учениците се мотивираат редовно и правилно да вежбаат и да го негуваат своето тело.
По договорот со родителите, наставникот подготвува програма за избраните содржини-теми-наставно подрачје.

4. ОЦЕНУВАЊЕ НА ПОСТИГАЊАТА НА УЧЕНИЦИТЕ

Според Законот за основно образование, Концепцијата и целите на наставната програма по физичко и здравствено образование, постигањата на учениците од четврто до шесто одделение се оценуваат комбинирано-описно со изведување бројчана оценка во текот на наставата и на крајот на годината со бројчана оценка.
При формирањетона оценката наставникот води сметка за сите постигања на ученикот во наставата, бидејќи сите тие се подеднакво важни. Имено, тој оценката ја формира според ангажирањето на ученикот, спортското знаење, физичкиот напредок и способностите, залагањето, редовноста, комуникацијата, фер-плеј однесувањето, соработката и помагањето, исполнува-

њето на здравствено-хигиенските услови и навики пред, за време и по изведувањето на наставата. Во физичкото и здравственото образование нема посебни часови за оценување. Наставникот на секој час ги следи постигањата на ученикот во сите компоненти, ги евидентира и на тие основи формира оценка. На часот по физичко и здравствено образование наставникот посебно внимава наставата да ја изведува без никакви стресови или стрес ситуации, така што ученикот секој час треба да го заврши со позитивно емоционално чувство.
Физичките способности кај учениците се различни, па поради тоа наставникот не смее од нив да бара или поставува какви било норми за оценка. Секој индивидуално се оценува врз основа на залагањето и способностите, редовноста и другите елементи. Индикаторите на здравјето (психомоторните и функционалните способности) не се норми за оценување.

5. ПРОСТОРНИ УСЛОВИ ЗА РЕАЛИЗАЦИЈА НА НАСТАВНАТА ПРОГРАМА

Програмата во однос на просторните услови за реализација се темели на Нормативот за простор, опрема и наставни средства за деветгодишното основно училиште донесен од страна на министерот за образование и наука со решение бр. 07-1830/1 од 28.02.2008 година.

6. НОРМАТИВ ЗА НАСТАВЕН КАДАР

За реализација на наставната програма по *физичко и здравствено образование* за петто одделение на основното образование предвидени се наставници со завршен педагошки факултет - професор за одделенска настава или дипломиран педагог.

7. КОМИСИЈА ЗА ПОДГОТОВКА НА НАСТАВНАТА ПРОГРАМА

» д-р Зоран Радиќ- професор на Факултетот за физичка култура, претседател - Скопје
» Слободанка Бадаровска, наставник во ОУ „Владо Тасевски“- Скопје
» Мирјана Андреска, наставник во ОУ „Владо Тасевски“- Скопје
» Златко Павловски, наставник во ОУ „11 Октомври”- Скопје
» д-р Насе Кондовски - кинезиолог, Биро за развој на образованието - Скопје

Наставната програма по *физичко и здравствено образование* за петто одделение на деветгодишното основно образование ја донесе министерот за образование и наука со решение бр. 07-4086/1 од 22.05.2008 година.

НАСТАВНА ПРОГРАМА

ДЕВЕТГОДИШНО ОСНОВНО ОБРАЗОВАНИЕ

ТЕХНИЧКО ОБРАЗОВАНИЕ

Врз основа на член 55 став 1 од Законот за организација и работа на органите на државната управа („Сл. весник на РМ“ бр. 58/00 и 44/02) член 24 и 26 од Законот за основно образование („Сл. весник на РМ“ бр.44/95, 24/96, 34/96, 35/97, 82/99, 29/02, 40/03, 42/03, 63/04, 82/04, 55/05, 81/05, 113/05, 35/06, 70/06 и 51/07), министерот за образование и наука донесе наставна програма по предметот техничко образование за V одделение на деветгодишното основно училиште.

1. ЦЕЛИ НА НАСТАВАТА ВО V ОДДЕЛЕНИЕ

Ученикот/ученичката:

- ❑ да развива интерес и желба за нови сознанија од техниката и технологијата со користење на различни извори на учење;
- ❑ да се оспособува за примена на основните техничко технолошки знаења, умеења и навики во учењето, работата и секојдневниот живот;
- ❑ да ги проширува сознанијата за патот од идеја до реализација;
- ❑ да развива интерес и способност за техничко творештво (составување на модели и макети од готови елементи по сопствена идеја);
- ❑ да ги проширува и открива сознанијата за својствата на материјалите;
- ❑ да се оспособува за набљудување, опишување и споредување на предмети и појави во техниката и технологијата;
- ❑ да ги проширува знаењата и умеењата за безбедно движење во сообраќајот;
- ❑ да развива култура на однесување во сообраќајот.

2.КОНКРЕТНИ ЦЕЛИ

ТЕМА: ГРАФИЧКО КОМУНИЦИРАЊЕ			
Цели	**Содржини**	**Поими**	**Активности и методи**
Ученикот/ученичката • знае да организира работно место; • да се оспособува правилно да го употребува приборот за техничко цртање; • да идентификува формати на хартија; • да скицира сопствени идеи на едноставни фигури; • да црта рамка и составница; • да се оспосеби со примена на правилата за техничко цртање, на основа на скицата да изработи технички цртеж; • да се оспособи да чита работилнички и монтажен технички цртеж; • да се оспособи да користи компјутер за цртање на едноставни технички цртежи.	• Култура на работа• училишна работилница • Техничко цртање, прибор, материјали, • Формати на хартија • Графичка писменост-правила за изработка на технички цртеж (рамка и составница) • Скица, технички цртеж, цртање на едноставен предмет • Читање на работилнички и монтажен цртеж. • Цртање на едноставен технички цртеж на компјутер	• Формати на хартија • Рамка • Составница • Работилнички цртеж • Монтажен цртеж	Активности: • објаснување на значењето на уредно организирано работно место; • демонстрирање и ракување со прибор за техничко цртање (триаголници, линијар, молив, шестар, гума); • демонстрирање и опишување постапки за цртање на скица и технички цртеж; • откривање карактеристики и разлики на скица и технички цртеж; • анализирање скица и технички цртеж; • користење готови технички цртежи; • работилнички и монтажен и дискусија за нивните разлики; • цртање едноставен технички цртеж на компјутер.

ТЕМА: МАТЕРИЈАЛИ , ГРАДБА И ОБЛИКУВАЊЕ			
Цели	**Содржини**	**Поими**	**Активности и методи**
Ученикот/ученичката: • да се оспособува да се грижи за личната и колективната безбедност при работата; • да знае да го организира работното место; • да се запознава за материјалите и нивните својства; • да се воведува во определувањето на технолошки постапки; • да се оспособува правилно да го употребува алатот при работните постапки; • да се оспособува рационално да ги користи материјалите при работата; • да се поттикнува да формира позитивен став кон работата.	• Заштита на ученикот при обработка на материјалите • Картон, дрво, мека жица • Карактеристики на материјалите и нивна примена • Технолошки постапки при работа со материјалите • Чекори од идеја до готов производ	• Картон • Дрво • Мека жица • Својства • Физички • Механички • Технолошки постапки	• Инструирање за лична и колективна заштита при работа; • идентификување на материјалите за работа; • испитување на особините на картон и дрво (физички и механички-еластичност и тврдост); • откривање и анализирање на технологијата на работа; • откривање на соодветни патишта за градба на оригинални модели и макети по сопствена идеја; • избирање, комбинирање на соодветни материјали за градба на избраната идеја; • естетско обликување на материјалите; • контрола на квалитетот (самоконтрола и контрола на наставникот). Работни задачи: • задачи за испитување на влажност, тврдост и елестичност (хартија, картон и дрво); • работни задачи од комбинирани материјали: календар, авионче, камионче, макета на куќичка, чамец, сплав, автомобилче.

ТЕМА: КОНСТРУКТИВНО ТВОРЕШТВО			
Цели	**Содржини**	**Поими**	**Активности и методи**
Ученикот/ученичката: • да се оспособува за безбедно користење на техничките средства, • да открива и идентификува извори на сила; • се запознава со пренос на сила и движење; • да сознава елементи за пренос на сила и движење, • да ги сознава за природните извори на енергија; • да се оспособува да конструира едноставни модели или макети од конструкторски материјали по сопствена идеја.	• Заштита при ракување со технички средства (фен, бојлер, столна ламба и др.) • Сила, пренос на сила и движење • Елементи за пренос на сила и движење (оска, ремен, ременици и запчаници) • Користење на енергијата на сонцето, водата и ветерот • Конструкција на модели на енергетски претворувачи (воденично тркало и ветерница) • Конструкција на модели и макети од конструкторски материјали по сопствена идеја.	• Фен • Бојлер • Столна лампа • Сила: - движење • Оска: - ремен и ременица • Запчаник, • Енергија, • Енергетски претворувачи, • Воденично тркало, • Ветерница, •Творештво	• Објаснување и демонстрирање примери за сила, пренесување на сила и движење; • открива и анализира примери за пренесување на сила и движење; • експериментирање за преносот на силата и преносните елементи за силата и движењето; • откривање извори на природна енергија; • идентификување и планирање елементи за конструирање; • планирање и подготвување редослед и постапки при конструирањето; • идентификување и избирање прибор и алат за градба на моделот по даден технички цртеж; • експериментирање со конструираните модели.

ТЕМА: СООБРАЌАЈ			
Цели	**Содржини**	**Поими**	**Активности и методи**
Ученикот/ученичката: • да се запознава со елементите и објектите на патот; • да се оспособува за безбедно учество (движење) во сообраќајот; • да ги почитува сообраќајните знаци, правила и прописи во реална ситуација; • да се оспособува да направи реална проценка на сообраќајната ситуација за безбедно учество во сообраќајот; • знае и умее реално да ја процени сообраќајната ситуација на крстосница и безбедно да ја помине; • ги применува и почитува правилата и прописите за велосипедист во патниот сообраќај; • да се запознава со последиците од неисправноста на велосипедот; • да се оспособува правилно да го користи и одржува велосипедот; • да формира култура на однесување кон средствата во патниот сообраќај како пешак, велосипедист, возач на ролери, сопатник во патниот сообраќај; • да се оспособува да вози велосипед на полигон.	• Елементи на улицата и објекти на патот • Правила и прописи за учество на велосипедист во јавниот сообраќај • Мојот велосипед • технички карактеристики и одржување • Полигонско возење на велосипед	• Коловоз • Сообраќајна лента • Тротоар • Велосипедска патека • Разминување • Претекнување • Обиколување • Уреди на велосипед	• Набљудување и идентификување елементи на улица и пат (слајдови, графофолии, филм, компјутер); • симулација на различни сообраќајни ситуации на сообраќајен училиштен полигон или виртуелни симулации на компјутер; • решава сообраќајни ситуации со сообраќајни знаци; • разговор за значењето на сообраќајните знаци во сообраќајот; • објаснување и идентификување сообраќајни знаци за учество на велосипедистот во сообраќајот; • идентификување основни конструктивни елементи на велосипедот; • откривање елементи за пренос на сила и движење на велосипед; • опишување уред за сопирање на велосипедот, • управува велосипед на училиштен полигон.

3. ДИДАКТИЧКИ ПРЕПОРАКИ

Насоки за меѓупредметно поврзување

Наставните содржини од наставниот предмет техничко образование даваат можности за интегрирано, целно и содржинско поврзување со наставните предмети техничко образование, информатика, природни науки, математика, ликовно образование, запознавање на околината и творештво..

Препораки за користење на годишниот фонд на часови

Поставените цели во наставните теми даваат можност за самостојно планирање и реализација на содржините во согласност со напредувањето и потребите на учениците, како и почитување на принципот на актуелизација во наставата по техничко образование. Се користат актуелни работни и технолошки настани, ситуации, работни процеси и се поврзуваат со стекнатото искуство на учениците во училиштето и надвор од него. При набљудувањето, инструирањето и демонстрацијата учениците се упатуваат да употребуваат постапки и инструменти во сознавањето, разрешувањето и примената на стекнатите знаења во секојдневниот живот и практика. Во наставната програма, исто така, дадени се и конкретизирани цели кои се постигнуваат преку активностите на учениците кои се планираат за усвојување на предвидените содржини и за развивање на способностите на учениците за конструктивно творештво. Во текот на петтото одделение учениците ќе имаат прилика да се запознаат и оспособат за реализација на сопствените идеи и реализација на конструктивната замисла (моделот), што претпоставуваме дека е неопходно учениците да се оспособат својата идеја да ја претворат во дело. Ваквиот пристап на изработените наставни програми претпоставуваме дека дека значајно ќе влијае на развојот на техничкото творештво кај учениците. Активностите предвидени со програмата во петто одделение понекогаш опфаќаат повеќе цели, како и цели од различни содржини, односно од различни научни подрачја. Така што една цел може да ја постигнеме преку повеќе различни активности, а примерите на активностите се само можни предлози, а наставникот може за постигнување на целите да избере и други соодветни активности.

Наставниот предмет во V одделение се изучува со 2 часа неделно, односно 72 часа годишно.

Наставни средства

❑ Во наставата по техничко образование, за осознавање на појавите и законитостите, како и појавите во општеството и односите меѓу луѓето неопходно е да се користат наставни средства од реални и симулирани ситуации и постапки.

❑ За постигнување на наведените цели во наставната програма по техничко образование треба да се изготви и учебник и да се обезбедат материјали за наставата од страна на училиштето:

❑ истражувачко катче и сообраќаен полигон со опрема, каде што ученикот може да истражува според целите на наставата;

❑ дидактички и други визуелни средства: филмови, компјутер, апликации, фолии, паноа, слајдови, модели, макети и др.;

❑ енциклопедии и списанија од областа на науката и техниката;

❑ интернет, образовен софтвер;

❑ аудиовизуелни средства, дигитална камера, графоскоп, ДВД, ЛЦД проектор.

4. ОЦЕНУВАЊЕ НА ПОСТИГАЊАТА НА УЧЕНИЦИТЕ

Следење на постигањата на учениците
Следење на постигањата на учениците
Во текот на наставата редовно се следат и вреднуваат постигањата на учениците, се прибираат показатели за нивните активности, се следи мотивираноста за учење, соработката со другите ученици и слично (формативно оценување).
Оваа компонента е составен дел на работата на наставникот и учењето на ученикот.

Начин на проверување и оценување:

- ❑ ученички изработки, поединечни и групни;
- ❑ контролни тестови, тестови на знаења;
- ❑ работно експериментални истражувачки активности (планирање на работата, способности за истражување, способности за стекнување умеења и работни навики, осознавање и заклучување на појавите и законитостите во науката и техничката култура).

5. ПРОСТОРНИ УСЛОВИ ЗА РЕАЛИЗАЦИЈА НА НАСТАВНАТА ПРОГРАМА

Програмата во однос на просторните услови за реализација се темели на Нормативот за простор, опрема и наставни средства за деветгодишното основно училиште донесен од страна на министерот за образование и наука со решение бр. 07-1830/1 од 28.02.2008 година.

6. НОРМАТИВ ЗА НАСТАВЕН КАДАР

Воспитно-образовната работа во V одделение може да ја изведува лице кое завршило:

- • педагошки факултет – професор по информатика и техничко образование;
- • интердисциплинарни студии – професор по производно техничко образование.
- • педагошка академија – наставник по техничко образование.

7. ОЧЕКУВАНИ РЕЗУЛТАТИ

Ученикот/ученичката:
• уредно го подготвува работното место;
• умее правилно да го постави приборот, алатот и материјалот за обработка на работното место;
• користи прибор за техничко цртање;
• користи скица и технички цртеж за градба и обликување на модели и макети;
• скицира модел или макета по сопствена идеја;
• оспособен е да изработи едноставен технички цртеж;
• разликува материјали (картон, дрво и мека жица), рационално да ги користи и обликува;
• извршува едноставни истражувања за појавите и законитостите од областа на енергетиката;
• изработува едноставни макети и модели;
• формира позитивен став кон работата и културата на работење;
• правилно ракува со приборот и алатот;
• умее да се заштити при користењето на работниот и помошниот алат;
• знае за изворите на енергијата, силата, преносот на сила и движењето;
• составува елементите (делови) за градба и конструирање;
• конструира едноставни модели и макети од конструкторски материјал;
• формира став за правилно и безбедно учество во сообраќајот како велосипедист;
• ги почитува правилата и прописите за безбедно движење во сообраќајот;
• знае како правилно да го користи и одржува велосипедот;
• знае да комуницира во јавниот сообраќај како велосипедист.

8. КОМИСИЈА ЗА ПОДГОТОВКА НА НАСТАВНАТА ПРОГРАМА

» Доцент д-р Азиз Шеху, Педагошки факултет, Скопје
» Славица Божиновска, професор по ПТО, ОУ „Кочо Рацин“ - Куманово
» Биљана Павлеска, професор по педагогија, ОУ „Владо Тасевски“ - Скопје
» Весна Настоска, професор по одделенска настава, ОУ „Св. Кирил и Методиј“ - Скопје
» Крсте Василески, советник во БРО - Скопје

Наставната програма по *техничко образование* за петто одделение на деветгодишното основно образование ја донесе министерот за образование и наука со решение бр. 07-4073/1 од 22.05.2008 година.

НАСТАВНА ПРОГРАМА

ДЕВЕТГОДИШНО ОСНОВНО ОБРАЗОВАНИЕ

ТВОРЕШТВО

Врз основа на член 55 став 1 од Законот за организација и работа на органите на државната управа („Сл. весник на РМ“ бр. 58/00 и 44/02) член 24 и 26 од Законот за основно образование („Сл. весник на РМ“ бр.44/95, 24/96, 34/96, 35/97, 82/99, 29/02, 40/03, 42/03, 63/04, 82/04, 55/05, 81/05, 113/05, 35/06, 70/06 и 51/07), министерот за образование и наука донесе наставна програма по предметот *творештво* за V одделение на деветгодишното основно училиште.

1. ЦЕЛИ НА НАСТАВАТА ВО V ОДДЕЛЕНИЕ

Ученикот/ученичката:

- ❑ да се поттикнува сопствените чувства и размислувања да ги преточи во текст, согласно своите можности и интереси;
- ❑ да се поттикнува да напише текст според сопствена замисла (покана, постер, плакат, благодарница, кратки текстови за драматизации, текстови за алманах, детско списание, училишно списание и сл.), согласно своите можности и интереси;
- ❑ да се оспособува да ја изрази својата музичка мисла преку пеење или свирење на некој инструмент кој го познава, согласно своите можности и способности;
- ❑ да го развива осетот за заедничко музицирање, согласно своите можности;
- ❑ да го усовршува ритамот и чекорот на различните видови современа музика, согласно своите можности;
- ❑ да развива ритмички и грациозни движења усогласени со различни видови на музика, согласно можностите и способностите;
- ❑ да се оспособува да осмислува едноставна кореографија, согласно своите можности;
- ❑ да се оспособува за попотполно и посигурно ликовно изразување на своите идеи и теми, за внесување повеќе детали и нивно поскладно комбинирање и компонирање во нови целини;
- ❑ да се поттикнува на оригинално ликовно изразување со ликовни и неликовни материјали;
- ❑ да се оспособува за поврзување на различните видови на детското творечко изразување;
- ❑ да се охрабрува слободно да настапува пред другите ученици, родителите и вработените во училиштето.

2. КОНКРЕТНИ ЦЕЛИ

ТЕМА: ГОВОРНО ТВОРЕШТВО			
Цели	**Содржини**	**Поими**	**Активности и методи**
Ученикот/ученичката: • да се поттикнува да предлага идеи, да учествува во планирањето и донесувањето на годишниот план за творештво на своето одделение; • да се поттикнува да собира неколку видови народни творби и на свој начин да го претстави народното творештво.		Годишен план	• Изнесување предлози од страна на секој ученик (согласно сопствените интереси), предлагање на активности, договарање за активностите и конкретните обврски, за презентацијата на постигнатото пред родителите и другите ученици во училиштето. • Формирање групи ученици кои со хартија, касетофони, блокови, фотоапарат и сл. ќе заминат во блиски населени места со цел да запишат, снимат приказни, песни, басни, гатанки, благослови, легенди за некој објект, место, народни песни, оро, народни обичаи и др.). По враќањето, материјалите ќе ги систематизираат и подготват за презентација во училиштето и пошироко на свој начин (во книга, цртежи, пеење песни, играње оро, ткаење и сл.).
• Да се поттикнува да состави свој текст за честитка, покана, постер, плакат, благодарница;	Пишување писмо, постер, плакат, покана, благодарница	Постер Плакат Благодарница	• Пишување писмо до непознато другарче од друго место или друга држава; • пишување честитки за именден, за празникот на соучениците од други етнички заедници и сл.; • пишување текст за постери и плакати за училницата, училиштето; • пишување текст за благодарница (на пр., до родителите за нивна конкретна помош и поддршка, заедничка акција и сл.); • активности „туширање со убави пораки" (секој ученик за секој свој другар ќе напише нешто убаво и ќе му ја подари пораката).

Цели	Содржини	Поими	Активности и методи
• да се поттикнува да состави нов текст инспириран од понудена слика.			• Организирање на посета на галерија или обезбедување репродукции на уметнички слики во училницата. Учениците ја набљудуваат сликата и поттикнати со прашањето: „Што се случува на сликата?” измислуваат свој текст.
• Да се поттикне да состави необични прашања за омилената личност.	Пишување прашања за замислено интервју со омилена личност		• Составување прашања за омилената личност (спортист, пејач, актер и др.). Доколку директно или преку писмо добие одговори на прашањата, ќе ги објави преку училишното радио или училиштен весник.
• Да се поттикнува да напише текст според сопствена замисла; • да се поттикнува сопствените чувства и размислувања да ги преточи во текст.	Пишување сопствен текст		• Составување краток текст за конкретен предмет (на пр., за книга, цвет и сл.); • составување текст за поздравен говор; • замислување и раскажување –што би било кога..(..би бил/а невидлив/а; ..би живеел/а во пештера;..би се претворил/а во птица); • организирање на активности за пишување текст инспириран од слушана музика или набљудувана уметничка слика; • измислување текст на одредена тема.
• Да се поттикнува да учествува во драматизирање на краток текст; • да се поттикнува да составува кратки текстови за драматизации.	Играње улоги		• Драматизирање на краток текст: поделба на улогите, учење на улогите, организирање на условите, драматизација; • група ученици пишуваат кратки текстови за неколку улоги (на пр., случка од животот на одделението) кои подоцна ќе ги играат.
• Да се оспособува да осмисли и создаде краток стрип.	Стрип	Стрип	• Раскажување на гледан стрип (без зборови), а потоа составување на текст врз основа на кој ќе се нацрта стрип.

Цели	Содржини	Поими	Активности и методи
• Да се поттикнува да учествува во заедничко, групно создавање книга применувајќи ги веќе стекнатите знаења; • да се запознае со алманах и неговото значење како вид книга за зачувување на спомените; • да се поттикнува да создава алманах.	Создавање книга Креирање алманах	Алманах	• Собирање на текстови напишани од учениците во одделението, договарање за илустрации, начин на подврзување на книгата и реализирање на договореното. • Разговори за спомените од училишниот живот, случките, шегите и сл. Создавање на алманах за своето одделение (текстови, фотографии, пораки и сл.).
• Да се поттикнува да учествува во создавање на училишно списание.	Детско списание	Рубрики	• Пишување текстови за различни детски списанија; • формирање редакција, договарање и поделба на задолженија за уредување на детско списание (подготовка на текстови, техничко уредување, вметнување илустрации); изготвување на еден број.

ТЕМА: МУЗИЧКО ТВОРЕШТВО			
Цели	**Содржини**	**Поими**	**Активности и методи**
Ученикот/ученичката: • да се оспособува да ја изрази својата музичка мисла преку пеење или свирење на некој инструмент кој го познава, согласно своите можности и способности;	Сопствена музичка творба	Сопствена музичка творба	• Откривање деца кои можат да ја изразат, односно репродуцираат својата музичка мисла и истовремено давање поддршка на истите во развивањето на смислата за создавање сопствени музички креации; • продолжување на недовршена песна- која ја започнува наставникот или некој ученик/ученичка, а останатите ученици се надоврзуваат и внесуваат измени според своја замисла.

Цели	Содржини	Поими	Активности и методи
• Да се поттикнува да направи аматерски тонски запис на сопствената музичка мисла.	Правење аматерска аудиодемо снимка на сопствената творба		• Заедничко измислување на песна која се снима, преслушува и поправа-разубавува; • измислување на песни (текст и музика) за некоја свеченост, за поздравување на родителите, за наставникот, за музичка драматизација и сл.; • создавање на химна на одделението, на училиштето; • измислување на музички дијалози во планираната драматизација; • избирање и изведба на звучни, музички ефекти за различни претстави и манифестации во училиштето (драматизација, театарска претстава, приредба за крај на учебната година, патронен празник и сл.); • снимање на касетофон, диктафон на секоја музичка идеја, музичка мисла; • изведба на сопствените музички творби пред членовите на групата, но и слушање на претходно направениот тонски запис.
• Да се развива чувството за заедничко музицирање, согласно можностите на учениците.	Групна интерпретација на кратка популарна музичка композиција.	Изведба	• Избирање композиција која ќе биде изведувана, од страна на помала група ученици. Композицијата може да биде интерпретирана вокално или инструментално (со инструментите кои ги поседува училиштето); индивидуално вежбање на композицијата; колективно вежбање на композицијата и јавна изведба пред помал аудиториум.

ТЕМА: МУЗИКА И ДВИЖЕЊЕ			
Цели	**Содржини**	**Поими**	**Активности и методи**
Ученикот/ученичката: • да ги поврзува елементите во склад со ритамот; • да ги усовршува основните чекори и начини на движења и да ги модифицира, согласно своите можности. • да се воведува во спознавање на патот на творење на музичко сценско дело; • да се развиваат кај ученикот ритмички и грациозни движења усогласени со различни видови на музика; • да се поттикнува да учествува во танцови драматизации.	Изведување кореографија на современа музика Изведување на мјузикл		• Избирање на музика по желба на учениците: составување на своја кореографија (на пр., националната спортска химна и сл.); увежбување и усовршување на својата кореографија; • избирање музика и создавање на своја кореографија на ритмичка вежба придружена со музиката (на пр. вежба со топки, обрачи, ленти и сл.); • учествување на некој училиштен или локален празник со научената кореографија; • во соработка со сите членови кои ги посетуваат часовите по творештво и наставникот пишуваат текст, внимателно одбираат музика, актери-танчари, режисер, кореограф, сценограф и го творат краткиот мјузикл; • составување на кореографија за музичкиот дел од мјузиклот со примена и усовршување на веќе изучените чекори и танци; • увежбување и усовршување на мјузиклот; • договарање на заедничкото учество во танцови драматизации, кои се синтеза на детското творештво во различни активности: моторички (усогласени движења - на пр., со топки, обрачи, ленти); музички; ликовни (изработка на детали од костуми, маски, делови за сценографија и сл.); говорни (сценарио за претставата) и сл.; • учествување во приредби, претстави според планот на училиштето или во локалната средина и пошироко (на пр., во збратимени училишта надвор од своето место).

ТЕМА: ЛИКОВНО ТВОРЕШТВО			
Цели	**Содржини**	**Поими**	**Активности и методи**
Ученикот/ученичката: • повешто да ги применува цртачките техники по сопствен избор, при реализација на своите замисли.	Цртање		• Изработување на корици на книгата за народно творештво; • цртање на честитки за Нова година, за роденден на соучениците, родителите и други поводи; • цртање на постери, плакати за училницата и училиштето; • илустрирање на текстови (свои и на други автори); • изработување на корици на книгата за народно творештво, како и за алманахот; • цртање на краток стрип и илустрации за училиштен весник; • цртање на лого на одделението, училиштето; • цртање на еколошки беџ на хартија направена од ученици од погорните одделенија со рециклирање и сл.; • цртање предлог за училишна униформа.
• Повешто да ги применува сликарските техники по сопствен избор при реализација на својата замисла.	Сликање		• Сликање на покани, постери, цртежи за разубавување на училиштето; • сликање врз хартија добиена со рециклирање од страна на ученици од погорните одделенија (изработка на покани, честитки и сл.); • илустрирање на текстови (свои и на други автори), изработување на корици на книгата за народно творештво, алманах; илустрации и насловни страни за училиштен весник; • украсување на предмети кои самите ги направиле од глина, фемомаса и сл.; • украсување на предмети (теракота) инспирирано од народното творештво и обичаите од различни култури; • сликање елементи на својот костум за драматизација, учествување во изработување на сценографија и сл.

Цели	Содржини	Поими	Активности и методи
• Да истражува и открива својства на нестандардни ликовни материјали за цртање и сликање и тие сознанија да ги користи при сопственото ликовно изразување.	Ликовни истражувачк и активности		• Сликање и цртање на различни подлоги, како на пр., текстил, камен, дрво, картон, стакло, керамичка плочка и сл.; • откривање на својствата на различни материјали и користење на тие сознанија за изработување на свој цртеж или слика.
• Да истражува и открива својства на различни материјали што можат да се преобликуваат во разни форми; • да се оспособува на различни начини да претставува тродимензионален простор во соодветен сооднос.	Обликување на просторот		• Изработување на различни предмети од глина, глинамол или фемомаса; • обликување и компонирање од веќе оформени природни облици како што се: гранки, плодови, семиња, лисја, мешунки, суви стебленца на полски растенија и сл.; • користење на речиси сите богати можности на различните видови на хартија за творечко изразување: хартија со различна мекост (целофан, креп хартија, циклостил, хамер, картон); различна амбалажа (од кутии, ребрест картон); хартиени ленти со различни облици; папир- маше (формирање на различни облици, изработка на маски, кукли за театар на маса, ликови од приказни, велигденски јајца, украси за елка и др.); оригами и сл.
• Да се оспособува да применува некои елементи и техники на применетата уметност во работата со различни материјали, изработувајќи различни предмети што имаат и естетски квалитети.	Дизајн		• Изработување на подароци за роденден на другарчињата, различни кутии и амбалажи за подароци, вазни, рамки за слики и цртежи, кутии за моливи, за четки и бои, кутии за чување ситни предмети, украси, подароци за постари лица, деца без родители, за различни хуманитарни акции и др.; • изработување на предмети за секојдневна употреба, украси и сл. од отпаден материјал (кутии, картонски влошки за јајца, делови од дрвени штипки, стиропор, јута, коноп, мека жица и сл.); • изработување на маски и костуми за Денот на шегата; • изработување на делови за костуми и предмети потребни за сцената кога ќе изведуваат драматизација, за различни приредби и прослави и сл.; • изработување на кукли за куклени претстави, што ќе ги подарат на помалите ученици и сл.

3. ДИДАКТИЧКИ ПРЕПОРАКИ

Целите и активностите од изборниот наставен предмет творештво во петто одделение се надоврзуваат на оние што се реализирани во четврто одделение. Учениците, се разбира, можат и за прв пат во петто одделение да го изберат овој наставен предмет. Во наставата по предметот *творештво* наставникот не би требало кај учениците да ги попречува невообичаените идеи, мислења и неверојатните претпоставки како извор на творечко мислење. Секогаш треба да ги поттикнува учениците слободно да се изразуваат, а секоја нивна творба треба позитивно да се вреднува. Во ниеден облик на творечкото изразување од учениците не се инсистира на копирање на готови модели и користење на шаблони.

При реализацијата на програмата непосредните реализатори мора да поаѓаат од развојните можности и интереси на децата од 10 до 11 -годишна возраст и, се разбира, неопходно е да се почитуваат индивидуалните можности, способности и интереси на секој ученик/ученичка одделно.

За реализацијата на целите наставниците треба да организираат практични манипулативни и истражувачки активности на учениците: манипулација со материјали, предмети, истражување на ликовни и музички својства на средствата и материјалите, разложување, составување, конструирање, истражување на сопствените моторички способности, гласовни можности, изнаоѓање на решенија со комбинирање на идеи и сл.

Во однос на дидактичко – методичкото обликување на наставниот час, ја нагласуваме потребата од максимална примена на дидактичката игра и истражувачките активности на децата. Притоа пожелно е да се применува групната и индивидуалната форма на работа, а најмалку фронталната. Многу е важно да се обезбеди пријатна и опуштена атмосфера во училницата, во која учениците слободно и со задоволство ќе изнесуваат свои идеи и ќе ги реализираат, а, исто така, ќе ги прифаќаат и почитуваат идеите и творбите на соучениците.

Најпрвин наставникот, имајќи ги предвид сознанијата за секој ученик/ученичка и разговорите што ќе ги води индивидуално со нив ке помогнат со секој/а од нив ќе му/ѝ помогне на секој/а ученик/ученичка да се вклучи во соодветни активности.

Поради различните интереси и можности на учениците во паралелката, програмата условно е поделена на четири дела: говорно, ликовно, музичко творештво и музика и движење, така што сите ученици ќе изберат што најмногу ги интересира и каде се чувствуваат најсигурни, во рамките на 36 часа годишно на овој предмет. Така, по согледувањето на интересите на учениците ќе се одберат подрачјата и целите кои ќе бидат реализирани и заедно ќе се договори годишната програма на сите активности во паралелката (конкретни активности, рокови, одговорни ученици, начини на презентација). Се разбира дека во текот на годината можат да се вклучуваат и во други активности, иако на почетокот на годината за нив не биле заинтересирани - најважно е да го задоволат својот интерес и да чувствуваат задоволство во реализација на активностите. Пожелно е активностите на учениците да бидат меѓусебно поврзани (на пр., група ученици ќе пронајде или ќе напише свој текст за драмска претстава и ќе напише плакат и покани, друга група ученици ќе се погрижи за цртање на плакатот, поканите, изработка на реквизити, делови од костумите и сценографијата, друга група ученици ќе изведува звучни ефекти, ќе одбере музика што ќе ја придружува претставата, а до колку можат и ќе пеат или свират на детски или други инструменти). Доколку има повеќе од три паралелки на петто одделение во училиштето наставниците можат да се договорат и да формираат различни групи, според сопствениот афинитет и интересите на учениците.

Наставата по творештво може да се реализира на различни места (специјализирани училници, сала во училиштето, ателје и други различни простории), но најчесто во соодветните катчиња во училницата.

Би било добро уметничкото, јазичното, етнолошкото и музичкото катче да ги имаат сите средства и материјали согласно Нормативот за простор, опрема и наставни средства. За ликовното творештво ќе се користат и природни материјали собрани од прошетките во природата, посетите на различните институции, фабрики, материјали донесени од родителите (природни и отпадни материјали- како на пример, кутии, парчиња текстил, различни видови хартија, мека жица, семиња, шишарки од елка, костени, чипки и бисерчиња (монистра) со различна големина, форма и боја, конец со различна боја и дебелина, волница и сл.).
Сите ученички творби треба позитивно се оценуваат и треба да бидат презентирани пред целата паралелка, останатите ученици во училиштето, родителите, па и пошироко. ќе се организираат презентации по повод различни празници во училиштето, продажни изложби на творбите во име на хуманитарни акции и сл. Добро е да се воспостави соработка со помалите и постарите ученици од училиштето и другите институции во локалната самоуправа. Така, куклите и маските што учениците ќе ги направат можат да се подарат на помалите ученици, маските, костумите за денот на шегата, украсите, честитките и предметите за секојдневна употреба можат да се подарат на други деца и возрасни (на пр., на деца без родители, на лицата во домовите за стари лица и др.). Хартијата што ќе ја направат повозрасните ученици (на пр., од шесто одделение) со рециклирање во рамките на предметот природни науки и техника, ќе можат да ја користат учениците од четврто и петто одделение за сопствено ликовно изразување.

Избраниот наставен предмет творештво во V одделение се изучува со по 1 час неделно, односно 36 часа годишно.

4. ОЦЕНУВАЊЕ НА ПОСТИГАЊАТА НА УЧЕНИЦИТЕ

За да се оценат постигањата на ученикот/ученичката неопходно е:

- ❑ да се разговара со ученикот/ученичката и да се добијат сознанија за претходните искуства и интересите за различните видови на детското творечко изразување;
- ❑ да се набљудува (постојано и навремено) ученикот/ученичката додека манипулира со конкретни предмети,
средства, материјали, инструменти, додека творечки се изразува, за време на презентацијата и сл.;
- ❑ да се следи континуирано односот на ученикот кон работата, соработката со врсниците, покажаната иницијативност, љубопитност, упорност во реализацијата на избраните активности.

Врз основа на целокупните податоци добиени од следењето во текот на наставата наставникот ги цени постигнувањата на секој/а ученик/ученичка поединечно и ги формулира во описна и бројчана оценка. Основен критериум при оценувањето е учеството, залагањето и соработката со другите ученици, а не крајниот резултат (продуктот) од активностите.

5. ПРОСТОРНИ УСЛОВИ ЗА РЕАЛИЗАЦИЈА НА НАСТАВНАТА ПРОГРАМА

Програмата во однос на просторните услови за реализација се темели на Нормативот за простор, опрема и на наставни средства за I до VI одделение донесен од страна на министерот за образование и наука со решение бр. 07-1830/1 од 28.02.2008 година.

6. НОРМАТИВ ЗА НАСТАВЕН КАДАР

Наставата по *творештво* во петто одделение може да ја изведува лице кое завршило:
• Педагошки факултет – професор за одделенска настава;
• дипломиран педагог.

7 КОМИСИЈА ЗА ПОДГОТОВКА НА НАСТАВНАТА ПРОГРАМА

» Љиљана Самарџиска – Панова, советник во БРО, координатор
» д-р Снежана Димчевска, Факултет за музичка уметност - Скопје
» Веселинка Радева, ЈУДГ „Астибо“ – Штип
» Лидија Нарашанова-Смилевска, ОУ„Кочо Рацин“ – Скопје
» Марија Митева, ОУ„Ј. Х. Песталоци“ - Скопје

Наставната програма по *творештво* за петто одделение на деветгодишното основно образование ја донесе министерот за образование и наука со решение бр. 07-4087/1 од 22.05.2008 година.

НАСТАВНА ПРОГРАМА

ДЕВЕТГОДИШНО ОСНОВНО ОБРАЗОВАНИЕ

РАБОТА СО КОМЈУТЕР

Врз основа на член 55 став 1 од Законот за организација и работа на органите на државната управа („Службен весник на Република Македонија" бр. 58/00, 44/02 и 82/08) и член 25 став 2 од Законот за основно образование („Службен весник на Република Македонија" бр. 103/08 и 33/2010) министерот за образование и наука ја утврди наставната програма по предметот *работа со компјутер* за V одделение на деветгодишното основно училиште.

1. ВОВЕД

Наставниот предмет работа со компјутер претставува составен дел на концептот за деветгодишното основно образование. Започува да се изучува во трето, продолжува во четврто и завршува во петто одделение како изборен наставен предмет, застапен со 2 часа неделно, односно 72 часа годишно.
Наставната програма во петто одделение се реализира со помош на образовниот софтвер ToolKid и други образовни софтвери кои се соодветни за возраста и наставната програма. Програмата е организирана така што учениците преку нејзиното користење можат да ги прошират своите познавања од информатичката писменост и култура. Преку разновидните програми од овој образовен софтвер, учениците имаат можност да стекнат понапредни знаења и вештини за работа со компјутер. Преку користење на Натавничкиот модул, Уредувачот на ликови и користење на Интернет мрежата учениците имаат можност да создаваат мултимедијални проекти и да ги користат можностите кои ги нуди Интернетот.
Сите мултимедиски апликации наменети за образованието сѐ со цел да го помогнат учењето и да поттикнуваат творечки ентузијазам кај учениците што доведува до лесно и брзо усвојување на наставниот материјал.
Појавата на Интернетот и другите компјутерски мрежи, посебно образовните програми, секојдневно го менуваат животот на оние кои се корисници и овозможуваат Интернетот да се користи како најбогат извор на информации и најбрза комуникација со сите корисници.

Забелешка: *Наставната програма работа со компјутер во петто одделение на деветгодишното основно училиште ќе се реализира со учениците кои во учебната 2011/12 година ќе следат настава во петто одделение.*

1. ЦЕЛИ НА НАСТАВАТА ВО V ОДДЕЛЕНИЕ

Ученикот/ученичката:
- ❑ да се запознае со постапките за создавање на комбинирани компјутерски проекти;
- ❑ да знае да ги зачува мултимедијалните проекти и да може да ги користи;
- ❑ да ги познава и почитува основните правила за пребарување на Интернет;
- ❑ да знае како да дојде до бараната информација и да ја зачува во компјутерот;
- ❑ да знае како се отвора Интернет адреса;
- ❑ да се запознае со различни начини на комуникација со помош на Интернет;
- ❑ да стекне вештини за комуникација преку Интеренет (пребарува, зачувува, пренесува и прима информации);
- ❑ да ја осознае улогата и значењето на компјутерскиот систем и информатичката технологија во животот на луѓето;
- ❑ да ги почитува основните здравствени и етички правила при работа со компјутер.

3. КОНКРЕТНИ ЦЕЛИ

ТЕМА I: КОМПЈУТЕРСКИ СИСТЕМ И ИНФОРМАТИЧКАТА КУЛТУРА			
Цели	**Содржини**	**Поими**	**Активности и методи**
Ученикот/ученичката: • да ги познава деловите на компјутерскиот систем и да го објаснува нивното функционално значење; • да знае да создава, креира сопствена папка во која ќе ги групира информациите; • да се оспособи за создавање, обработување и збогатување на графички, текстуални и музички информации; • да се оспособи да ги користи сите можности на образовниот софтвер	Делови на компјутерскиот систем и нивната функција Создавање на папки и подредување на информациите Уредувач на ликови Наставнички модул	Хардвер Софтвер Уредувач на ликови Наставничк и модул	• Игровни активности каде ученикот ќе има можност да ги именува и споредува деловите на компјутерскиот систем (драматизации, квизови и слично). • Вежби во собирање и групирање на информации и нивно сместување во папки. • Работа со уредувачот на ликови: менување и создавање на нови ликови. • Работа преку наставничкиот модул: правење измени во дел од програмите во софтверот ToolKid.

<table>
<tr><th colspan="4">ТЕМА II: ГРАФИЧКИ АНИМАЦИИ И КОМБИНИРАЊЕ НА ИНФОРМАЦИИ</th></tr>
<tr><th>Цели</th><th>Содржини</th><th>Поими</th><th>Активности и методи</th></tr>
<tr><td>Ученикот/ученичката:
• да користи програми за комбинирање на графичка изработка, текст, звук или анимација;
• да ги избира соодветните алатки за создавање на одделни елементи кои се неопходни за работа во комбинирањето на комјутерскиот документ;
• да ја објаснува последователноста на дејствата кои треба да се извршат за реализирање на комбинирањето на комјутерските документи, содржина, графичка изработка, текст или анимација;
• компјутерски документ;
• да реализира зададени проекти од страна на наставникот со изучените алатки и програми;
• да знае да зачува комбинирани информации (текст, звук, анимација, слика) во определена папка.
• да се оспособи за барање на сочуваниот материјал во соодветна папка преку дијалог прозорецот;
• да реализира сопствени идеи и тематски проекти.</td><td>Комбинирни компјутерски информации

• слајд –презентација
• стрип
• филм

Тематски проект

Мојот проект</td><td>Мултимедија

Слајд

Проект</td><td>• Вежби за повторување на карактеристиките на различните видови на информации со реализација на посебни проекти, различни по природа така што ќе дојде до израз познавањето за текст, звук, компјутерска графика, анимација.
• Преземање на готови ресурси од Интеренет, создавање на нови ресурси и нивно комбинирање.
• Изработка на проекти кои вклучуваат графика, текст, звук и анимација.
• Создавање сопствени проекти при кои се почитувани фазите на изработка на еден проект
(планирање, реализирање и претставување на проектот).</td></tr>
</table>

<table>
<tr><th colspan="4">ТЕМА III: КОМУНИКАЦИЈА И ИНТЕРНЕТ</th></tr>
<tr><th>Цели</th><th>Содржини</th><th>Поими</th><th>Активности и методи</th></tr>
<tr><td>Ученикот/ученичката:
• да се запознае и да ги почитува правилата за работа со Интернет;
•да знае како се вчитува Интернет страница и да ја (меморира) запишува адресата;
• да користи клучни зборови за барање на информација од Интернет;
• да умее да собере информации од Интернет и да ги зачува во претходно определена папка;
• да знае дека до бараната информација може да дојде на најразличен начин или по најразличен пат;
• да се оспособи да отвори своја електронска адреса;
• да се користи Интернетот во вид на електронска пошта.</td><td>Правила при работа со Интернет

Вчитување и меморирање на Интернет страница

Користење на Интернет услуги

Барање информации

Симнување на информации

Зачувување на информации

Електронска пошта</td><td>Интернет услуги

Безбедност на информациите

Интернет комуникација

Електронска пошта

Електронска адреса

Корисничко име

Лозинка</td><td>Наставникот организира и демонстрира вежби и активности со кои им помага на учениците:
•да ги користат компјутерските алатки за полесен пристап до информациите од Интеренет страниците;
• да го користат уредувачот на ликови: превземање на готови ликови од Интернет и нивна доработка;
• да креираат своја електронска пошта (е-маил);
• да примаат и да испраќаат електронска пошта.

Учениците:
• избираат компјутерски алатки;
• применуваат постапки;
• внесуваат податоци;
• пребаруваат Интернет страници;
• преземаат слободни ресурси, податоци од Интернет;
• зачувуваат информации, податоци;
• создаваат своја електронска пошта;
• разменуваат информации.</td></tr>
</table>

4. ОЧЕКУВАНИ РЕЗУЛТАТИ

Ученикот/ученичката стекнал основни знаења ако:

• ја знае улогата и значењето на компјутерскиот систем и информатичката технологија во животот на луѓето;
• ги почитува основните здравствени и етички правила при работа со компјутер;
• создава комбинирани компјутерски проекти;
• зачувува мултимедијални проекти и истите ги користи;
• креира проекти зададени од наставникот или по сопствени идеи;
• ги познава и почитува правилата за работа со интернет;
• вчитува Интернет страница и ја (меморира) запишува адресата;
• користи електронска адреса;
• прима и испраќа електронска пошта;
• користи клучни зборови за барање на информација од интернет;
• собира информации од Интернет и ги зачува во определена папка;
• доаѓа до информации користејќи различни начини и патишта;
• знае дека до бараната информација може да дојде на најразличен начин или по најразличен пат.

5. ДИДАКТИЧКИ ПРЕПОРАКИ

Во наставната програма целите во наставните теми се планирани така што има постапност во информатичката писменост и работа. Понудените содржини во програмата се поврзани со софтверот и овозможуваат постапно запознавање на учениците со компјутерот, неговите делови и можности за работа. За успежшна примена на наставната програма во ИТ неопходно е да се определат практичните и конкретните задачи прилагодени за возраста и интересите на децата со кои се среќаваат со секојдневието.Врз таа основа се формираат неопходните информативни знаења и умеења и се воведуваат соодветните термини и поими на мајчин јазик. Неопходно е поимите за работа со компјутер да се восприемат од содржината, а соодветните термини да се употребуваат правилно во различни контексти. Новите поими се формираат и се надополнува во чекор со разновидните практични активности. На учениците не им се нудат секогаш конкретни и готови решенија, туку треба да се поттикнуваат слободно да се изразуваат и неопходно е да се почитуваат индивидуалните можности, способности и интереси на секој ученик одделно. Во работата треба да се даде можност за развој на креативните можности на секој ученик.
Дел од своите трудови учениците треба да ги зачуваат во папки. При примената на програмите од едукативниот софтвер секогаш треба да се имаат предвид трите елементи: ученикот, компјутерот и наставната програма. Ниту еден од овие елементи не смееме да дозволиме да доминираат.
Наставата се изведува во посебни услови кои придонесуваат учењето да биде интересно, мотивирачко и возбудливо.
За успешна реализација се користат прирачниците за работа со компјутер.

6. ОЦЕНУВАЊЕ НА ПОСТИГАЊАТА НА УЧЕНИЦИТЕ

Во текот на наставата редовно се следат и вреднуваат постигањата на учениците, се прибираат показатели за нивните активности, мотивираноста за работа, ангажираноста на учениците, посветеноста во работата (формативното оценување).
При следењето на постигањата на учениците наставникот треба особено да внимава на индивидулниот пристап во работата на секое дете. Тоа значи да се следат и индивидуалните постигнувања на секое дете. Приоритетно се оценуваат умеењата на учениците во процесот на извршувањето на конкретната задача. Се препорачува при следењето и оценувањето на постигањата на учениците наставникот да користи посебни листи за набљудување. Тие листи да содржат критериуми и показатели за знаењата, умеењата. Однесувањето, неопходни за реализирањето на одредената задача.
Постигањата на учениците во петто одделение се оценуваат комбинирано со описна и бројчана оценка, а на крајот на наставната година се изведуваа бројчана оценка.

7. ПРОСТОРНИ УСЛОВИ ЗА РЕАЛИЗАЦИЈА НА НАСТАВНАТА ПРОГРАМА

Програмата во однос на просторните услови за реализација се темели на Нормативот за простор, опрема и наставни средства за I-VI одделение донесен од страна на министерот за образование и наука со решение бр. 07-1830/1 од 28.02.2008 година.
Часовите по наставниот предмет *работа со компјутер* се реализираат во училница во која се носат мали лаптопи или во информатички кабинет.

8. НОРМАТИВ ЗА НАСТАВЕН КАДАР

Воспитно-образовната работа во петто одделение може да ја изведува лице кое завршило:
• Педагошки факултет – професор за одделенска настава;
• дипломиран педагог.

9. КОМИСИЈА ЗА ПОДГОТОВКА НА НАСТАВНАТА ПРОГРАМА

Изработил: стручен тим според решението број 02 – 475/2
Контролирал: д-р Насе Кондовски, раководител на одделение
Одобрил: м-р Митко Чешларов, раководител на сектор

Наставната програма по *работа со компјутери* за петто одделение на деветгодишното основно образование ја донесе министерот за образование и наука со решение бр. 07-522/3 од 23.06.2010 година.